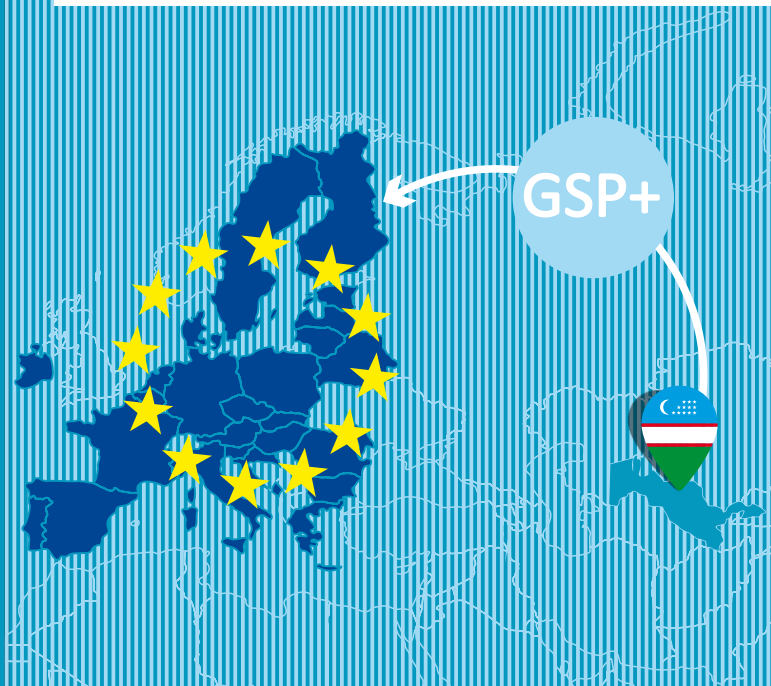

GSP+ imtiyozlaridan foydalanib, **YEVROPA ITTIFOQI BOZORIGA TO'QIMACHILIK VA TIKUV MAHSULOTLARINI EKSPORT QILISH**

Toshkent
2025

Ijrochi:

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INVESTITSİYALAR, SANOAT
VA SAVDO VAZIRLIGI

GSP+ imtiyozlaridan foydalanib, **YEVROPA ITTIFOQI BOZORIGA TO'QIMACHILIK VA TIKUV MAHSULOTLARINI EKSPORT QILISH**

BAKTRIA PRESS
Toshkent – 2025

UO'K 339.564:677(4)

KBK 65.5(4)

G 11

GSP plus imtiyozlaridan foydalanib, Yevropa ittifoqi bozoriga to'qimachilik va tikuv mahsulotlarini eksport qilish [Matn] / tuzuvchilar G.Kaxxarova, A.Kodirov; muharrir Z.Kudratov. – Toshkent: Baktria Press, 2025. – 104 b.

Mualliflar: *Guzal Kaxxarova, Abdukarim Qodirov*

Ushbu qo'llanma Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati (GIZ) GmbH tomonidan O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, Sanoat va Savdo Vazirligi bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan "Yevropa Ittifoqining GSP+ savdo imtiyozlari haqida O'zbekiston xususiy sektori xabardorligini oshirish orqali ushbu imtiyozlardan samarali foydalanish va salohiyatni oshirish" loyihasi doirasida tayyorlangan.

Qo'llanma Yevropa Ittifoqida eksport va importni qo'llab-quvvatlash xizmati Access2Markets veb-portali (<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>) taqdim etilgan ma'lumotlardan foydalangan holda ishlab chiqilgan.

Ushbu qo'llanmada bayon etilgan fikr va xulosalar faqat mualliflarning fikrlarini ifodalaydi va GIZ yoki O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, Sanoat va Savdo Vazirligining rasmiy nuqtayi nazarini ifodalamaydi.

O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish sohasidagi vakolatli davlat boshqaruvi organi hisoblanadi.

<https://gov.uz/oz/mii>

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH (Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati) Germaniyaning federal kompaniyasi bo'lib, dunyoning 130 ta davlatida faoliyat yuritadi. GIZ Germaniya Federativ Respublikasi hukumatining barqaror rivojlanishga ko'maklashish bo'yicha xalqaro hamkorlik sohasidagi o'z vazifalarini amalga oshirishdagi yaqin hamkoridir.

"GSP+dan O'zbekistonda samarali foydalanish bo'yicha xabardorlikni oshirish va xususiy sektor salohiyatini kuchaytirish" loyihasi O'zbekistonning xususiy sektorini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bo'lib, Yevropa Ittifoqining Umumlashgan Imtiyozlar, Tizimi (GSP+) imkoniyatlaridan samarali foydalanish orqali O'zbekiston mahsulotlari, xususan, To'qimachilik va tikuv mahsulotlarining Yevropa Ittifoqi bozoriga eksportini oshirishni maqsad qilgan.

<https://giz.de>

© Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati (GIZ) loyihasi, 2025

ISBN 978-9910-8132-7-6

© Baktria press, 2025

KIRISH	5
1 YEVROPA ITTIFOQI (YI) BOZORI BILAN UMUMIY TANISHUV	6
Yevropa Ittifoqining yagona bozori	6
2 GSP+: YEVROPA ITTIFOQINING UMUMLASHTIRILGAN IMTIYOZLAR TIZIMI (UIT)	8
GSP+ benefitsiar davlatlariga talablar	8
GSP+ ning asosiy afzalliklari	9
GSP+ imtiyozlari bilan Yevropa Ittifoqiga bojsiz eksport qilish shartlari	9
Yevropa Ittifoqining mahsulot kelib chiqishiga oid talablari	10
GSP+ imtiyozlarining muddati va foydalanish shartlari	11
3 YEVROPA ITTIFOQINING MAHSULOT SIFATIGA OID TALABLARI	12
Yevropa Ittifoqi talablarining maqsadi va asosiy jihatlari	12
Majburiy qonuniy talablar	12
Umumiy mahsulot xavfsizligi direktivasi (GPSD) 2001/95/EC	13
To'qimachilik va tikuv mahsulotlarini yoriqlashga oid talablar	17
Kimyoviy moddalar nazorati va cheklovi – REACH	19
To'qimachilik va tikuv mahsulotlari ishlab chiqarishda hayvonot olamidani olinadigan ba'zi xomashyo turlaridan foydalanilishga oid cheklovlar EC 338/97	21
Shaxsiy himoya vositalari uchun texnik standartlar	22
Uyg'unlashtirilgan standartlar	22
Qo'shimcha ixtiyoriy talablar	23
"ECO Label" – Yevropa Ittifoqining ekologik sertifikatlash tizimi	24
Oeko-Tex Standard 100	27
GOTS – Organik ishlab chiqarish xalqaro standarti (Global Organic Textile Standard)	29
Yevropa Ittifoqida keng tan olingan ijtimoiy va ekologik standartlar	31
4 O'ZBEKISTONDAGI EKSPORT VA YEVROPA ITTIFOQIDAGI IMPORT JARAYONILARI VA HUJJATLARI	32
Eksportchilarni REX tizimida ro'yxatdan o'tkazish (Registered Exporter System Guide)	32
Mahsulotning tarif kodi (HSCode)ni aniqlash	33
Access2Markets Yevropa Ittifoqi portalida mahsulotlarga oid talablarni tekshirish	35
INKOTERMS (Incoterms) – Eksportchi va Importchi orasida majburiyatlar va xatarlarni taqsimlash tizimi	36
Eksport shartnomasini tuzish	37
Eksport shartnomasini ro'yxatdan o'tkazish	40
Eksportga taalluqli hujjatlar	42
Yevropa Ittifoqida importning bojxona rasmiylashtiruvi	43

Yevropa Ittifoqida tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilariga EORI raqam olish	44
Yevropa Ittifoqida importning bo'xona rasmiylashtiruviga oid hujjatlar.	47
Yevropa Ittifoqidagi ichki soliqlar	51
Yevropa Ittifoqi ilimport tariflari	52
5 YEVROPA ITTIFOQI TO'QIMACHILIK BOZORI HAQIDAGI ASOSIY FAKTLAR.	54
Yevropa Ittifoqi to'qimachilik bozorining eksport salohiyati	54
Yevropa Ittifoqining "Barqaror va Aylana to'qimachilik" strategiyasi.	55
Barqaror mahsulotlar uchun Yevropa Ittifoqining yangi "Ecodesign" Direktivasi	57
Korporativ barqarorlikni taftish bo'yicha Yevropa Ittifoqi Direktivasi.	59
Ishlab Chiqaruvchi Mas'uliyatlarining Kengaytirilishi (EPR).	60
6 YEVROPA ITTIFOQIDAGI HAMKORLAR BILAN HAMKORLIK MODELLARI.	62
Yevropa importchilari bilan hamkorlik modellari	62
Ishlab chiqarish narxini shakllantirish modellari	64
Tayyor mahsulotlarni eksport bozorlariga olib chiqish yondashuvlari	65
7 HAMKOR TOPISHGA KO'MAKLASHUVCHI PLATFORMALAR	68
8 YEVROPA ITTIFOQIGA EKSPORT LOGISTIKASI	70
Yevropa Ittifoqining yangi "Importni nazorat qilish tizimi 2 (ICS2)	70
Yevropa Ittifoqiga asosiy transport koridorlari	72
9 EKSPORTCHILAR UCHUN FOYDALI RESURLAR	76
ACCESS2MARKETS	76
Access2Markets portalidan foydalangan holda O'zbekistondan Yevropa Ittifoqi mamlakatlariga ayrim turdagi to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilish talablarini aniqlashga quyida bir necha misollar keltirilgan.	79
Eksport imkoniyatlari xaritasi (Export Potential Map).	87
Global Trade Helpdesk	87
Global to'qimachilik akademiyasi (Global Textile Academy)	88
Xalqaro to'qimachilik va kiyim-kechak assotsiatsiyasi (ITAA) – (The International Textile and Apparel Association).	88
Xalqaro kiyim-kechak federatsiya (IAF) – (The International Apparel Federation)	89
ILOVALAR	90

Kirish

To'qimachilik sanoati tashqi bozorlarga yuqori qo'shimcha qiymatga ega tayyor mahsulotlar yetkazib berish orqali eksport salohiyatini oshirayotgan O'zbekiston iqtisodiyotining istiqbolli tarmoqlaridan biridir. O'zbekistonda ishlab chiqarilayotgan to'qimachilik mahsulotlari eksporti hajmi va geografiyasi yildan-yilga ortib, kengayib bormoqda.

Yevropa Ittifoqi (YI) to'qimachilik mahsulotlari iste'moli bo'yicha dunyoning eng yirik bozorlaridan biridir.

2021-yil aprel oyidan boshlab Yevropa Ittifoqi O'zbekistonni mahsulotlari Yevropa Ittifoqi bozoriga bojsiz kiritiladigan davlatlar qatoriga qo'shib, unga "Umumlashgan Imtiyozlar Tizimi" Plyus (GSP+) benefitsiari maqomini rasman taqdim etdi.

GSP+ yordamida Yevropa Ittifoqiga eksport qilish salohiyatiga ega to'qimachilik korxonalari noyob raqobat ustunliklarini qo'lga kiritdilar. Biroq, eksportni boshlashdan oldin, O'zbek eksportchilari YI bozoriga kirish tartib-qoidalar haqidagi ma'lumotlarni o'rganishlari va mahsulotlarning sifat va xavfsizlik parametrlari bo'yicha YI qonunchiligiga mos mahsulot ishlab chiqarishni yo'lga qo'yishlari lozim.

Ushbu qo'llanma YI mamlakatlariga to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilish maqsadida bo'lgan ishlab chiqaruvchilar va eksport faoliyati bilan shugullanuvchi korxonalar uchun mo'ljallangan.

Siz ushbu qo'llanmani o'qish orqali Yevropa Ittifoqiga eksport qilish yo'l-yo'riqlari haqida batafsil ma'lumotga ega bo'lasiz va (GSP+) imtiyozlari bilan yaqindan tanishasiz. Bundan tashqari, qo'llanmada Yevropa Ittifoqi mamlakatlariga mahsulotlarni import qilish bilan bog'liq qonunchilik va tartib-qoidalar bo'yicha qo'shimcha ma'lumot manbalari haqida bilib olasiz.

Qo'llanmani ishlab chiqishda YI ning "Access 2 Markets" portalida keltirilgan ma'lumotlardan foydalanilgan.

(<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>).

1 Yevropa ittifoqi (YI) bozori bilan umumiy tanishuv

Yevropa Ittifoqining yagona bozori

Yevropa Ittifoqi 27 a'zo davlatlardan iborat yagona bojxona hududini va kodeksiga ega bo'lgan yaxlit iqtisodiy blokdir.

YEVROPA ITTIFOQI BOJXONA HUDUDIGA KIRUVCHI A'ZO DAVLATLAR

Bu shuni anglatadiki:

- Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar mahalliy yoki rasman import qilingan mahsulotlarni hech qanday to'siqlarsiz bir mamlakat ichida bo'lgani kabi erkin harakatlanishini o'zaro kafolatlaydilar.
- Yevropa Ittifoqiga import qilinadigan mahsulotlar qaysi a'zo mamlakatga kelishidan qat'i nazar, bojxona jarayonlari va import tariflari bir xil.

Yevropa Ittifoqi mahsulot bozori allaqachon 27 mamlakatda yagona umumiy qoidalar asosida mukammal integratsiyalashgan. Yevropa Ittifoqi yaxlit bozorining samarali ishlashini ta'minlash maqsadida bozor ishtirokchilariga mahalliy yoki xorijiy bo'lishidan qat'i nazar umumiy qoidalarga va adolatli raqobat tamoyillariga rioya qilishlari kerak.

Ma'lumot: 2023 yilda Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (XVJ) O'zbekistonning aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yalpi ichki mahsuloti (YAIM) ko'rsatkichi 2024 yilda 3 051 AQSH dollarigacha o'sishi kutilayotganini bildirgan edi.
(<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>)

Ushbu resurs foydalanuvchilarga Yevropa Ittifoqining import tariflari, talablari, erkin savdo kelishuvlari, imtiyozlari, kvotalariga oid qonuniy hujjatlar, statistik ma'lumotlarni taqdim etadi.

2

GSP+: Yevropa ittifoqining umumlashtirilgan imtiyozlar tizimi (UIT)

GSP+ (Umumlashtirilgan Imtiyozlar Tizimi Plus) – Yevropa Ittifoqining rivojlanayotgan davlatlardan o'z bozoriga bojlarsiz eksportni rag'batlantirish orqali ushbu benefitsiar mamlakatlarda barqaror **rivojlanish va samarali boshqaruvni** qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan tizimdir.

O'zbekiston GSP+ benefitsiar maqomini 2021-yil apreldan olgan bo'lib, bu imtiyozlar 2023-yilning 22-noyabrida 2027-yil 31-dekabrgacha uzaytirildi.

GSP+ benefitsiar davlatlariga talablar

1. **Yalpi milliy daromadi aholi jon boshiga \$1136–\$4465 AQSH dollari oraliq'ida** bo'lishi (Jahon Banki tasnifiga ko'ra "daromadi o'rtacha ko'rsatkichdan pastroq davlat").
2. **GSP** imtiyozlari doirasida Yevropa Ittifoqiga barcha benefitsiar davlatlardan qilingan ja'mi eksportning 7,4% dan oshmasligi.

Ma'lumot uchun: 2023-yilda O'zbekistonning Yevropa Ittifoqiga eksporti YI ja'mi importining qariyb 0,04 foizini tashkil etdi.

3. 27 ta xalqaro konvensiyalarni ratifikatsiya qilish va samarali amalga oshirish:

- inson huquqlari
- mehnat huquqlari
- atrof-muhit muhofazasiga oid
- samarali boshqaruv.

4. Ushbu majburiyatlarga rioya etilishini ta'minlash uchun **Yevropa Ittifoqining har 2 yilda muntazam olib boriladigan monitoringiga rozilik bildirish.**

GSP+ ning asosiy afzalliklari

GSP+ Yevropa Ittifoqining GSP+ ga oid reglamentining IX llovasida ro'yxatga olingan mahsulot turlaridan 6000 turdan ortig'i, shu jumladan, to'qimachilik va kiyim-kechak mahsulotlarini bojxona bojsiz Yevropa Ittifoqi bozoriga eksport qilish imkonini beradi.

GSP imtiyozlaridan tashqarida bo'lgan mamlakatlar uchun Yevropa Ittifoqi import boji Jahon Savdo Tashkilotining "Eng Qulay Davlat" (MFN) uchun tariflari darajasida belgilangan:

- **Kiyim-kechak: 6,3% dan 12% gacha**
- **To'qimachilik mahsulotlari: 0% dan 12% gacha**
- **GSP+ benefitsiarlari uchun: 0% qilib belgilangan.**

GSP+ imtiyozlari bilan Yevropa Ittifoqiga bojsiz eksport qilish shartlari

- **O'zbekistonlik eksportchi Yevropa Ittifoqining eksportchilarni ro'yxatga olish tizimi (REX) da ro'yxatdan o'tgan bo'lishi**
- **Yevropa Ittifoqining kelib chiqish qoidalariga muvofiq mahsulotlar to'raligicha O'zbekitondan kelib chiqqan bo'lishi, yoki xorijdan keltirilgan xomashyoga O'zbekiston hududida yetarlicha ishlov berilgan bo'lishi shart.**

REX tizimida ro'yxatdan o'tish

Yevropa Ittifoqiga umumiy qiymati 6000 yevrodan ortiq bo'lgan mahsulotlarni GSP+ imtiyozlari bilan bojsiz eksport qilish uchun Eksportchilarni ro'yxatga oluvchi REX tizimida oldindan ro'yxatdan o'tishi kerak. Eksport qiluvchi). Kerakli ma'lumotlar bilan oldindan ro'yxatdan o'tish shaklini quyidagi ilovada topishingiz mumkin: <https://customs.ec.europa.eu/rex-pa-ui/#/create-preapplication>

REX tizimidan ro'yxatdan o'tish uchun eksportchi O'zbekistondagi mahalliy vakolatli organ – AO "O'zbek ekspertiza"ga murojaat qilishi va belgilangan shakldagi formani to'ldirishi kerak. <https://www.expertiza.uz/uz/services/list-services/>

REX tizimida ro'yxatdan o'tganidan so'ng, tizim eksport qiluvchiga doimiy identifikatsiya raqami birlashtiradi va bu raqam eksport hujjatlarida va bojxona rasmiylashtirish jarayonida doimiy ko'rsatib o'tiladi.

REX da ro'yxatdan o'tishning eng katta qulayligi eksportchining mahsulot kelib chiqishini mustaqil ravishda tasdiqlash imkoniyatidir. Ushbu soddalashtirilgan usul eksportchining yozma deklaratsiyasini mahsulot kelib chiqishini tasdiqlovchi rasmiy hujjat sifatida qabul qilinishiga asos bo'ladi.

Yevropa Ittifoqining mahsulot kelib chiqishiga oid talablari

GSP+ imtiyozlari doirasida mahsulotlarni, shu jumladan, to'qimachilik va Tikuv mahsulotlarini bojsiz olib kirishning asosiy shartlaridan biri ularning O'zbekistonda kelib chiqishini tasdiqlash hisoblanadi.

■ Mahsulot “kelib chiqqan” hisoblanadi, agar:

- **To'liq** O'zbekistonda 100% o'zbek xomashyosidan ishlab chiqarilsa
- Agar mahsulot **import qilingan xomashyo** va materiallardan ishlab chiqarilgan bo'lsa, u holda yakuniy mahsulot O'zbekiston hududida “qoshimcha ikki bosqichli ishlov berilishi lozim. Misol uchun, import qilingan ip-kalava, 1-bosqichda matoga, 2-bosqichda tayyor kiyimga aylanganidan keyingina O'zbekiston mahsuloti sifatida tan olinadi.

Mahsulot kelib chiqishiga oid talablarga istisnolar:

- **Kumulyatsiya** – Yevropa Ittifoqi, Turkiya, Shveysariya, boshqa GSP+ mamlakatlari yoki Yevropa Ittifoqi bilan erkin savdo kelishuvlariga (FTA) ega bo'lgan mamlakatlarda ishlab chiqarilgan xomashyo tayyor mahsulotdagi ulushidan qat'i nazar mahsulot “O'zbekistonda kelib chiqqan” mahsulot imtiyozlari yo'qotilmaydi.
- **Derogatsiya** – benefitsiar mamlakat iltimosiga binoan kelib chiqish qoidalarini vaqtincha yumshatish.
- **Me'yorlardan chiqish (Tolerance)** – Ma'lum holatlarda xorijiy xomashyoning tayyor mahsulot vazni yoki tannarxidagi ulushi oshib ketishiga yo'l qo'yilishga oid yengillik turi. Yevropa Ittifoqida (YI) mahsulotlarning kelib chiqishini aniqlovchi qoidalar, mahsulotning “kelib chiqqan mamlakat” deb tan olinishi va unga savdo bitimlari doirasida bojxona imtiyozlari qo'llanilishi mumkinligini belgilaydi. Ushbu qoidalarning asosiy elementlaridan biri – bu mahsulotni ishlab chiqarishda O'zbekistonda ishlab chiqarilmagan (kelib chiqmagan) materiallardan ma'lum miqdorda foydalanishga ruxsat beruvchi me'yor bo'lib, bu mahsulotning “O'zbekiston mahsuloti” maqomini saqlab qolishiga imkon beradi. Bu qoidalar haqida batafsil ma'lumotni

ushbu havola orqali olishingiz mumkin <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/quick-guide-working-rules-origin>

GSP+ imtiyozlarining muddati va foydalanish shartlari

- 2021-yil 10-aprelda O'zbekistonni GSP+ benefitsiarlari (**Qirg'iziston, Pokiston, Mo'g'uliston, Shri-Lanka, Filippin, Boliviya va Kabo-Verde**) ro'yxatiga qo'shdi.
- 2023-yil 22-noyabrda **Yevropa Ittifoqining** har ikki yilda bir marta o'tkaziladigan monitoring xulosalariga asoslanib, **O'zbekistonning GSP+ benefitsiari sifatidagi maqomi 2027-yil 31-dekabrgacha uzaytirildi.**

GSP+ benefitsiar maqomi quyidagi sabablarga ko'ra to'xtatilishi mumkin:

- Aholi jon boshiga to'g'ri keladigan yalpi milliy daromad me'yori "**o'rtachadan past**" (1136-4465 AQSh dollari oralig'i) darajadan "**o'rtachadan yuqori**" (4466 dollardan 13845 dollargacha) darajaga ko'tarilishi.

Ma'lumot: 2023-yilda Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVF) O'zbekistonning aholi jon boshiga YalMni 2 820 AQSh dollari deb baholadi, 2024-yilda esa bu ko'rsatkich 3 051 AQSh dollarigacha o'sgani ta'kidlangan.

- Agar mamlakatning GSP bilan qamrab olingan mahsulotlar eksporti **GSP bo'yicha Yevropa Ittifoqi umumiy importining 7,5% dan oshsa.**
- Benefitsiar davlat **27 ta xalqaro konvensiyaga rioya qilishdan to'xtasa.**
- Agar mamlakat **inson huquqlarini qo'pol ravishda buzsa.**
- Agar mamlakat **Yevropa Ittifoqi monitoring bilan hamkorlik qilishdan bosh tortsa** va GSP+ kelishuvi bo'yicha xalqaro majburiyatlarini bajarish bo'yicha hisobot taqdim etmasa.

3

Yevropa ittifoqining mahsulot sifatiga oid talablari

Yevropa Ittifoqi talablarining maqsadi va asosiy jihatlar

Yevropa Ittifoqi o'z bozorida taqdim etilgan barcha mahsulotlarga, kelib chiqishidan qat'i nazar, bir xil darajada qat'iy sifat talablarini qo'yadi. Yevropa Ittifoqi bozorida sotiladigan barcha mahsulotlar, ular Yevropa Ittifoqi hududida ishlab chiqarilganmi yoki boshqa mamlakatlardan olib kelinganidan qat'i nazar, belgilangan sifat standartlariga javob berishi kerak.

Bunday siyosatning asosiy maqsadi **iste'molchilar salomatligini muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va adolatli raqobatni saqlashdir.**

Yevropa Ittifoqi bozoriga muvaffaqiyatli kirish va uzoq muddatli istiqbolda eksportni rivojlantirish uchun ikkita asosiy talablar to'plamiga qat'iy rioya qilish shart. Belgilangan standartlarga rioya qilmaslik jiddiy jarimalar olib kelishi mumkin.

Talablar Kategoriyalari

1. **Majburiy qonuniy talablar** – amaldagi Yevropa Ittifoqi qonunchiligiga asoslangan va Yevropa Ittifoqi bozorida rioya qilinishi shart bo'lgan talablar.
2. **Ixtiyoriy – qo'shimcha talablar** – alohida kompaniyalarning korporativ siyosatiga, bozordagi raqobat muhitiga va iste'molchilarning xohish-istaklariga bog'liq tarzda shakllangan talablar.

Majburiy qonuniy talablar

Ushbu bo'limda o'zbek eksportchilari o'z mahsulotlari Yevropa Ittifoqi bozoriga to'siqlarsiz kirishi uchun e'tiborga olishlari kerak bo'lgan Yevropa Ittifoqining tartibga soluvchi talablari haqida kerakli ma'lumotlar yoritilgan.

Yevropa Ittifoqi bozoriga to'qimachilik va tikuv mahsulotlarini eksport qilish uchun mahsulot xavfsizligini ta'minlash, iste'molchilarga mahsulot haqida yetarlicha ma'lumot berish va ekologik standartlarga rioya qilishga qaratilgan bir qator majburiy qonuniy talablarga rioya qilish kerak.

Asosiy majburiy talablarga quyidagilar kiradi:

- **Umumiy mahsulot xavfsizligi direktivasi (GPSD) 2001/95/ EC**
- **Yorliqlash talablari (Direktiva (EU) № 1007/2011):** tolaning tarkibi, kelib chiqqan mamlakati va xavfsizlik bo'yicha ogohlantirishlarning majburiy ko'rsatilishi
- **REACH – mahsulotlarda ishlatiladigan kimyoviy moddalarga oid me'yorlar va cheklovlar**
- **Hayvonlardan olingan materiallardan foydalanishga cheklovlar** (CITES konvensiyasiga muvofiqlik)
- **Yevropa Ittifoqi nooziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi qonunchiligi: Mahsulotlar Yevropa Ittifoqining iste'molchilarni himoya qilish qonunlariga mos kelish ikerak.**

Umumiy mahsulot xavfsizligi direktivasi (GPSD) 2001/95/EC

GPSD (Umumiy Mahsulot Xavfsizligi Direktivasi) kafolat beruvchi **universal** direktivdir; nooziq-ovqat iste'mol mahsulotlarining xavfsizligi, Yevropa Ittifoqi bozoriga joylashtirilgan barcha mahsulotlar iste'molchilar uchun xavfsiz bo'lishini ta'minlash maqsadida joriy qilingan.

Asosiy GPSD qoidalari 2001/95/EC

1. Ishlab chiqaruvchilarning mahsulot xavfsizligini ta'minlashga oid majburiyatlari

- Ishlab chiqaruvchilar bozorga faqat xavfsiz mahsulotlarni joylashtirishlari mumkin.
- Ishlab chiqaruvchilar mahsulotdan oddiy yoki g'ayrioddiy tarzda foydalanish paytida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan barcha xatarlarni hisobga olish kerak.
- **Mahsulotlarni to'g'ri yorliqlash orqali iste'molchilarga xavfsizlik bo'yicha ko'rsatmalar** va ogohlantirishlar taqdim etilishlari lozim.

2. Mahsulotlarni tarqatuvchilarga oid talablar

- Tarqatilayotgan mahsulotlarning iste'molchi uchun xavfsizligiga jiddiy e'tibor berishlari.
- Muammo aniqlangan holatlarda bu haqida nazorat organlariga xabar berishlari va ushbu vaziyat yuzasidan ular bilan hamkorlik qilishlari kerak.

3. Mahsulot monitoring va qaytarib olishga oid majburiyatlar

- **Ishlab chiqaruvchi mahsulotini sinovdan o'tkazishi**, shikoyatlarni tahlil qilishi va kerak bo'lganda mahsulotni qaytarib olishlari shart.
- Bozorga chiqarilgan mahsulot xavfliligi aniqlangan hollarda, kompaniyalar Yevropa Ittifoqining "Safety Gate" tezkor xabar tarqatish tizimi orqali tegishli nazorat organlarini **xabardor qilishlari kerak**.

4. Milliy nazorat organlari

- Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlarning vakolatli nazorat organlari mahsulotlarning **GPSD talablariga muvofiqligini nazorat qiladi**.
- Ular **xavfli mahsulotlarni taqiqlashlari, qaytarib olishni talab etishlari** mumkin.

GPSD 2001/95/EC qaysi me'yorlar bilan aloqador?

- Ma'lum turdagi mahsulotlar uchun alohida Yevropa Ittifoqi qonun hujjati ishlab chiqilmagan bo'lsa, demak, bu mahsulot **GPSD** qonuni doirasida nazorat qilinadi.

Masalan, quyidagi qonunlar aynan ma'lum turdagi mahsulotlar uchungina chiqarilgan:

- **Direktiv 2009/48/EC** – O'yinchoqlar Xavfsizligiga oid
- **Direktiv 2016/425** – Shaxsiy himoya vositalari (PPE)ga oid
- **Direktiv 2017/745** – Tibbiyot mahsulotlariga oid.
- **Direktiv (EU) 2019/1020 Bozor nazorati to'g'risidagi** tekshirish va javobgarlik mexanizmlarini joriy etish orqali **GPSD va boshqa xavfsizlik qoidalariga rioya qilishni** kuchaytiradi.

Direktiv (EU) 2019/1020 asosiy maqsadlari haqida ma'lumot:

1. Bozor nazoratini kuchaytirish

- Yevropa Ittifoqida erkin muomaladagi mahsulotlar ustidan nazoratni yaxshilaydi.
- A'zo davlat vakolatli organlariga ham ichki bozorda, ham Yevropa Ittifoqi chegaralarida mahsulotlarni tekshirishga ruxsat beradi.

2. Mahsulotlarning Yevropa Ittifoqi talablariga muvofiqligini kafolatlaydi

- **Mahsulotning umumiy xavfsizligi 2001/95/ EC sonli direktiva (GPSD)** talablariga va boshqa aloqador talablarga (masalan, o'yinchoqlar, elektronika va boshqalar) muvofiq bo'lishini ta'minlaydi.
- Ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilar o'z mahsulotlarining muvofiqligini tasdiqlovchi dalillarga ega bo'lishini talab etadi.

3. Internet savdosi va uchinchi mamlakatlar mahsulotlarini nazorat qilish

- Onlayn sotuvchilar va marketpleyslar uchun talablar joriy qiladi.
- Chet eldan turib Yevropa Ittifoqida o'z mahsulotlarini sotmoqchi bo'lganlar Yevropa Ittifoqida vakolatli vakili bo'lishini talab etadi.

GPSD 2001/95/ EC bilan qanday bog'liq?

- GPSD 2001/95/ EC Yevropa Ittifoqidagi barcha nooziq-ovqat mahsulotlari uchun **umumiy xavfsizlik talablarini** belgilaydi.
- Reglament (EU) 2019/1020 ushbu talablar samarali bozor nazorati mexanizmi orqali **nazorat qilinishini** ta'minlaydi.

GPSD talablariga qo'shimcha ravishda, To'qimachilik va tikuv sanoati da maxsus sanoat standartlari mavjud:

- **REACH reglamenti (EC) № 1907/2006** – zararli kimyoviy moddalardan foydalanishni cheklaydi (masalan, formaldegid, azo bo'yoqlar, og'ir metallar);
- **EN 14682:2014** – Bolalar kiyimlari xavfsizligi (gantellar va bog'ichlarni cheklash, strangulyatsiyaning oldini olish);
- **EN 14878:2007** – Bolalar tungi kiyimlari uchun olovga chidamli talablar.

Muvofiqlikni tasdiqlash tartibi. To'qimachilik mahsulotlarining Yevropa Ittifoqi (EU) talablariga muvofiqligi mahsulot turi va potensial xavf darajasiga qarab ikkita asosiy usul bilan tasdiqlanishi mumkin:

1. Ishlab chiqaruvchining mustaqil “Muvofiqlik” Deklaratsiyasi

- **Ishlab chiqaruvchi o'z mahsulotini mustaqil tarzda umumlashgan standartlarga** (EN, ISO) muvofiq ishlab chiqarilgani haqida deklaratsiya qiladi, ya'ni rasman tasdiqlaydi.
- Bunday holda, ichki ishlab chiqarish nazorati amalga oshiriladi, shu jumladan, xavflarni baholash, sinovdan o'tkazish, texnik hujjatlarni yuritish va muvofiqlik deklaratsiyasini (EU). Muvofiqlik Deklaratsiya (DoC) tartibida rasmiylashtirish.
- Muvofiqlik tasdiqlangandan so'ng ishlab chiqaruvchiga, muvofiqlik me'yorlarini belgilovchi idoralar tamg'asini (masalan, CE) qo'llash imkoni beriladi, ya'ni mahsulot xavfsizlik, sog'liq va atrof-muhitni muhofaza qilish talablariga javob berishi tasdiqlanadi.

2. Vakolatli organ tomonidan sertifikatlash (Certification by Notified Body)

- Agar mahsulot turiga qarab vakolatli organ tomonidan muvofiqlikka tekshirilishi talab etilishi ham mumkin. Bu holda muvofiqlik vakolatli – “xabardor qilingan organ” tomonidan amalga oshiriladi.

- Vakolatli organ sinovlar, ishlab chiqarish auditi va hujjatlarni tekshirishni amalga oshiradi.
- Natijada, **muvofiglik sertifikatini beriladi** va bu o'z o'rnida Idoralar belgisini qo'llash va mahsulotni Yevropa Ittifoqi bozoriga chiqarish imkonini beradi.

Qo'shimcha talablar:

- Barcha hujjatlar (texnik fayllar, test hisobotlari, ko'rsatmalar) kamida 10 yil davomida saqlanishi kerak.
- Agar ishlab chiqaruvchi Yevropa Ittifoqidan tashqarida joylashgan bo'lsa, u mahsulotning YI talablarga muvofigligini ta'minlash uchun mahalliy vakil (Authorized Representative) tayinlashi shart.

Ushbu jarayon Yevropa Ittifoqining asosiy qonunchilik hujjatlari bilan tartibga solinadi, jumladan, to'qimachilik mahsulotlarini markalash bo'yicha (YEI) 1007/2011 Reglamenti va Mahsulotlar xavfsizligi bo'yicha Umumiy reglament (GPSD – 2001/95/EC).

Mahsulotlarning Yevropa Ittifoqi talablariga muvofigligiga javobgar **vakolatli vakil** tayinlashi shart (**Vakolatli Vakil**). **“CE” Muvofiglik** belgisi Yevropa Ittifoqida **“CE” Muvofiglik** belgisi to'qimachilik va kiyim-kechak mahsulotlari orasida kam sonli turlariga taalluqli. Eng keng tarqalgan to'qimachilik mahsulotlari uchun (masalan, paxta futbolkalari, ko'ylaklar, shimlar) **“CE” Muvofiglik** belgisi talab qilinmaydi.

Qaysi to'qimachilik mahsulotlari “CE” Muvofiglik belgisiga ega bo'lishi kerak?

Idoralar belgisi quyidagi Yevropa Ittifoqi direktivalari bilan qamrab olingan mahsulotlar uchun majburiydir:

1. **Shaxsiy himoya vositalari (PPE) – Direktiv (EU) 2016/425**

- Himoyalash xususiyatiga ega kiyim va aksessuarlar:
 - Ish kiyimlari (olovga chidamli kostyumlar, maxsus kiyim).
 - Kimyoviy va mexanik shikastlanishdan himoya qiluvchi qo'lqoplar.
 - Ko'zga ko'rinadigan kiyimlar (masalan, nurni qaytaruvchi).
 - Issiqlik va sovuqdan himoya qiluvchi kiyimlar.
 - Elektr xavfidan himoyalangan kiyim.

2. O'yinchoqlar – Direktiv 2009/48/EC

- 14 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun to'qimachilik mahsulotlari, agar ular o'yinchoqlar sifatida tasniflangan bo'lsa (masalan, to'ldirilgan hayvonlar, maxsus elektron yoki boshqa elementlarga ega kostyumlar).

3. Tibbiy asboblari – Reglament (EU) 2017/745 (MDR)

- Tibbiy kiyim-kechak, shu jumladan, jarrohlik xalatlari, niqoblari, himoya kostyumlari.

4. Elektron to'qimachilik mahsulotlari – Direktiv 2014/53/ EU (QIZIL) va 2014/35/ EU (LVD)

- Elektron komponentlarga ega aqlli kiyim (masalan, isitiladigan kurtkalar, sensorli kiyimlar v/h.k).

Oddiy to'qimachilik va kiyim-kechak (futbolkalar, jinsi shimlar, ko'ylaklar, paypoqlar, ichki kiyim va boshqalar)dan **“CE” Muvofiqlik belgisi talab qilmaydi**, lekin ular quyidagi talablarga mos kelishlari kerak:

- **Direktiv (EU) 1007/2011** (to'qimachilik kompozitsiyalarini yoriqlash to'g'risida).
- **REACH reglamenti (EC1907/2006)** (zararli moddalar tarkibi to'g'risida).
- **Umumiy mahsulot xavfsizligi qoidalari (GPSD2001/95/ EC).**

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32016R0425>

To'qimachilik va tikuv mahsulotlarini yoriqlashga oid talablar

Yevropa Ittifoqining mahsulotlarini yoriqlash talablari iste'molchilarga xarid jarayonida mahsulot haqida to'g'ri ma'lumot olish huquqini kafolatlash uchun joriy etilgan.

To'qimachilik mahsulotlari Yevropa Ittifoqi bozorida erkin sotilishi uchun ular **1007/2011-sonli** reglamentga muvofiq to'g'ri yoriqlangan bo'lishi shart. Bunga qo'shimcha tarzda yoriqda mahsulot tarkibi to'g'risida ham ma'lumot berish qonun bilan belgilab qo'yilgan". Nizomning asosiy maqsadi iste'molchilarni mahsulot haqida ishonchli ma'lumot bilan ta'minlashdan iborat.

Umumiy talablar. To'qimachilik mahsulotlarini Yevropa Ittifoqi bozoriga joylashtirishda ishlab chiqaruvchi, distribyutor yoki import qiluvchi mahsulot tarkibini ko'rsatadigan yoriq birlashtirishi shart. Ma'lumotlar aniq, ishonchli va tushunarli bo'lishi kerak.

Yorliq mahsulotning ko'rinadigan joyiga mustahkam birlashtirilishi, oson o'qiladigan, tushunarli, bo'lishi kerak. Yorliqdagi ma'lumot mahsulot sotilayotgan davlatning rasmiy tilida bo'lishi kerak.

Yorliqlarda ko'rsatilgan ma'lumotlarda qisqartmalar bo'lmasligi kerak, xalqaro standartlarda qabul qilingan mexanik kodlar yoki qisqartmalar bundan mustasno.

Maxsus talablar. Faqat bir turdagi toladan iborat bo'lgan to'qimachilik mahsulot yorlig'iga "100%", "sof" yoki "barchasi" kabi iboralar yozilishi mumkin.

- Aralash tolalardan tayyorlangan to'qimachilik mahsulotlari kamayish tartibida barcha tolalarning og'irligi bo'yicha nomi va foiz tarkibi bilan ko'rsatilishi kerak. Lekin 5% dan kam bo'lgan tolalar, ularning umumiy og'irligi ko'rsatilgan holda "Boshqa tolalar" ro'yxatiga kiritilishi mumkin.
- Turli xil tola tarkibiga ega bo'lgan ikki yoki undan ortiq to'qimachilik komponentlaridan tashkil topgan to'qimachilik mahsulotlari har bir komponentning to'qimachilik tolasi tarkibi ko'rsatilishi kerak.
- Dekorativ tolalar yoki antistatik ta'sirga ega bo'lgan tolalar, agar ularning mahsulot umumiy og'irligiga nisbatan miqdori mos ravishda 7% va 2% dan oshmasa, tolalar tarkibi ko'rsatiladigan ko'rsatkichdan chiqarib tashlanadi.
- Agar hayvonlardan olingan va to'qimachilikka mansub bo'lmagan qismlar mavjud bo'lsa, belgi yoki yorliqda: "Tarkibida hayvonlardan olingan to'qimachilik bo'lmagan qismlar mavjud" deb ko'rsatilishi kerak.
- Tola tarkibini aniqlash qiyin bo'lgan to'qimachilik mahsulotlari uchun "aralash tolalar" yoki "aniqlanmagan to'qimachilik tarkibi" atamalaridan foydalanish mumkin.
- Nizomning IV ilovasi ayrim to'qimachilik mahsulotlariga (korset mahsulotlari, kashta tikilgan to'qimachilik va h.k.) maxsus markirovka talablarini belgilaydi.

Yorliqlash variantlari. Yakuniy iste'molchiga taklif qilinayotgan mahsulotda yorliq bo'lishi shart. Boshqa turdagi mahsulotlar uchun esa yorliq tijorat hujjatlarida berilgan ma'lumotlar bilan almashtirilishi yoki to'ldirilishi mumkin.

Metraj (uzunlik) asosida sotiladigan mahsulotlar faqat sotuvga mo'ljallangan qism yoki rolik (rulon) uchun yorliqqa ega bo'lishi lozim.

Bozor ustidan nazorat. Bozor ustidan nazorat qiluvchi organlar tekstil mahsulotlari tolalar tarkibining taqdim etilgan ma'lumotlarga muvofiqligini Reglamentning VIII Ilovasida (Annex VIII) ko'rsatilgan miqdoriy tahlil usullari asosida nazorat qilishi kerak.

Tolalarning foizlik tarkibini aniqlash va sinovdan o'tkazishda har bir tolalar turining suvsiz massasiga nisbatan Reglamentning IX Ilovasida (Annex IX) belgilangan mos keluvchi muvofiqlashtirilgan kvotalar qo'llanilishi lozim.

Mazkur reglamentda sinovdan so'ng olingan foizlar va ko'rsatilgan tarkib o'rtasida ayrim og'ishlarga yo'l qo'yilishi mumkinligi nazarda tutilgan.

Reglamentning VII Ilovasida (Annex VII) keltirilgan elementlar (masalan, matoga tegishli bo'lmagan qismlar, tugmalar, aksessuarlar, bezaklar va boshqalar) tolalar tarkibini aniqlashda hisobga olinmaydi.

Qonunchilik

- (EU) (CELEX 32011 R 1007) sonli to'qimachilik tolalarini nomlash va to'qimachilik buyumlari tolasi tarkibini tegishli yoriqlash to'g'risidagi talablarni batafsil belgilab beradi.

Axborot manbalari

- Yevropa Komissiyasi – Ichki bozor, sanoat, tadbirkorlik, kichik va o'rta korxonalar bo'yicha Bosh direktorat: www.ec.europa.eu/growth/sectors/fashion/textiles-clothing/legislation/index_en.htm

Kimyoviy moddalar nazorati va cheklovi – REACH

REACH – bu Yevropa Ittifoqining kimyoviy moddalarni Ro'yxatga olish, Baholash, Ruxsat berish, Cheklash jarayonlarini tartibga solib turuvchi huquqiy asosdir (**Regulation (EC) No 1907/2006**). REACH to'qimachilik va charm mahsulotlarini tayyorlashda ishlatiladigan kimyoviy moddalardan inson salomatligi va atrof-muhitni muhofaza qilishda qo'llaniluvchi muhim qonuniy vositadir.

Bundan tashqari, 2023-yil 14-iyulda (EU) 2023/1464-sonli Nizom formaldegid va formaldegid chiqaradigan moddalarga nisbatan 1907/2006-sonli Nizomning (EC) XVII ilovasiga o'zgartirishlar kiritgan holda qabul qilindi. Ushbu yangi qoida inson

salomatligi uchun xavflarni yanada kamaytirish uchun mahsulotlar, shu jumladan, to'qimachilik va charm mahsulotlaridagi formaldegid miqdori bo'yicha qo'shimcha cheklavlarni belgilaydi.

Ushbu Nizomga muvofiq quyidagilarga yo'l qo'yilmaydi asosiy kimyoviy moddalar, to'qimachilikdagi moddalar yoki aralashmalar guruhlar va charm buyumlar:

- **Tris (2,3 dibromopropil) fosfat** – kiyim-kechak, ichki kiyim va choyshab kabi teri bilan aloqa qilish uchun mo'ljallangan to'qimachilik mahsulotlarida tris (2,3 dibromopropil) fosfat.
- **Tris (aziridinil) fosfinoksid** – kiyim-kechak, ichki kiyim va choyshab kabi teri bilan aloqa qilish uchun mo'ljallangan to'qimachilik mahsulotlaridagi tris (aziridinil) fosfin oksidi.
- **Polibromlangan bifenillar (PBB)** – kiyim-kechak, ichki kiyim va choyshab kabi teri bilan aloqa qilish uchun mo'ljallangan to'qimachilik mahsulotlarida polibromlangan bifenillar (PBB).
- **Merkuriy birikmalar** – og'ir sanoat to'qimachilik va ularni ishlab chiqarish uchun mo'ljallangan iplarni singdirishda simob aralashmalari.
- **Dioktiltin (DOT) birikmalari** – teri bilan aloqa qilish uchun mo'ljallangan to'qimachilik, poyabzal yoki poyabzal qismlaridagi dioktiltin birikmalari.
- **Nikel** – teri bilan to'g'ridan-to'g'ri va uzoq vaqt aloqa qilish uchun mo'ljallangan mahsulotlardagi nikel, masalan, tugmalar, perchinlar, fermuarlar va kiyimda ishlatiladigan metall belgilar.
- **Azodyes** – teri yoki og'iz bo'shlig'i bilan to'g'ridan-to'g'ri yoki uzoq vaqt aloqada bo'lishi mumkin bo'lgan to'qimachilik va charm buyumlarda Yevropa Ittifoqi qoidalarining 8-ilovasida keltirilgan bir yoki bir nechta aromatik aminlarni chiqarishi mumkin bo'lgan azo bo'yoqlar. Masalan, kiyim-kechak, ichki kiyim, ko'rpa-to'shak, sochiq, tagliklar va boshqa sanitariya-texnik vositalar kabi mahsulotlarda.
- **Nonilfenol va nonilfenol etoksilatlar** – to'qimachilik va charm mahsulotlarini qayta ishlashda nonilfenol va nonilfenol etoksilatlar.
- **Chromium VI birikmalar** – teri mahsulotlari va teri qo'shimchalari bo'lgan mahsulotlardagi xrom VI birikmalari, mahsulotning umumiy quruq og'irligining 3 mg/kg ga teng yoki undan ko'p konsentratsiyasida inson terisi bilan aloqa qilish uchun mo'ljallangan.
- **Polisiklik aromatic uglevodorodlar birikmalari** – kiyim-kechak, poyabzal, qo'lqop va sport kiyimlaridagi polisiklik aromatik uglevodorod birikmalari, agar ularning rezina va plastmassa tarkibiy qismlari teri yoki og'iz bo'shlig'i bilan bevosita, uzoq muddatli yoki takroriy qisqa muddatli aloqada bo'lsa.

Kimyoviy moddalarning barcha ishlab chiqaruvchilari va importchilari o'zlari ishlab chiqaradigan va Yevropa Ittifoqida sotadigan moddalar bilan bog'liq xavflarni aniqlashlari va boshqarishlari kerak.

Kimyoviy moddalar bo'yicha Yevropa agentligi (ECHA) Yevropa Ittifoqida kimyoviy moddalarni tartibga solishda izchillikni ta'minlash uchun kimyoviy moddalarni ro'yxatga olish, baholash, ruxsat berish va cheklashni boshqaradi va muvofiqlashtiradi.

Qonunchilik

- Kimyoviy moddalarni ro'yxatga olish, baholash, ruxsat berish va cheklash (REACH) bo'yicha Yevropa Parlamenti va Kengashining 2006-yil 18-dekabrda 1907/2006-sonli reglamenti (EC) Yevropa Kimyoviy agentligini tashkil etish va 1999/45/ EC390 direktivasiga o'zgartirishlar kiritish.

Axborot manbalari

- **Yevropa kimyoviy moddalar agentligi** – Cheklovlar:
<http://echa.europa.eu/regulations/reach/restriction>
- **Yevropa kimyoviy moddalar agentligi** – Cheklovlar ro'yxati:
<https://echa.europa.eu/substances-restricted-under-reach>
- **Yevropa kimyoviy moddalar agentligi** – Buyumlardagi moddalarga qo'yiladigan talablar bo'yicha yo'riqnoma:
<https://echa.europa.eu/guidance-documents/guidance-on-reach>
- **Yevropa Komissiyasi** – Ichki bozor, sanoat, tadbirkorlik, kichik va o'rta korxonalar bo'yicha Bosh direktorat:
http://ec.europa.eu/growth/sectors/chemicals/reach/restrictions/index_en.htm
- **Yevropa Komissiyasi** – Atrof-muhit bo'yicha Bosh direktorat:
http://ec.europa.eu/environment/chemicals/reach/reviews_en.htm

To'qimachilik va tikuv mahsulotlari ishlab chiqarishda hayvonot olamidani olinadigan ba'zi xomashyo turlaridan foydalanilishga oid cheklovlar EC 338/97

Yo'qolib ketish xavfi ostida turgan yovvoyi fauna va flora turlarining xalqaro savdosi to'g'risidagi konvensiya (keying o'rnlarda CITES deb yuritiladi) mos tarzda Yevropa Ittifoqi ham ma'lum qoidalarni joriy qilgan.

Ushbu qoidalar Yevropa Ittifoqi darajasida ham, mahsulot kelib chiqqan mamlakatlarda ham import va eksport qilinuvchi mahsulotlarda man etilgan xomashyolar qo'llanilishini nazorat qilish yoki cheklash maqsadida joriy qilingan.

CITES konvensiyasining ilovalari yo'qolib ketish xavfi ostida turgan hayvonlar turlarining ro'yxatini o'z ichiga oladi. Ushbu hayvonot turlaridan olingan xomashyolardan foydalanilgan mahsulotlar savdosiga turli chelovlar mavjud va ular eng qattiq cheklovlardan tortib, unchalik qattiq bo'lmagan cheklovlargacha tasniflanadi.

Ushbu ro'yxatga kiritilgan turlardan tayyorlangan barcha to'qimachilik va kiyimlar kamida import litsenziyasi yoki ruxsatnomasini talab qiladi.

<https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/1997/338/oj/eng>

Shaxsiy himoya vositalari uchun texnik standartlar

Asosiy talablar. Yevropa Ittifoqida “shaxsiy himoya vositalari” va mehnat xavfsizligi vositasi sifatida foydalanadigan To'qimachilik va tikuv mahsulotlari muayyan texnik talablariga javob berishi kerak.

Yevropa Ittifoqi bozoriga joylashtirish uchun shaxsiy himoya vositalari Yevropa Kengashi direktivasi 89/686/ EEC (CELEX 31989 L 0686) ga muvofiq belgilangan asosiy talablarga javob berishi kerak. Ular mahsulotni loyihalash va ishlab chiqarish, materiallar, sinovlar, ko'rsatmalar va ishlab chiqaruvchi tomonidan taqdim etilishi kerak bo'lgan ma'lumotlarni o'z ichiga oladi.

Uyg'unlashtirilgan standartlar

Uyg'unlashtirilgan standartlar – bu mahsulotlarga qo'yilgan umumiy talablar yig'indisini belgilab beruvchi texnik me'yordir. Uyg'unlashtirilgan standartlarga muvofiq ishlab chiqarilgan mahsulotlar asosiy talablarga javob beradi deb qabul qilinadi.

Uyg'unlashtirilgan standartlar Yevropa Standartlashtirish organlari tomonidan ishlab chiqilgan: CEN (Yevropa Standartlashtirish qo'mitasi) va CENELEC (Elektrotexnika standartlashtirish bo'yicha Yevropa Qo'mitasi). Ushbu organlar mustaqil tashkilotlar bo'lib, ularning vazifasi yagona Yevropa bozorida erkin savdoni ta'minlash uchun ixtiyoriy texnik va elektrotexnika standartlarini ishlab chiqishdir. Ushbu standartlar Yevropa hamjamiyatlarining rasmiy jurnalida nashr etilgan va milliy qonunchilikka bir xil xususiyatlarga ega milliy standartlar shaklida kiritilgan.

Shaxsiy himoya vositalari uchun uyg'unlashtirilgan standartlarga ilovalar ro'yxatini quyidagi manzilda topishingiz mumkin:

- https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/goods/european-standards/harmonised-standards/personal-protective-equipment_en

Shaxsiy himoya vositalari (SHHV) majburiy tarzda YE (CE) belgisi bilan markirovkalangan bo'lishi kerak. Ushbu belgi mahsulotning Yevropa Ittifoqining mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi talablariga javob berishini bildiradi. YE markirovkasi har bir mahsulot yorlig'ida aniq ko'rinadigan va o'qilishi oson bo'lishi lozim. Bundan tashqari, tegishli hollarda yorliqda sertifikatlashtirish organining identifikatsiya raqami ham ko'rsatilishi kerak.

Qonunchilik

- 1989-yil 21-dekabrdagi 89/686/EEC-sonli Kengash Direktivasi – shaxsiy himoya vositalarini ishlab chiqishga oid a'zo davlatlar qonunchiligini uyg'unlashtirish to'g'risida CELEX 31989L0686

Qo'shimcha ixtiyoriy talablar

Mahsulot xaridorlari, Yevropa Ittifoqi qonunchiligida belgilangan majburiy talablar bilan bir qatorda, ishlab chiqarish jarayonlari, mahsulot tarkibi, xavfsizligi va sifati, uning qadoqlanishi va markirovkasi bo'yicha qo'shimcha maxsus talablarni ham qo'yishlari mumkin.

Mahsulotlarning qonunchilik talablariga muvofiqligi ularning Yevropa Ittifoqi hududida erkin aylanmasi va sotilishi uchun yetarli bo'lsa-da, ko'pchilik hollarda bu yirik va nufuzli bozor ishtirokchilari bilan muvaffaqiyatli hamkorlik qilish uchun yetarli emas.

Hozirda to'qimachilik mahsulotlariga oid xavfsizlik, sifat, ekologik va ijtimoiy javobgarlik sohalarida qo'shimcha mezonlarni belgilovchi bir qator xalqaro tashkilotlar tomonidan ishlab chiqilgan standartlar mavjud.

Ushbu talablarning bajarilishi ixtiyoriy bo'lsa-da, xalqaro standartlarga muvofiqlik mahsulotning raqobatbardoshligini oshiradi, xorijiy bozorlar va yirik savdo tarmoqlariga chiqishni osonlashtiradi hamda mahsulotni iste'molchilar orasida tanitishga yordam beradi.

Yevropa Ittifoqining yirik va o'rta bozor ishtirokchilari o'zlarining qonunchilikdagi majburiyatlarini qat'iy bajarishga intilar ekan, ko'pincha xalqaro miqyosda tan olingan sertifikatlashtirish organlarining tajribasiga tayanadi va yetkazib berish

zanjiridagi hamkorlar faoliyatining belgilangan va kelishilgan me'yorlarga muvofiqligini tekshiradi va doimiy auditini ularga topshiradi.

Ushbu standartlarga muvofiqlik ko'pincha oddiy raqobat ustunligidan ko'ra ko'proq xalqaro bozorga chiqish va yetakchi soha ishtirokchilari bilan hamkorlik qilish uchun zarur shartga aylanadi. Natijada, sertifikatlashtirishdan muvaffaqiyatli o'tgan kompaniyalar kengroq mijozlar bazasiga ega bo'ladilar, o'z obro'sini mustahkamlaydilar va tartibga soluvchi organlar hamda hamkorlar talablariga javob bermaslik xavfini minimallashtiradilar.

Ushbu bobda Yevropa bozorida eng mashhur hisoblangan to'qimachilik mahsulotlari bo'yicha bir nechta standartlar misol tariqasida keltiriladi.

“ECO Label” – Yevropa Ittifoqining ekologik sertifikatlash tizimi

Hozirgi vaqtda iste'molchilar atrof-muhitni muhofaza qilishga katta e'tibor berishadi. Beshta yevropalik iste'molchidan to'rttasi mustaqil tashkilot tomonidan sertifikatlangan ekologik toza mahsulotlarni sotib olishni afzal ko'radi.

Yevropa Ittifoqining ekologik sertifikati “Eco Label” atrof-muhitga eng kam ta'sir ko'rsatadigan mahsulotlarni sertifikatlash maqsadida Yevropa Ittifoqi tomonidan joriy qilingan. Uning maqsadi – asosiy ekologik muammolarni yaxshilashga muhim hissa qo'shadigan mahsulotlarni aniqlashda iste'molchilarga yordam berish.

“Eco Label” sertifikatsiyasi ixtiyoriy hisoblanadi. Bu shuni anglatadiki, mahsulot Yevropa Ittifoqi bozorida sotilishi uchun “Eco-Label” sertifikatsiyasidan o'tishi yoki uning logotipi mahsulotga birlashtirilgan bo'lishi majburiy emas”.

“Eco Label” sertifikatsiyasi olish mezonlari To'qimachilik mahsulotlari uchun “Eco Label” 2014-yil 5-iyundagi 2014/350/EU Komissiya qarori bilan joriy etilgan va quyidagilarni tasdiqlaydi.

Tekstil mahsulotlarida «Gul» (Ecolabel) logotipining mavjudligi quyidagilarni kafolatlaydi:

- atrof-muhitga zararli moddalardan minimal foydalanish
- sog'lqqa zarar yetkazuvchi moddalardan minimal foydalanish

- suv va havo ifloslanishini kamaytirish
- yuvish va quritish paytida mahsulot kichrayib ketishidan himoyalash
- rang mustahkamligi – terga, yuvishga, quruq va nam ishqalanishga, yorug'likka chidamliligi.

“Eco Label” har qanday turdagi to‘qimachilik mahsulotiga berilishi mumkin: kiyim-kechak, aksessuarlar, tolalar, iplar, matolar, ichki kiyimlar.

“Eco Label” Mahsulot turlari. “To‘qimachilik” mahsulot guruhi xilma-xil bo‘lib, qo‘llanilishi va tola tarkibiga qarab turli xil xususiyatlarga ega bo‘ladi. Yevrokomissiyaning 2014/350/EU qaroriga muvofiq, quyidagi to‘qimachilik mahsulotlari “Eco Label” sertifikatini olishlari mumkin:

- To‘qimachilik kiyimlari va aksessuarlari: tarkibining kamida 80% trikotaj, to‘qilgan yoki noto‘qima matolardan iborat ulushi kamida 80%.
- Interyer: tarkibida to‘qilgan, noto‘qima yoki trikotaj matolar ulushi kamida 80% og‘irlikdagi to‘qimachilik tolasidan iborat ichki foydalanish uchun to‘qimachilik buyumlari.
- Tola, kalava iplar, matolar: kiyim-kechak va aksessuarlar va ichki to‘qimachilikda foydalanish uchun mo‘ljallangan mahsulotlar.
- Tolali bo‘lmagan elementlar: tugmalar, aksessuarlar va mahsulotga birlashtiriladigan
- Boshqa elementlar.
- Tozalash mahsulotlari: yuzalarni nam yoki quruq tozalash va idishlarni quritish uchun mo‘ljallangan to‘qilgan yoki noto‘qima tolali mahsulotlar.

Talablar. Mahsulotlarni eko-yorliqlash uchun ruxsat olish uchun “Eco Label” to‘qimachilik mahsulotlari Komissiya qarorining 2014/350/EU ilovasida ko‘rsatilgan mezonlarga mos kelishi kerak, jumladan:

- to‘qimachilik tolalari uchun mezonlar
- komponentlar va aksessuarlar
- kimyoviy moddalar va jarayonlar
- foydalanish va yaroqlilik davri
- korporativ ijtimoiy javobgarlik.

Yevropa Ittifoqi “Eco Label” loyihasi muddatini 2018-yilda cheksiz muddatga uzaytirdi.

To'qimachilik mahsulotlarining ekologik yorliqlash talablariga muvofiqligini dastlabki baholash jadvali 3-ilovada keltirilgan.

EU “Eco Label” talablari ishlab chiqarilayotgan mahsulot, foydalanish tsiklining barcha bosqichlarida, jumladan, foydalanish va chiqindiga chiqarish jarayonida atrof-muhitga ta'sirini minimallashtirishga qaratilgan. To'qimachilik mahsulotlari uchun mezonlar atrof-muhitga eng kam ta'sir ko'rsatadigan mahsulotlarni rag'batlantirishga qaratilgan:

- xomashyo qishloq va o'rmon xo'jaligining barqaror manbalaridan olingan;
- ishlab chiqarishda resurslar va energiyadan samaraliroq foydalaniladi;
- ishlab chiqarish jarayonlari eng kam atrof-muhitni ifloslantiruvchi jarayonlardan iborat;
- atrof-muhitga va inson salomatligiga zararli moddalardan foydalanish cheklangan;
- yuqori barqarorlik va sifat me'yorlariga asoslangan.

Jarayon. “Eco Label” 2014/350/EU Komissiya qaroriga asoslangan holda beriladi.

Agar ushbu guruhga kiritilgan mahsulotlar e'lon qilingan Eko-yorliq mezonlariga javob bersa, o'z mahsulotlarini Yevropa Ittifoqida sotmoqchi bo'lgan ishlab chiqaruvchilar, importchilar, xizmat ko'rsatuvchi yoki savdogarlar Yevropa Parlamenti Kengashining 66/2010-sonli (EC) 2010-yil 14-noyabrdagi (11.11.2017) va C2EX02– sonli qoidalariga muvofiq “Eco Label” olish uchun ariza berishlari mumkin 066).

Yevropa Ittifoqidan tashqarida ishlab chiqarilgan mahsulotlar uchun “Eco Label” sertifikatlashtirish arizani mahsulot sotilishi mo'ljallanayotgan a'zo davlatning vakolatli organiga topshirilishi mumkin.

Arizada mahsulotning ekologik va sifat talablariga javob berishini tasdiqlovchi barcha kerakli hujjatlar bo'lishi kerak. Vakolatli organ ariza beruvchiga qanday hujjatlar va test natijalarini taqdim etishi kerakligi, ular qanday o'tkazilishi kerakligi va h.k.lar haqida ma'lumot beradi.

Yevropa Ittifoqi vakolatli organi mahsulotning “Eco Label” mezonlariga mos kelishini va Yevrokomissiyaning 2014/350/EU-sonli qarori ilovasida belgilangan talablarga javob berishini baholaydi va eko-yorliq berish to'g'risida qaror qabul qiladi. Ijobiy qaror qabul qilingan taqdirda, vakolatli organ ariza beruvchi bilan shartnoma tuzadi, shu jumladan, yorliqlash va foydalanish shartlari rasman

kelishiladi. Mahsulotlar “Yevropa Ittifoqining “Eco Label” va Yevropa Ittifoqining barcha a’zo davlatlarida bir xil kuchga ega va bir xil qo’llanilishi mumkin.

Ruxsat berilgandan so’ng, egasi mahsulotning istalgan qismida yashil barg logotipini ko’rsatish imkoniyatiga ega. Logotipdan ruxsatnoma olingan kundan boshlab mezon muddati tugagunga qadar foydalanish mumkin.

Ekologik belgi uchun ariza topshirish uchun to’lov olinadi. Bundan tashqari, yorliqdan foydalanish uchun yillik to’lov mavjud.

Ekologik belgilar sxemasi bo’yicha batafsil ma’lumot, shuningdek, bir nechta tillardagi ma’lumotlar varag’i quyidagi manzilda mavjud:

■ <http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/products-groups-and-criteria.html>

Qonunchilik

- Nizom (EC) № 66/2010 Yevropa Parlamenti va Kengashning 2009-yil 25-noyabrdagi Yevropa Ittifoqining ekologik belgisi ([CELEX32010 R 0066](#)).
- 2014-yil 5-iyundagi 2014/350/EU Yevrokomissiya qarori to’qimachilik mahsulotlariga Yevropa Ittifoqining ekologik belgisini berish uchun ekologik mezonlarni belgilaydi ([CELEX32014 D 0350](#)).
- To’qimachilik mahsulotlariga Yevropa Ittifoqining ekologik belgisini berishning ekologik mezonlarini belgilaydi ([CELEX32009 D 0567](#)).

Oeko-Tex Standard 100

Oeko-Tex Standard 100 (Oeko-Tex® Standard 100) to’qimachilik mahsulotlarini xalqaro sinov va sertifikatlash tizimi bo’lib, ishlab chiqarishda ba’zi kimyoviy moddalardan foydalanishga cheklovlar o’rnatadi. Standart 1992-yilda 17 ta Yevropa to’qimachilik institutlari guruhi tomonidan ishlab chiqilgan va dunyoning 40 dan ortiq mamlakatlarida amal qiladi.

Oeko-Tex® Standard 100 Materiallarda zararli moddalar mavjudligini tekshirish mezon va me’yorlari ro’yxatini so’nggi ilmiy tadqiqotlarga asoslangan holda doimiy ravishda yangilab turadi.

Tadqiqot mezonlari va tegishli tadqiqot usullari xalqaro miqyosda standartlashtirilgan va chakana savdo tarmoqlarida xarid qilish va yetkazib berish faoliyatiga keng joriy qilingan. Ushbu standartning asosiy maqsadi to’qimachilik ishlab chiqarish

zanjirida xavfsizlik standartini yaratish va ishlab chiqarish jarayonining istalgan bosqichida zararli moddalar mavjudligini yaqindan nazorat qilishdir.

Oeko-Tex® Standard 100 sertifikatini, sinovlarda Yevropa Ittifoqida taqiqlangan moddalar yo'qligi aniqlangan to'qimachilik mahsulotlariga beriladi. Bundan tashqari, sertifikatlash Yevropa Ittifoqi qonunchiligida taqiqlanmagan qo'shimcha moddalar mavjudligini tekshirishni o'z ichiga oladi.

Mahsulotlar, xususan, quyidagi moddalar mavjudligi uchun sinovdan o'tkaziladi:

- Taqiqlangan kanserogen bo'yoqlar
- Allergiyaga olib keladigan bo'yoqlar
- Og'ir metallar chiqaruvchi moddalar
- Xlorli aromatik birikmalar
- Formaldegidlar
- Pestitsidlar va boshqalar.

Oeko-Tex® Standard 100 talablariga muvofiq zararli moddalarni sinovdan o'tkazishda to'qimachilik mahsulotining foydalanilishiga oid o'ziga xosliklari har doim hisobga olinadi. Shuning uchun, quyidagi prinsip qo'llaniladi: *to'qimachilik mahsuloti foydalanish paytida inson terisiga to'g'ridan-to'g'ri ishqalanishi qanchalik ko'p bo'lsa unga ekologik talablar ham shunchalik yuqori bo'lishi kerak. Masalan, ichki kiyim xavfsizligiga qo'yilgan talab palto yoki kastyumga qo'yilgan talablardan jiddiyroq bo'ladi.*

Sertifikatlanayotgan mahsulotlar 4 guruhga bo'linadi:

I. Go'daklar va 3 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun to'qimachilik buyumlari va to'qimachilik o'yinchoqlari: ichki kiyim, ko'rpa-to'shak va aksessuarlar, yumshoq o'yinchoqlar va boshqalar.

II. Ko'p qismi teri bilan bevosita aloqada bo'lgan to'qimachilik mahsulotlari: ichki kiyim, choyshab, sochiq mahsulotlari, ko'ylaklar, bluzkalar, paypoqlar va boshqalar.

III. Foydalanilganda teri bilan bevosita aloqa qilmaydigan yoki u bilan aloqa qiladigan sirti kam bo'lgan to'qimachilik mahsulotlari: kurtkalar, paltolar, ustki kiyim materiallari va boshqalar.

IV. Bino ichlarini bezovchi materiallar: dasturxonlar, mebel matolari, pardalar, gilamlar va boshqalar.

Mahsulotlarni tekshirishda to'rt jihat e'tiborga olinadi:

- **ishlab chiqarish ekologiyasi** – mehnat sharoitlari qanchalik xavfsiz, qanday materiallar ishlatiladi, suv va energiya qanday iste'mol qilinadi, oqava suvlarni tozalash va chiqindilarni qayta ishlash qanday amalga oshiriladi;

- **inson ekologiyasi** – qo'llanilgan to'qimachilik va kimyoviy komponentlar inson tanasiga qanday ta'sir qiladi;
- **iste'mol ekologiyasi** – to'qimachilik mahsulotlarini yuvish va tozalash atrof-muhitga qanday ta'sir qiladi;
- **utilizatsiya qilish ekologiyasi** – mahsulotni utilizatsiya qilish usullari (qayta ishlash, yo'q qilish) baholanadi.

Axborot manbalari

- Ekologik to'qimachilik tadqiqotlari va sinovlari xalqaro assotsiatsiyasi: www.oeko-tex.com

GOTS – Organik ishlab chiqarish xalqaro standarti (Global Organic Textile Standard)

Ekologik va ijtimoiy mas'uliyat. Standartning maqsadi – xalqaro darajada e'tirof etilgan talablarni belgilash bo'lib, ular to'qimachilik mahsulotlarini organik ishlab chiqarish maqomini ta'minlaydi. Standart organik to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish zanjirining barcha bosqichlariga nisbatan ekologik mezonlarni, shuningdek, ijtimoiy talablarning bajarilishini belgilaydi.

Global Organik Textile Standard (GOTS) – bu organik tolalardan to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun jahon miqyosida tan olingan standart. Ushbu standart organik to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqarishning butun jarayoni uchun zarur texnik shartlar va talablarni belgilaydi. GOTS sertifikatini olish uchun mahsulotning butun ishlab chiqarish jarayoni zanjiri, shu jumladan, tola olish, tolalarni qayta ishlash va mato ishlab chiqarish, matoni bo'yash va chop etish, ishlab chiqarish chiqindilari va qadoqlash materiallarini utilizatsiya qilish jarayonlari korxonalar darajasida tekshiriladi.

GOTS standarti sertifikatlashning ikki darajasi mavjud.

1. GOTS “Organik” (1-daraja).

Talablar: Mahsulot kamida 95% sertifikatlangan organik tolalardan iborat bo'lishi kerak. Bu eng yuqori darajadagi sertifikat hisoblanadi. Yorliqda, odatda “organik” deb yoziladi.

2. GOTS “Organik moddalar bilan tayyorlangan” (2-daraja). Talablar: Mahsulot kamida 70% sertifikatlangan organik tolalardan iborat bo'lishi kerak. Qolgan 30% tolalar tabiiy yoki sintetik bo'lishi mumkin, lekin ular ekologik va toksikologik me'yorlarga javob berishi lozim. Yorliqda ko'pincha “organik tarkibli” yoki “organik xomashyodan tayyorlangan” deb yoziladi.

Bundan tashqari, GOTS standarti quyidagilarni nazarda tutadi:

- barcha kimyoviy tarkibiy qismlar (bo'yoqlar, yordamchi moddalar, qayta ishlash jarayonida zarur bo'lgan kimyoviy moddalar) toksiklik va biologik parchalanish talablariga muvofiqi uchun sinovdan o'tkazilishi kerak;
- muammoli moddalarni taqiqlash: og'ir metallar, formaldegid, aromatik erituvchilar va genetik jihatdan o'zgartirilgan organizmlar (shu jumladan, shunday organizmlardan olingan fermentlar);
- sintetik biriktiruvchi vositalardan foydalanishga cheklovlar;
- tarkibida og'ir metallar bo'lgan mashina moylaridan foydalanishni taqiqlash;
- oqartiruvchi vositalarga faqat kislorod asosida ruxsat beriladi (xlor taqiqlangan);
- kanserogen moddalarni chiqaradigan amin birikmali azobo'yoqlardan foydalanishni taqiqlash;
- o'z ichiga plastizollar, ftalatlar, PVX olgan moddalardan foydalangan holda tasvirlarni chop etishni taqiqlash;
- PVX, nikel yoki xromli aksessuarlardan foydalanish;
- har bir korxona atrof-muhitni muhofaza qilish dasturiga ega bo'lishi shart va shu orqali chiqindilarni, oqava suvlarni minimallashtirish, shuningdek, suv va elektr energiyasidan foydalanishni minimallashtirishi lozim;
- o'rama materiallarida (qadoq, yorliq, posilka o'ramlari) PVX (polivinilxlorid) ishlatilishiga taqiq qo'yiladi. Bundan tashqari, qog'oz sanoatiga oid materiallar FSC yoki PEFC standartlariga mos bo'lishi yoki ikkilamchi xomashyodan (qayta ishlangan materialdan) tayyorlangan bo'lishi kerak.

GOTS bilan to'liq mos keladigan bir nechta standartlar mavjud – ya'ni ular bir xil ijtimoiy va ekologik talablarga ega. Masalan, ECOCERT, ICEA, Tuproq uyushma, Naturtextil (Germaniya), JOCA (Yaponiya), EKO Barqaror (Gollandiya), ETKO (Turkiya) va bir qator boshqalar. Ularning har biri GOTS tomonidan uning ekvivalenti sifatida tan olingan.

Rasmlar: <https://es.pinterest.com/>

Axborot manbalari

■ Global Organic Textile Standard GOTS – www.global-standard.org

Yevropa Ittifoqida keng tan olingan ijtimoiy va ekologik standartlar

Standart Nomi	Turi	Xarajatlari	Qo'llaniladigan mamlakatlar
Amfori BSCI www.amfori.org/en	Ijtimoiy	Tashqi audit xarajatlari (o'zgaruvchan)	Germaniya, Fransiya, Niderlandiya
SA8000® www.sa-intl.org	Ijtimoiy	Tashqi audit xarajatlari (o'zgaruvchan)	Germaniya, Fransiya, Gollandiya, Italiya, Ispaniya
WRAP https://wrapcompliance.org/en/	Ijtimoiy	€1030 ro'yxatdan o'tish to'lovi Plus tashqi audit xarajatlari (o'zgaruvchan)	Buyuk Britaniya, Germaniya
Sedex www.sedex.com	Ijtimoiy, ekologik	Har bir manzil uchun yiliga €118 Plus tashqi audit xarajatlari (o'zgaruvchan)	Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya, Niderlandiya
Fair Wear www.fairwear.org	Ijtimoiy	Hozircha fabrikalar uchun a'zolik mavjud emas.	Germaniya, Shvetsiya, Gollandiya, Italiya
B-Corp www.bcorporation.net	Ijtimoiy, ekologik	Minimal yillik to'lovi €865	Germaniya, Buyuk Britaniya, Niderlandiya
OEKO-TEX® STANDARD 100 www.oeko-tex.com/en/our-standards/oeko-tex-standard-100	ekologik, to'qimachilik mahsulotlarining odamlar uchun xavfsizligi	Sertifikatlash to'lovi Plus tashqi audit xarajatlari (o'zgaruvchan)	Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya, Niderlandiya
BCI – Better Cotton Initiative www.bettercotton.org	Ijtimoiy, ekologik	Minimal yillik a'zolik to'lovi 2000 evro	Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya, Niderlandiya
ZDHC www.zdhc-gateway.com	Ekologik	ZDHCMRSL muvofiqligini tekshirish narxi (o'zgaruvchan)	Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya, Niderlandiya
GOTS www.global-standard.org	Ijtimoiy, ekologik	Minimal yillik to'lov €150 Plus tashqi audit to'lovlari (o'zgaruvchan)	Germaniya, Fransiya, Buyuk Britaniya, Niderlandiya

4

O'zbekistondagi eksport va Yevropa Ittifoqidagi import jarayonlari va hujjatlari

Eksportchilarni REX tizimida ro'yxatdan o'tkazish (Registered Exporter System Guide)

Oldindan ro'yxatdan o'tish shakli va zarur ma'lumotlarni quyidagi havola orqali topish mumkin: <https://customs.ec.europa.eu/rex-pa-ui/#/create-preapplication>

Ro'yxatdan o'tgan eksportchi tizimining (REX) afzalliklari:

1. Mahsulot kelib chiqishini mustaqil tasdiqlash:

- Eksportchilar mahsulotning kelib chiqishi to'g'risida deklaratsiya qilish orqali o'z mahsulotlarining kelib chiqishini rasman tasdiqlashlari mumkin. Bunda davlat organlaridan kelib chiqishi to'g'risida sertifikat olish zarurati yo'qoladi.

2. Bir marta ro'yxatdan o'tish:

- Eksportchilar faqat bir marta ro'yxatdan o'tishlari kerak, shundan so'ng ularga doimiy REX raqami biriktiriladi va bu raqam Yevropa Ittifoqining bojxona organlariga topshiriladigan hujjatlarda doim ko'rsatiladi.

3. Xarajatlar va vaqtni kamaytiradi:

- An'anaviy tartibda "kelib chiqish sertifikati"ni olish bilan bog'liq vaqt va xarajatlar kamayadi.

4. GSP+ imtiyozlaridan foydalanish imkonini beradi.

5. Kichik eksportchilar uchun qulaylik:

- Kelib chiqish deklaratsiyalarini, hatto kichik hajmdagi yuk partiyalari uchun ham ortiqcha xarajatlarsiz rasmiylashtirish mumkin.

Eksportchilarni REX tizimidan ro'yxatdan o'tkazish uchun zarur ma'lumotlar:

1. Eksportchi ma'lumotlari:

- Nomi, to'liq manzil va faoliyat yuritadigan mamlakati.
- Xo'jalik yurituvchi subyektning identifikatsiya raqami.

2. Aloqa ma'lumotlar:

- Aloqa uchun telefon, elektron pochta yoki faks.

3. Korxona faoliyat turi:

- Asosiy faoliyati: ishlab chiqarish yoki savdo.

4. Mahsulot haqida ma'lumot:

- Imtiyozli kelib chiqish huquqiga ega bo'lgan mahsulotlar ro'yxati yoki tavsifini taqdim eting (shu jumladan, HS kodlarini ham).

5. Majburiyatlar va kelishuvlar:

- Aniq ma'lumot taqdim etilishini va o'zgarishlar to'g'risida kerakli vakolatli organlarga xabar berish majburiyatini tasdiqlash.
- Muayyan ma'lumotlarni ommaviy ma'lumotlar bazalarida nashr etishga rozilik berish (ixtiyoriy).

6. Korxonaning vakili ma'lumotlari:

- Arizani topshirish uchun mas'ul shaxsning ismi, lavozimi va imzosi.

Mahsulotning tarif kodi (HSCode)ni aniqlash

HS Code nima?

HS Code (Harmonized System Code) –bu Jahon Bojxona Tashkiloti tomonidan xalqaro savdoda tovarayriboshlash jarayonlarini soddalashtirish, tushunmovchilik va xatogarchiliklarni maqsadida joriy qilingan mahsulotlarni xalqaro standartlashtirilgan kodlar orqali tasniflash tizimidir. Ushbu kodlar dunyoning deyarli barcha mamlakatlarida mahsulotlarni bir xil identifikatsiya qilish imkonini beradi.

Garchi, HS kodlar dunyoning turli mintaqalarida turli atamalar bilan atalsada, ularning barchasi Jahon bojxona tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan mahsulotlarning yagona global tasnifiga asoslanadi.

Turli mintaqalar yoki davlatlar HS kodini ko'pincha har xil nomlar bilan ataydilar, bu esa mintaqaviy moslashuvlar yoki kengaytmalarga bog'liq. Masalan:

- **Yevropa Ittifoqida** bu kodlar "CN Code" deb ataladi. Yevropa Ittifoqining "CN Code" ning ham o'zagi Jahon Bojxona Tashkiloti tomonidan ishlab chiqilgan 6 xonali tasniflash kodlariga asoslangan va HS Code ning boshlang'ich oltita raqamiga qo'shimcha raqamlar (odatda, 2-4 ta raqam) qo'shish orqali mahsulot haqida kengroq ma'lumot berishga urinadi.

- **MDH mamlakatlarida, shu jumladan, O'zbekistonda** ham bu kodlar TN VED (Tashqi iqtisodiy faoliyat mahsulot nomenklaturasi) nomi bilan tanilgan. Ushbu TN VED ning ham o'zagi Jahon Bojxona Tashkilotining boshlang'ich 6 ta ramamiga qo'shimcha raqamlar qo'shish orqali yoki mahalliy moslashuvlarning o'ziga xos xususiyatlarini yoritishi ham mumkin.

Bunday mintaqaviy moslashuvlar mamlakatlar yoki mintaqalarga tasniflash tizimini o'zlarining maxsus savdo siyosatlariga, tarif tuzilmalariga va statistik ehtiyojlariga moslashtirishga imkon beradi, lekin shunga qaramay kodlar o'zagi global "HS Code" tizimi bilan muvofiqlikda qolaveradi.

Har bir HS kodi quyidagilardan iborat:

- **6 xonali kod (xalqaro daraja):** Butun dunyo bo'yicha mahsulotlarni tasniflash uchun qo'llaniladi.
- **Qo'shimcha raqamlar (milliy daraja):** Ba'zi davlatlar, jumladan, Yevropa Ittifoqi, mahsulotlarni yanada aniqroq tasniflash uchun qo'shimcha raqamlar qo'shadi.

Nima uchun HS Code ni aniqlash muhim?

1. Bojxona jarayonlarida talab etilgani uchun:

- HS Code lar barcha bojxona deklaratsiyalari uchun majburiydir. Noto'g'ri kod kechikishlar, jarimalar yoki mahsulotlarning musodara qilinishiga olib kelishi mumkin.

2. Bojlar va boshqa to'lovlarni hisoblash uchun:

- Bojxona to'lovlari, QQS va boshqa to'lovlar mahsulotning HS Code i asosida hisoblanadi.

3. Imtiyozli tariflardan foydalanish uchun:

- GSP Plyus imtiyozlari yoki erkin savdo imtiyozlaridan foydalanishda kerak.

4. Importga oid qilingan cheklovlarni aniqlash uchun:

- Ba'zi mahsulotlarda maxsus cheklovlar, kvotalar yoki sertifikatlash talablari mavjud. HS kodlari yordamida ushbu cheklovlarni aniqlash mumkin.

5. Savdoni soddalashtirish:

- To'g'ri tasniflash bojxona organlari bilan tushinmovchiliklarning oldini oladi va yuklarning tezroq rasmiylashtirilishini ta'minlaydi.

6. Statistik hisobot yuritish uchun:

HS Code lardan hukumatlar va tashkilotlar savdo oqimlarini kuzatishda foydalanadi.

“HS Code”ni bilish Yevropa Ittifoqi talablariga muvofiqqligini ta’minlaydi, xavflarni kamaytiradi va xalqaro savdoni soddalashtiradi. Agar eksportchilarga o’z mahsulotlarining to’g’ri “HS Code”ini aniqlashda yordam kerak bo’lsa, ular bojxona deklarantlari yoki “O’zbekekspertiza” mutaxassislariga: <https://www.expertiza.uz/uz/> murojaat qilishlari mumkin. <https://www.expertiza.uz/uz/>

Access2Markets Yevropa Ittifoqi portalida mahsulotlarga oid talablarni tekshirish

HS Code (tovarning tasniflash kodi) aniqlangandan so’ng, eksport qiluvchilar mahsulotning aniq nomlariga tegishli talablarni oldindan aniqlashtirishlari zarur. Bu – Yevropa hamkorlari va qonunchiligi bilan bog’liq muammolarning oldini olish, shuningdek, bojxona rasmiylashtiruvini muammosiz amalga oshirish uchun muhim hisoblanadi. Access2Markets portal bu jarayonda kerakli huquqiy, texnik va bojxona talablarini oson topish imkonini beradi.

Access2Markets portalida mahsulotlarga taalluqlilik talablarini aniqlashtirish bo’yicha yo’riqnoma

1. **Saytga kiring:** <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>

2. **“My Trade Assistant”** vositasini tanlang:

Bosh sahifada **“My Trade Assistant”** (Savdo bo’yicha yordamchi) tugmasini bosib – bu mahsulot bo’yicha talablarni topish uchun asosiy vosita.

3. **Mahsulot haqida ma’lumot kiriting:**

- **Mahsulot kodi** (masalan, HS yoki CN kod). Shuningdek, mahsulot nomini yozish orqali ham kodni topish mumkin.
- **Kelib chiqish davlati** (mahsulot ishlab chiqarilgan davlat).
- **Manzil davlati** (import yoki eksport qilinayotgan davlat).

4. **“Search” (Qidirish)** tugmasini bosib.

5. **Natijalarni ko’rib chiqing:**

Siz quyidagi bo’yicha batafsil ma’lumot olasiz:

- Bojxona bojlari va soliqlar
- Kerakli hujjatlar va sertifikatlar
- Markirovka, qadoqlash, xavfsizlik qoidalar

- Texnik talablar va cheklovlar.

6. Ma'lumotlarni yuklab oling yoki saqlang (zarurat bo'lsa).

"Access 2 Markets" portalidan foydalanish bo'yicha batafsil yo'riqnoma ushbu qo'llanmaning 9-bo'limida keltirilgan.

INKOTERMS – Eksportchi va Importchi orasida majburiyatlar va xatarlarni taqsimlash tizimi

Nima uchun yangi eksportchilar Inkotermsni tushunishlari kerak?

Inkoterms – bu "Xalqaro Savdo Palatasi" tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro eksport– import jarayonlari ishtirokchilari o'rtasida majburiyatlar va xatarlarni barcha taraflarga tushunarli shaklda o'zaro

tizimli taqsimlash tizimidir.

Yangi eksportchilar uchun Inkotermnlarni tushunish nafaqat qulaylik, balki muvaffaqiyatli hamkorlik uchun ham zaruratdir. Chunki majburiyat va xatarlarni Incoterm yordamida hamkor bilan oldindan aniq belgilab olish potentsial manfaatlar to'qnashuvlari oldini oladi.

Inkotermnlarning asosiy jihatlari

1. Mas'uliyatning aniqligi:

- Inkoterms transport, sug'urta, bojxona rasmiylashtiruv va yetkazib berish kabi aniq vazifalar uchun kim mas'ul ekanligini belgilaydi.
- Misol uchun, **EXW** (Ex Works) bo'yicha sotuvchining javobgarligi uning mahsulot omborida tugaydi, **DDP** (Delivered Duty Paid)da esa sotuvchi deyarli hamma narsa, jumladan, import boji to'lovlari uchun ham javobgardir.

2. Xarajatlarni taqsimlash:

- Inkoterms transport, sug'urta va logistika xarajatlarini kim o'z zimmasiga olishini belgilaydi.
- Bu eksportchilarga o'z moliyaviy majburiyatlarini tushunish va raqobatbardoshligi uchun mahsulot narxini to'g'ri hisoblash imkonini beradi.

3. Riskni boshqarish:

- Inkoterms mahsulotlarning yo'qolishi yoki shikastlanish xavfi sotuvchidan xaridorga qachon o'tishini belgilaydi.
- Misol uchun, **FOB** (Free on Board) bilan xavf kemaga yuklanganda o'tadi, **CIF** (Cost, Insurance and Freight) bilan esa sotuvchi mahsulot belgilangan portga yetib kelguniga qadar javobgar bo'ladi.

4. Nizolarning oldini olish:

- Mas'uliyat va xarajalar bo'yicha aniq kelishuvlar eksportchi va xaridor o'rtasidagi nizolar ehtimolini kamaytiradi.
- Tushunmovchiliklar, kechikishlar, moliyaviy yo'qotishlar yoki, hatto huquqiy muammolarga olib kelishi mumkin.

5. Savdo qoidalariga rioya qilish:

- Inkoterms eksportchilarga bojxona rasmiylashtiruv bo'yicha qonuniy va me'yoriy talablarni bajarishda yordam beradi.
- Masalan, bojxona rasmiylashtiruviga kim mas'ul ekanini bilish, mahsulotlarning chegaradan muammosiz o'tishini ta'minlaydi.

6. Xaridorlar ishonchini mustahkamlash:

- Incotermsdan to'g'ri foydalanish professionallik va ishonchlilikni namoyish etadi.
- Xaridorlar o'z majburiyatlarini tushunadigan va o'z kelishuvlarini bajaradigan eksportchilarga ko'proq ishonishadi.

7. Strategik rejalashtirishni qo'llab-quvvatlash:

- Eksportchilar o'zlarining imkoniyatlari va xavf-xatarlarga chidamlilik darajasiga qarab eng mos Inkotermni tanlashlari lozim.
- Misol uchun, kichik eksportchi o'z mas'uliyatini cheklash uchun **EXW** ni tanlashi mumkin, kattaroq kompaniya esa mijozga to'liq xizmatlarni taklif qilish uchun **DAP** yoki **DDP** ni tanlashi mumkin.

<https://incodocs.com/blog/incoterms-2020-explained-the-complete-guide/>

<https://2go.iccwbo.org/incoterms-2020-introduction-free-document-pdf.html>

Eksport shartnomasini tuzish

Yaxshi tuzilgan eksport shartnomasi xavflarni kamaytiradi, qonunchilik talablariga rioya etilishini ta'minlaydi va eksport bitimlarining samaradorligini oshiradi. Shartnomaning asosiy jihatlarini e'tiborga olgan holda, eksportchilar va importchilar qimmat tushuvchi bahs-munozaralardan qochgan holda mustahkam va xavfsiz hamkorlik munosabatlarini shakllantirishlari mumkin.

Eksport shartnomasi qamrab olishi kerak bo'lgan asosiy jihatlar

Eksport shartnomasi – bu eksportchi (sotuvchi) va importchi (xaridor) o'rtasidagi huquq, majburiyat va javobgarlikni belgilovchi huquqiy kuchga ega hujjatdir.

Aniqlikni ta'minlash, qonunlarga muvofiqlik va kelishmovchiliklardan himoyalaniish uchun shartnoma quyidagi asosiy jihatlarni o'z ichiga olishi kerak:

1. Shartnoma taraflari

- Eksport qiluvchi (sotuvchi) va import qiluvchi (xaridor)ning **to'liq yuridik nomlari va manzillari**.
- **Aloqa ma'lumotlari** va shartnomani imzolagan vakolatli shaxslar to'g'risidagi ma'lumotlar.

2. Mahsulotlar tavsifi va xususiyatlari

- **Mahsulot turning** aniq tavsifi, jumladan:
 - Texnik xususiyatlari
 - Sifat va standartlar
 - Qadoqlash talablari
 - Muddatga muvofiqlik (agar tegishli bo'lsa).
- **Xalqaro standartlar va sertifikatlar**ga ilovalar (masalan: ISO, Ecolabel).

3. Miqdor va o'lchov birligi

- Yetkazib beriladigan mahsulotlarning og'irligi, hajmi va o'lchov birligi.
- Ruxsat etilgan me'yordan og'ishlar.

4. Narx va to'lov shartlari

- **Shartnomaning umumiy qiymati** (valyutada).
- **To'lov usullari** (masalan, akkreditiv (L/C), oldindan to'lov).
- **To'lov shartlari** (jo'natishdan oldin, yetkazib berishdan keyin yoki qismlarga bo'lib).
- **Valyuta o'zgarishi xavfini kim o'z zimmasiga oladi** (valyuta kursi o'zgarganda).

5. Shartlar yetkazib berish (Incotermlar 2020)

- Tanlangan **Incoterm** (masalan, EXW, FOB, CIF, DDP) transport, sug'urta va bojxona to'lovlari bo'yicha taraflarga mas'uliyatni taqsimlaydi.
- **Yuk tashish jadvali** (ketish va kelishning aniq sanalari, qisman yetkazib berish imkoniyati).
- **Transport turi** (dengiz, havo, avtomobil, temir yo'l).

6. Bojxona bojlari va soliqlar

- **Eksport/import bojlari, QQS va tariflar uchun** kim javobgar ekanligini aniqlaydi.
- **Soliq imtiyozlari yoki savdo shartnomalari** (masalan, GSP) qo'llanilishini belgilaydi.

7. Qadoqlash, yoriqlash va brend masalalari

- Qadoqlash turi (qutilar, palletlar va boshqalar).
- Majburiy yoriqlash (masalan, ishlab chiqarilgan mamlakat, yaroqlilik muddati, saqlash shartlari).
- Nozik yoki xavfli yuklarni tashish uchun maxsus talablar.

8. Yukni sug'urtalash

- Sug'urtaga ehtiyoj, uning turi, muddati va xarajatlari.
- Qamrov turini ko'rsatadi (masalan, dengiz sug'urtasi, to'liq sug'urta qamrovi).
- Transzit paytida yukning shikastlanishi yoki yo'qolishi uchun kim javobgar ekanligini ko'rsatadi.

9. Sifatni tekshirish va nazorat qilish

- Yuk tashishdan oldin tekshirish talablari (uchinchi shaxslar yoki xaridor vakillari tomonidan amalga oshirilishi mumkin).
- Kamchiliklarni aniqlash va uni qabul qilish mezonlari va tartiblari.

10. Fors-major holatlari

- Kutilmagan vaziyatlardan (tabiiy ofatlar, urushlar, ish tashlashlar) himoya qilish.
- Shartnoma fors-major holatlari tufayli kechikish yoki bekor qilingan taqdirda ko'riladigan chora-tadbirlarni belgilaydi.

11. Rezolyutsiya nizolar

- Nizolar qanday hal qilinishini belgilaydi:
 - **Muzokaralar**
 - **Arbitraj** (masalan, International Chamber of Commerce – ICC)
 - **Sudlashuv yurisdiksiyalari**
- Qaysi qonunchilikka asoslanishni belgilash (masalan, Yevropa Ittifoqi, AQSh, MDH qonunlari).

12. Shartnomani bekor qilish va jarima sanksiyalari

- Shartnoma bekor qilinishi mumkin bo'lgan shartlar (masalan, to'lamaslik, yetkazib berishni kechiktirish).
- Shartnoma shartlarini buzganlik uchun jarimalar, shu jumladan, to'lovlarni qaytarib berish talablari va zararni qoplash qoidalari.

Eksport shartnomasini ro'yxatdan o'tkazish

Tashqi savdo operatsiyalarining yagona elektron axborot tizimi

Tashqi savdo operatsiyalarining Yagona Elektron Axborot Tizimi (TSOYEAT) O'zbekistonda eksport-import shartnomalarini ro'yxatdan o'tkazish va hisobga olish uchun mo'ljallangan. Tizimga kirish Interaktiv davlat xizmatlari yagona portali (IDXP) orqali quyidagi ilova yordamida

amalgama oshiriladi: https://my.gov.uz/uz/news/3?utm_source=chatgpt.com

TSOYEAT tizimida eksport shartnomasini ro'yxatdan o'tkazish tartibi

1-qadam. Elektron raqamli imzo (ERI) olish

EEUSVO tizimi bilan ishlash uchun elektron raqamli imzo talab qilinadi.

Davlat xizmatlari markazlaridan birida ERI oling.

2-qadam. TSOYEAT tizimiga kiring

Quyidagi ilovaga o'ting: https://my.gov.uz/uz/news/3?utm_source=chatgpt.com

Raqamli imzo yordamida tizimga kiring.

3-qadam. Ro'yxatga olish uchun hujjatlarni tayyorlash

Shartnomani ro'yxatdan o'tkazish uchun quyidagi hujjatlarni tayyorlang:

- PDF formatida tashqi savdo shartnomasi matni;
- Kompaniyaning nizom hujjatlari (agar kerak bo'lsa);
- Tizimdagi kompaniyaning identifikatsiya raqami (IDN);
- Agar kerak bo'lsa, qo'shimcha hujjatlar (hisob-fakturalar, spetsifikatsiyalar va boshqalar).

4-qadam. To'ldirish shartnoma ma'lumotlari

Bo'limga o'ting: "Tashqi savdo shartnomasini ro'yxatdan o'tkazish".

Shartnoma turini tanlang: import yoki eksport.

Belgilang asosiy ma'lumotlar shartnoma:

- Shartnomaning raqami va imzolangan sanasi;
- Shartnoma taraflari (sizning kompaniyangiz va xorijiy hamkor);
- Yetkazib berish shartlari (Inkoterms, yetkazib berish joyi va boshqalar);
- Shartnoma summasi (valyuta, tranzaksiyaning umumiy qiymati);
- Muddatlari ijro shartnoma.

Shartnoma va boshqa hujjatlarning elektron nusxalarini yuklang.

5-qadam. Ma'lumotlarni tekshirish

- Barcha maydonlar to'g'ri to'ldirilganligini tekshiring.
- Ilova qilingan hujjatlar tizim talablariga mos kelishiga ishonch hosil qiling.

6-qadam. Shartnomani ro'yxatdan o'tkazishga yuborish

1. **"Ko'rib chiqish uchun yuborish"** tugmasini bosing.
2. Tizim taqdim etilgan ma'lumotlarning qonuniy talablarga muvofiqligini avtomatik ravishda tekshiradi.

7-qadam. Natijani olish

- Agar ma'lumotlar va hujjatlar talablarga javob bersa, shartnoma ro'yxatga olinadi.
- Shaxsiy kabinetigizda shartnoma holati to'g'risida bildirishnoma olasiz.

8-qadam. Ro'yxatdan o'tgan shartnoma bilan ishlash

- Shartnomani ro'yxatdan o'tkazgandan so'ng, unga siz shaxsiy kabinetigiz orqali o'zgartirish qilishingiz mumkin.
- **"O'zgartirish"** funksiyasidan foydalangan holda shartnomaga o'zgartirishlar kiritishingiz mumkin. **"shartnoma"**.

Muhim eslatmalar:

- Shartnoma tashqi iqtisodiy faoliyat boshlanishidan oldin ro'yxatdan o'tkazilishi kerak.
- Ro'yxatdan o'tkazish barcha eksport-import shartnomalari uchun majburiy hisoblanadi, qonunchilikda belgilangan istisnolar bundan mustasno (masalan, elektron tijorat orqali \$3 000 AQSh dollaridan kam miqdordagi mahsulotlarni eksport qilish). <https://lex.uz/ru/docs/4812424>

Eksport hujjatlari

Eksport qilinayotgan mahsulotlarni Yevropa Ittifoqidagi xaridorga yuborishda, xaridor (importchi) uchun to'liq hujjatlar to'plamini tayyorlash zarur. Bu bojxona rasmiylashtiruv, qonunchilik talablari va muvaffaqiyatli yetkazib berishni to'sqinliksiz amalga oshirishga yordam beradi.

Quyida keltirilgan hujjatlarning aksariyati bojxona rasmiylashtiruv, sertifikatlash va xaridorning yukni qabul qilishi uchun talab qilinadi.

A. Tijorat hujjatlari

Tijorat invoys (hisob-faktura) (Majburiy hujjat)

- Sotuvchi va xaridor haqida ma'lumotlar (kompaniya nomi, manzili, soliq raqami).
- Invoys raqami va sanasi.
- Mahsulot tavsifi (materiali, o'lchami, miqdori).
- Bir dona narxi va umumiy qiymati (CIF, FOB va boshqalar shartlari asosida).
- Hisob-kitob valyutasi.
- To'lov shartlari (masalan, akkreditiv, bank o'tkazmasi).
- Incoterms (masalan, FOB, CIF, DDP).

2. Qadoqlash varaqasi (Majburiy hujjat).

- Tarkibning batafsil ro'yxati (mahsulot nomi, og'irligi, hajmi, qadoq turi).
- Markirovka va qadoqlar raqamlari.
- Brutto va netto og'irlik.

B. Bojxona hujjatlari

4. Eksport deklaratsiyasi

- Eksport qiluvchi mamlakatning bojxona tizimi orqali rasmiylashtiriladi.
- Eksport va bojxona rasmiylashtiruvdan o'tganligini tasdiqlash uchun talab qilinadi.

5. Kelib chiqish sertifikat yoki O'z-o'zini deklaratsiya qilish xati

- Mahsulot ishlab chiqarilgan mamlakatni tasdiqlaydi.
- Imtiyozli tarif qo'llanilsa, o'z-o'zini deklaratsiya qilish uchun REX tizimida ro'yxatdan o'tish majburiy.

C. Transport va logistika hujjatlari

7. Konosament (Bill of Lading – B/L) yoki avia yuk xati (Air Waybill – AWB).

- Dengiz va havo transportida tashish uchun talab qilinadi.
- Yuk tashish shartnomasi sifatida xizmat qiladi.

8. Avtotransportda tashish uchun hujjatlar (agar yuk avtomobil orqali yuborilsa).

- CMR yuk xati (xalqaro avtomobil tashuvlari uchun).

D. Sertifikatlash va muvofiqlik hujjatlari

9. Sinov bayonnomalari va sifat sertifikatlari (zarurat bo'lsa)

- Eko-sertifikatlar (OEKO-TEX, GOTS va boshqalar).
- Yevropa Ittifoqida mato tarkibi haqida aniq ma'lumot talab qilinadi (Reglament 1007/2011).

E. Moliyaviy va bank hujjatlari

10. Akkreditiv (Letter of Credit – LC) / Hujjatli inkasso (D/P yoki D/A)

- Agar to'lov bank orqali amalga oshirilsa.

11. Bank to'lovi tasdig'i

- Oldindan to'lov yoki kelishilgan to'lov shartlarini tasdiqlovchi hujjat.

Yevropa Ittifoqida importning bojxona rasmiylashtiruvi

Yevropa Ittifoqining Bojxona kodeksi Yevropa Ittifoqiga a'zo bo'lmagan davlatlar bilan savdo qilishda Yevropa Ittifoqi bojxona organlarining ishini tartibga soluvchi barcha qoidalar to'plamidir. Ushbu qoidalar Yevropa Ittifoqiga a'zo barcha davlatlarda bojxona tartib-taomillarining bir xilligi va shaffofligini kafolatlaydi.

- **Bojxona kodeksi EU (Nizom (EU) № 952/2013 – ittifoq Bojxona Kod).**
- **Bojxona kodeksini amalga oshirish to'g'risida (Nizom (EEC) № 1) 2016/481).**
- **Komissiyaning 2016-yil 1-apreldagi 2016/481-sonli ijro reglamenti (EU)**

Yevropa Ittifoqiga importni bojxona rasmiylashtiruvi bilan bog'liq barcha jarayonlar, odatda yevropalik xaridor tomonidan amalga oshirilsa-da, bu jarayonlarni tushunish eksportchilarga yevropalik xaridorlarning faoliyat muhitini yanada yaxshi tushinishga va yaxshi hamkor bo'lishga imkon yaratadi.

Bundan tashqari, bu ma'lumotlar eksportchilarni yevropalik xaridorlarning xaridlarini osonlashtirish tashabbusini o'z qo'llariga olib Yevropa Ittifoqiga mustaqil ravishda mahsulotlarni import qilishga va shu orqali yangi xaridorlarni jalb qilishga va hamkorlikning qulay shartlarini taklif qilishga imkon yaratadi.

Yevropa Ittifoqida tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilariga EORI raqam olish

Yevropa Ittifoqida tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari bojxona organlarida ro'yxatdan o'tib, EORI raqamini olishlari shart.

EORI (Economic Operators Registration and Identification Number) – bu Yevropa Ittifoqi a'zo davlatlarining bojxona organlari tomonidan ariza beruvchiga beriladigan noyob va doimiy identifikatsiya raqamidir. Ushbu raqam Yevropa Ittifoqining bojxona qonunchiligi bilan tartibga solinadigan faoliyatda ishtirok etuvchi barcha yuridik va jismoniy shaxslar uchun majburiy hisoblanadi.

Bojxona bosh boshqarmasi

Xizmat ko'rsatish joyi – Drezden
Asosiy ma'lumotlar boshqarmasi
Xizmat kursatuvchi xodim: Saruyn Gi
Pochta manzili: Bosh boshqarma – Drezden

Kärsufer 3-5
01039 Drezden
Tel: 0391 44834
Faks: 0331 44894-444
E-mail: stammdatenmanagement@zoll.bund.de
Sana: 2021-yil 3-noyabr

Generalzolldirektion

Mavzu: SinoTech Manufacturing Ltd. kompaniyasiga EORI raqamini berish

Sizning EORI raqamingiz: **DE123456789012345**
Ilova: **C3 O/987634321**

Hurmatli xonimlar va janoblar,
2021-yil 3-noyabrdan sizning korxonangizga yuqorida ko'rsatilgan EORI raqami berildi.
Buning uchun quyidagi ma'lumotlar ishtirokchining asosiy ma'lumotlar fayliga saqlandi.

Iqtisodiy faoliyat yurituvchi ishtirokchi haqidagi ma'lumotlar

Ma'lumot turi	Ma'lumot
Kompaniya nomi	SinoTech Manufacturing Ltd.
Filial raqami	6876543210
Ko'cha va uy raqami	88 Zhongshan Road
Tuman	Huangu
Pochta indeksi / shahar	200001 Shanghai
Mamlakat kodi	CN
Ittifoq bojxona hududida doimiy manzil	yo'q

Boshqacha aytganda, Yevropa Ittifoqi hududiga mahsulotlar olib kiruvchi yoki olib chiquvchi kompaniyalar bojxona organlari bilan o'zaro aloqada bo'lishi uchun EORI raqamini olishlari lozim. Ariza beruvchi EORI raqami berilganini tasdiqlovchi xat shaklida hujjat oladi, unda kompaniya (ariza beruvchi) haqida ma'lumotlar va uning EORI raqami ko'rsatiladi.

Chet el kompaniyasi Yevropa Ittifoqida EORI raqamini olishi mumkinmi?

Ha, Yevropa Ittifoqiga kirmaydigan (chet eldagi) kompaniya EORI raqami (Economic Operators Registration and Identification Number – Tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari uchun ro'yxat va identifikatsiya raqami) olishi mumkin. Bu raqam, Yevropa Ittifoqiga mahsulotlar importi yoki eksporti bilan shug'ullanadigan, YI hududidan tashqaridagi kompaniyalar uchun zarur hisoblanadi.

Chet elkompaniyasi EORI raqamini qanday oladi?

Chet eldagi kompaniya EORI raqamini olish uchun, bojxona deklaratsiyasi birinchi bo'lib qaysi Yevropa Ittifoqi davlatiga topshirilsa, o'sha davlatning bojxona organiga ariza topshirishi kerak.

Bosqichma-bosqich tartib:

1. Ariza topshiriladigan mamlakatni aniqlang:

- Yuklaringiz birinchi bo'lib bojxona rasmiylashtiruvidan o'tadigan YI mamlakatini tanlang.
- Masalan, agar yuk Germaniyaga kelsa – Germaniya bojxonasiga, Fransiya kelsa – Fransiya bojxonasiga murojaat qilish lozim.

2. Kerakli hujjatlarni tayyorlang.

3. Talablar mamlakatga qarab farq qilishi mumkin, ammo, odatda quyidagilar kerak bo'ladi:

- **EORI raqamini olish uchun ariza shakli** (har bir mamlakat bojxona saytida mavjud);
- **Kompaniyaning ro'yxatdan o'tganligi haqida guvohnoma** (Certificate of Incorporation) – **tarjima talab qilinishi mumkin;**
- **Kompaniyaning ro'yxatdan o'tgan mamlakatidagi soliq raqami (INN);**
- **Yuridik manzilni tasdiqlovchi hujjat** (kommunal to'lovlar kvitansiyasi yoki ijara shartnomasi);
- **Kompaniya direktorining pasporti yoki shaxsini tasdiqlovchi hujjat nusxasi** (verifikatsiya uchun).

4. Hujjatlarni topshiring:

- Hujjatlarni tanlangan YI davlatining bojxona organlariga yuboring.
- Ba'zi mamlakatlarda onlayn topshirish mumkin, boshqalarida esa elektron pochta yoki pochta orqali yuborish talab qilinadi.

5. EORI raqamini oling:

- Arizani ko'rib chiqish muddati mamlakatga qarab farq qiladi, odatda 1–5 ish kunini oladi.
- Raqam berilgach, u butun YI bo'ylab amal qiladi.

Qayerga ariza topshirish mumkin? (YI davlatlari bo'yicha):

Germaniya – Zoll (Germaniya bojxonasi):

www.zoll.de

Fransiya – Douane Française (Fransiya bojxonasi):

www.douane.gouv.fr

Niderlandiya – Belastingdienst/Douane (Niderlandiya bojxonasi):

<https://www.belastingdienst.nl>

Belgiya – FPS Finance Customs & Excise

<https://finances.belgium.be>

Muhim eslatmalar:

- Chet el kompaniyasi EORI raqamini olishi mumkin, lekin arizani yuk birinchi marta kiradigan YI davlatiga topshirishi kerak.
- EORI raqami yagona bo'lib, butun Yevropa Ittifoqi hududida amal qiladi.
- Ariza topshirish tartibi mamlakatga qarab farq qiladi, shuning uchun tanlangan davlatning aniq talablarini o'rganish muhim.
- YI bojxonasida vakil (masalan, ekspeditor yoki broker) xizmatlaridan foydalanish mumkin – bu jarayonni yengillashtiradi.

Importchilar uchun:

Yevropa Ittifoqi bojxona hududidan tashqarida joylashgan importchilar quyidagi hollarda EORI raqamini olishadi:

- Bojxona deklaratsiyasi topshirilganda;
- Umumiy kelish deklaratsiyasi (ENS) taqdim etilganda;
- Umumiy jo'natish deklaratsiyasi (EXS) taqdim etilganda.

Bu raqam bojxona bilan bog'liq barcha rasmiy muomalalarda, masalan, deklaratsiyalarni topshirishda ishlatiladi.

Yevropa Ittifoqida importning bojxona rasmiylashtiruviga oid hujjatlar

Umumiy kelish deklaratsiyasi (ENS). Umumiy kelish deklaratsiyasida eksport qilingan mahsulot partiyasi Yevropa Ittifoqi bojxona hududiga kirib kelishi bilan o'q ushbu yuk haqida ma'lumot berish uchun bojxona posti hududida bojxona organiga topshiriladi.

Ushbu hujjat bojxona idorasida mahsulot tashuvchi tomonidan taqdim etilishi kerak.

Bojxona tomonidan tasdiqlangan tartib. Mahsulotlar Yevropa Ittifoqiga birinchi bojxona posti hududiga kirib kelganidan so'ng, ushbu mahsulotlar vaqtincha saqlash uchun bojxona obmorlariga joylashtiriladi.

Agar mahsulotlar dengiz orqali tashib kelingan bo'lsa, saqlash muddati 45 kundan oshmasligi kerak. Qolgan barcha hollarda bu muddat 20 kundan oshmasligi kerak.

1. Erkin muomalaga chiqarish. Mahsulotlar Yevropa Ittifoqiga import qilish bilan bog'liq barcha shartlar to'liq bajarilgandagina "erkin muomalaga chiqariladi":

- barcha tegishli bojxona to'lovlari, QQS va aksiz solig'i to'lanadi;
- barcha tegishli ruxsatnomalar va sertifikatlar (masalan, kvotalar, gigiyena talablari va boshqalar) taqdim etiladi.

2. Tranzit tartibi. Mahsulotlar Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlarning ikki xil bojxona organlari o'rtasida olib o'tilganda, rasmiy bojxona rasmiylashtiruv qabul qiluvchi mamlakatning bojxona organlariga o'tkaziladi.

3. Bojxona omborida saqlash. Import qilinadigan mahsulotlar tegishli omborlarda saqlanishi kerak, ular bojlar, soliqlar va savdo siyosati choralari bojxona tomonidan tasdiqlangan boshqa o'rnatilgan talablar qondirilmagunga qadar vaqtincha saqlanadi.

4. Bojxona hududida qayta ishlash. Mahsulotlarni Yevropa ittifoqi bojxona organi nazorati ostida qayta ishlash va keyinchalik Yevropa Ittifoqidan tashqariga qayta eksport qilish uchun bojlar, soliqlar va savdo siyosati choralarisiz Yevropa Ittifoqiga olib kirilishi mumkin. Agar yakuniy mahsulot keyinchalik eksport qilinmasa, unga tegishli boj va choralar qo'llaniladi.

5. Vaqtinchalik import. Mahsulotlar Yevropa Ittifoqiga import bo'lganini to'lamasdan olib kirilishi mumkin, agar bunday mahsulotlar hech qanday o'zgartirishsiz reeksport uchun mo'ljallangan bo'lsa. Vaqtinchalik olib kirishning maksimal muddati – 2 yil.

6. Erkin zona yoki omborga import qilish. Erkin zonalar – bu import qilingan mahsulotlarga bojxona organlari tomonidan boshqa tartib belgilanmaguncha yoki mahsulot reeksport qilinmaguncha, bojxona to'lovlari, QQS va aksiz solig'isiz hamda savdo siyosati choralari rioya qilmasdan olib kirishga ruxsat beruvchi maxsus bojxona hududi hisoblanadi. Ushbu bojxona tartibi doirasida mahsulotlarni qayta ishlash va qayta qadoqlash kabi oddiy operatsiyalar amalga oshirilishi mumkin.

Bojxona deklaratsiyasi – Yagona Ma'muriy Hujjat (SAD)

SAD (Yagona Ma'muriy Hujjat) – bu Yevropa Ittifoqi bojxona tizimida import, eksport va tranzit deklaratsiyalarini topshirishda ishlatiladigan asosiy bojxona hujjati hisoblanadi.

SAD nima?

Yagona Ma'muriy Hujjat (SAD) – bu butun Yevropa Ittifoqida yagona standartda tuzilgan bojxona deklaratsiyasi bo'lib, quyidagi holatlarda qo'llaniladi:

- Mahsulotlar YI ga import qilinayotganda
- Mahsulotlar YI dan eksport qilinayotganda
- Mahsulotlar YI orqali tranzitdan o'tayotganda.

Bu hujjat bojxona jarayonlarini soddalashtirish va barcha a'zolar uchun yagona tizimga keltirish maqsadida joriy qilingan.

SAD qachon kerak bo'ladi?

Quyidagi holatlarda talab qilinadi:

- Mahsulotlar YI ga a'zo bo'lmagan mamlakatdan olib kirilsa
- Mahsulotlar YI dan boshqa mamlakatga chiqarilsa
- Mahsulotlar bojxona nazorati ostida YI bo'ylab harakat qilsa (masalan, vaqtinchalik import/eksport, bojxona ombori orqali).

SAD da nima ko'rsatiladi?

Bu hujjatda quyidagi ma'lumotlar bo'ladi:

- Import qiluvchi yoki eksport qiluvchi haqida ma'lumot
- Tovar tavsifi (kodlari, miqdori, og'irligi)
- Tovarning kelib chiqqan va boradigan mamlakati
- Tovarning bojxona qiymati va Incoterms shartlari
- Tashish va qadoqlash haqida ma'lumotlar

- Litsenziya yoki sertifikatlar (agar kerak bo'lsa).

Bu forma ba'zi mamlakatlarda o'ziga xos boshqacha nomga ega.

Qanday topshiriladi?

- Har bir davlatning elektron bojxona tizimi orqali (masalan: Fransiyada DELTA, Germaniyada ATLAS)
- Odatda, bojxona brokerlari yoki ekspeditorlar yordamida topshiriladi.

SAD ni kim topshirishi mumkin?

■ Import qiluvchi yoki eksport qiluvchi kompaniya

- Agar kompaniya Yevropa Ittifoqi hududida ro'yxatdan o'tgan bo'lsa va zarur bilim hamda tizimlarga ega bo'lsa, SAD ni o'zi topshirishi mumkin.
- EORI raqami bo'lishi shart.

■ Bojxona vakili (broker)

- Eng ko'p tarqalgan variant.
- Importchi/eksportchi nomidan harakat qiladi (bevosita yoki bilvosita vakillik shaklida).
- Xalqaro savdoda yangi bo'lgan yoki murakkab yuklar bilan ishlovchi kompaniyalar uchun ayniqsa qulay.

■ Ekspeditor yoki logistika kompaniyalari

- Ko'p hollarda yuk tashish xizmatlari bilan birga bojxona rasmiylashtiruvini ham taklif qilishadi.
- Mahsulotlarni tashishni tashkil etayotganda SAD ni ular topshirishi mumkin.

■ AEO (Authorized Economic Operator – Ruqsat etilgan iqtisodiy operator)

- AEO maqomiga ega kompaniyalar SAD ni soddalashtirilgan tartibda yoki ustuvorlik bilan topshirishlari mumkin.

■ Kompaniyaning o'z xodimlari

- Katta kompaniyalar ko'pincha o'z ichki logistika yoki bojxona bo'limlarini tayyorlashadi va SAD ni bevosita milliy bojxona tizimi orqali o'zlari topshirishadi.

■ Bevosita va bilvosita vakillik

- Bevosita vakillik: Bojxona vakili deklaratsiyani mijoz nomidan topshiradi, lekin huquqiy javobgarlik importchi/eksportchiga tegishli bo'ladi.
- Bilvosita vakillik: Bojxona vakili deklaratsiya bo'yicha mijoz bilan birgalikda javobgarlikni bo'lishadi.

Transport hujjatlari

YI ga import qilishda transport turiga qarab quyidagi hujjatlar taqdim etiladi:

Avtomobil transporti:

- Konsignatsiya xati (CMR).
- TIR karneti – agar yuk YI ga TIR tizimi orqali kiritilsa (ya'ni, xalqaro transit ostida).
- Yuk manifesti.
- Hisob fakturasi.
- Qadoqlash ro'yxati.

Dengiz transporti:

- Konosament (Bill of Lading / B/L).
- FIATA konosamenti (agar ekspeditor ishtirok etsa).
- Yuk manifesti (yuk ro'yxati).
- Hisob fakturasi.
- Qadoqlash ro'yxati.

Havo transporti (aviakompaniya orqali):

- Havo yuk xati (Air Waybill / AWB).
- House AWB / Master AWB (agar ekspeditorlar ishtirok etsa).
- Hisob fakturasi.
- Qadoqlash ro'yxati.

Temir yo'l transporti:

- Temir yo'l yuk xati (CIM/SMGS).
- Hisob fakturasi.
- Qadoqlash ro'yxati.

Qo'shimcha yoki zarur hujjatlar (barcha transport turlarida talab qilinishi mumkin):

- ATA karneti – vaqtincha import uchun.
- Import ruxsatnomalari (agar mahsulot maxsus nazoratda bo'lsa).
- Sertifikatlar (sanitariya, fitosanitariya, kelib chiqish sertifikati va h.k.).
- EORI raqami – deklaratsiya beruvchiga tegishli bo'ladi.

Yevropa Ittifoqidagi ichki soliqlar

Qo'shilgan qiymat solig'i (QQS). Import qilinayotgan mahsulotlar QQS bilan soliqqa tortiladi, bu soliq, odatda mahsulotlarni erkin muomalaga chiqarish uchun bojxona rasmiylashtiruv jarayonida undiriladi. Biroq, agar mahsulotlar Yevropa Ittifoqining bir a'zo davlatiga import qilinsa-yu, lekin boshqa bir a'zo davlatda iste'mol qilish yoki foydalanish uchun mo'ljallangan bo'lsa, ularga QQS to'lovini kechiktirish rejimi qo'llanilishi mumkin. Ushbu rejim doirasida QQS tovar Yevropa Ittifoqiga qaysi davlat orqali kiritilganiga emas, balki uning yetkazib berilishi mo'ljallangan davlatda undiriladi.

Soliqqa tortiladigan bitimlar mahsulotlar yoki xizmatlar yetkazib beriladigan a'zo davlat tomonidan tasdiqlangan stavkalar va qoidalarga muvofiq tartibga solinadi.

Sizning mahsulotingiz uchun QQS stavkasi miqdorini quyidagi ilova orqali Eksportni qo'llab-quvvatlash portalidan bilib olishingiz mumkin

<https://taxfoundation.org/data/all/eu/value-added-tax-vat-rates-europe/>

Import uchun QQS to'lovi bojxona bojlari to'lovi bilan bir xil tarzda amalga oshiriladi. Soliq solinadigan shaxs yagona ma'muriy hujjatni to'ldirishi va bojxona organlariga taqdim etishi kerak. Ushbu hujjatda tovarning qiymati, kelib chiqishi, yukni qabul qiluvchi, manzil punkti, narxi, og'irligi va boshqa tegishli ma'lumotlar bo'lishi lozim.

Aksiz yig'implari – bu bilvosita soliqlar bo'lib, ular iste'molchilarning sog'lig'iga zarar yetkazadigan yoki atrof-muhitni ifloslantiradigan tovarlarga solinadi. Ushbu yig'implar tovar mahsulot narxini iste'molchi uchun oshiradi va shu yo'l bilan ularning iste'molini kamaytirish yoki bunday tovarlar ishlab chiqaradigan chiqindilar miqdorini kamaytirishga undaydi.

Yevropa Ittifoqida (YI) aksiz solig'i Yevropa Ittifoqi Kengashining 2020/262-sonli direktivasi bilan tartibga solinadi. Ushbu direktiva 2023-yil 13-fevralda kuchga kirgan bo'lib, avvalgi 2008/118-sonli direktivani almashtirdi. Yangi direktiva alkogol mahsulotlari, tamaki va energetik mahsulotlar uchun qog'ozsiz soliqqa tortish tizimiga o'tishni nazarda tutuvchi qoidalarni o'z ichiga oladi.

YI tomonidan belgilangan stavkalar minimal hisoblanadi. YI a'zo davlatlari o'z ehtiyojlariga muvofiq yuqoriroq soliq stavkalarini belgilash huquqiga ega.

Yevropa Ittifoqi import tariflari

Xalqaro savdo siyosatining eng muhim jihatlaridan biri tariflarni undirish yoki bekor qilish hisoblanadi. Savdo tarifi – bu davlatlar (yoki bojxona ittifoqlari) siyosiy chegaralarini kesib o'tadigan tovarlarga solinadigan soliq yoki bojdir. Import bojlari eng keng tarqalgan turlaridan bo'lib, boshqa mamlakatdan olib kirilayotgan tovarlarga solinadigan soliqni o'z ichiga oladi.

O'zbekiston muayyan toifadagi mahsulotlar bo'yicha Yevropa Ittifoqi bozoriga bojxona bojlari to'lanmasdan kirish imkoniyatiga ega. Bu huquq unga GSP+ (Imtiyozli umumiy preferensiyalar tizimi – Plus) dasturi doirasida benifitsiarning maqomi asosida berilgan. Ushbu imtiyoz o'zbek eksportchilariga mahsulotlarini Yevropa Ittifoqiga bojxona bojlari to'lamasdan yetkazib berish imkonini beradi, bu esa ularning raqobatbardoshligini sezilarli darajada oshiradi. Mazkur ustunlik Yevropa bozoriga eksportni yanada jozibador qiladi va savdo aloqalarini kengaytirish uchun qo'shimcha imkoniyatlar ochadi.

Mahsulotni klassifikatsiyalash qarori. Yevropa Ittifoqining klassifikatsiya qarori tizimi eksport qilinadigan tovarlar uchun to'g'ri tarif klassifikatsiyasini aniqlashda yordam beradi.

Klassifikatsiya qarorini olish uchun siz eksportni amalga oshirishni rejalashtirayotgan Yevropa Ittifoqi a'zo davlatining bojxona organiga ariza topshirishingiz kerak. Buning uchun maxsus ariza shaklidan foydalaniladi. Klassifikatsiya qarori Yevropa Ittifoqining butun hududida amal qiladi, qarorni qaysi a'zo davlat chiqarganidan qat'i nazar.

Klassifikatsiya qarorini olish siz eksport qilmoqchi bo'lgan tovarlar uchun tarif klassifikatsiyasi bo'yicha huquqiy jihatdan aniq ma'lumot beradi. Bu ma'lumot bojxona bojlari miqdorini belgilash va import litsenziyasini olish zarurati to'g'risida qaror qabul qilish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Odatda, klassifikatsiya qarorining amal qilish muddati 6 yilni tashkil etadi. Milliy bojxona organlari tomonidan berilgan barcha klassifikatsiya qarorlari Yevropa klassifikatsiya qarorlari ma'lumotlar bazasida saqlanadi.

Yevropa Ittifoqi tariflari bo'yicha maslahatlar va tavsiyalar. Mahsulotingizga qanday tarif qo'llanilishini quyidagi Access2Markets veb-saytida bilib olishingiz mumkin: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>.

Ushbu sayt quyidagi ma'lumotlarni taqdim etadi:

- Tarif kvotalari.
- Antidemping bojlari.
- Standart import qiymatlari.

Eksportni qo'llab-quvvatlash xizmati saytida keltirilgan ma'lumotlar "garmonlashtirilgan huquqiy me'yorlar" asosida tuzilgan, bu esa ularning Yevropa Ittifoqining 27 davlatida amal qilishini anglatadi. Shuning uchun, import boji haqida ma'lumot qidirayotganda, belgilangan manzil mamlakatni ko'rsatish shart emas – Yevropa Ittifoqi bojxona ittifoqi doirasidagi tarif ma'lumotlari barcha a'zo davlatlarga tatbiq etiladi.

Erga Omnes boji. Erga Omnes – bu barcha davlatlarga nisbatan amal qiluvchi majburiyat yoki huquqni anglatadigan huquqiy atama. Masalan, agar bir mahsulotga erga omnes bojxona boji belgilangan bo'lsa, u holda bu boj barcha davlatlardan keltirilgan mahsulotlarga teng ravishda qo'llaniladi.

Jahon savdo tashkiloti (WTO) kontekstida erga omnes ko'pincha "eng qulay tartib" (most-favoured nation, MFN) rejimi amal qiluvchi davlatlarga nisbatan qo'llaniladi.

Biroq, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlar turli xil bitimlar asosida preferensial tarif stavkalari yoki import bojlardan to'liq ozod etilish imkoniyatidan foydalanishlari mumkin.

5

Yevropa Ittifoqi to'qimachilik bozori haqidagi asosiy faktlar

Yevropa Ittifoqi to'qimachilik bozorining eksport salohiyati

YI to'qimachilik bozori yuqori qo'shimcha qiymatga ega sifatli mahsulot ishlab chiqaruvchilar uchun keng imkoniyatlarni taklif etadi.

1. Kuchli bozor talabi

- Yilda 450 milliondan ortiq yuqori daromadli iste'molchi yashaydi.
- 2022-yilda YI iste'molchilari kiyim-kechak uchun €282 milliard sarflashdi, bu o'tgan yilga nisbatan 15% ko'p.
- YI bozorida iste'mol qilinadigan kiyimlarning 70% import qilingan mahsulotlardir.

2. Savdo va eksport salohiyati

- YI global qayta eksport va eksport marketing markazi hisoblanadi.
- Importga bo'lgan yuqori talab mavjud: YI €115 milliardlik to'qimachilik va tikuvchilik mahsulotlarini import qilgan.

3. Elektron tijoratning o'sishi

- Onlayn savdo ortib bormoqda: YI iste'molchilarining 40% internet orqali kiyim va poyabzal sotib olishgan.
- Elektron tijorat rivojlanayotgan davlatlar eksportchilari uchun to'g'ridan-to'g'ri iste'molchiga savdo qilish imkonini beradi.

4. Barqarorlik va aylanuvchi iqtisodiyot

- YI qayta ishlangan va ekologik toza to'qimachilikka o'tmoqda, bu barqaror mahsulotlarga bo'lgan talabni oshirmoqda.
- Kompaniyalarning 42% ekologik toza texnologiyalarni joriy qilgan, bu esa barqaror xomashyoga ehtiyojni oshirmoqda.
- 2030-yilga borib YI da qayta ishlangan tolalarga 60–70% yetishmovchilik bo'lishi kutilmoqda – bu esa barqaror materiallar eksportchilari uchun imkoniyatdir.

5. Texnik va sanoat to'qimachiligi o'sishi

- Texnik to'qimachilikka talab sog'liqni saqlash, qurilish va avtomobilsozlik kabi sohalarda ortib bormoqda.

- Aqlli matolar va ilg'or materiallarga bo'lgan qiziqish oshmoqda. Manba: www.euratex.eu/facts-and-key-figures/

Yevropa Ittifoqining 2024-yildagi kiyim-kechak va uy tekstili umumiy xarajatlari

- **Umumiy xarajatlar:** taxminan €324,2 milliard
- **Jon boshiga to'g'ri keladigan umumiy xarajat:** taxminan €724

Kiyim-kechak xarajatlari – 2024

- **Umumiy bozor hajmi:** €297,7 milliard
- **Jon boshiga to'g'ri keladigan xarajat:** €665,10
- **O'rtacha xarid hajmi (har bir odam uchun):** 47,5 dona kiyim
- **Bozor tarkibi:** Savdolarning 92% qismi oddiy (premium bo'lmagan) kiyimlarga to'g'ri keladi

Uy tekstili xarajatlari – 2024

- **Umumiy bozor hajmi:** €26,5 milliard
- **Jon boshiga to'g'ri keladigan xarajat:** taxminan €59

Eslatma: Bu raqamlar EU-27 aholisi, taxminan 449 million kishiga nisbatan hisoblangan. Manba: Statista

Yevropa Ittifoqining “Barqaror va Aylana to'qimachilik” strategiyasi

Yevropa Ittifoqida har yili **12,6 million tonna to'qimachilik chiqindilari hosil bo'ladi**. Bundan 5,2 million tonnasi kiyim-kechak va poyabzallardir, bu har yili aholi jon boshiga 12 kg dan ortadi.

Muammo mahsulotlarning har doim ham chidamliligini hisobga olgan holda ishlab chiqarilmasligi bilan murakkablashadi – ba'zi narsalar faqat **bir marta kiyiladi** va keyin tashlab yuboriladi. Bundan tashqari, to'qimachilikni qayta ishlash ko'pincha qiyin. Hisob-kitoblarga ko'ra, butun dunyo bo'ylab barcha to'qimachilik mahsulotlarining **1% dan kamrog'i** qayta ishlash orqali yangittan turdosh mahsulotga aylantiriladi.

To'qimachilik sanoati katta miqdordagi chiqindilarni hosil qilishdan tashqari, atrof-muhitni ifloslantiruvchi eng yirik manbalardan biridir. Uning butun global **CO₂ emissiyasidasidagi ulushhi** 10% ga teng. Shuning uchun ham uni Yevropa

Ittifoqining atrof-muhit ifloslanishiga qarshi kurashidagi ustuvor yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Yevropa Ittifoqi "Aylanma iqtisodiyot"ga o'tish bo'yicha kengroq chora-tadbirlar majmuasi doirasida 2022-yil 30-martda o'zining "Aylana Tekstil 2030" strategiyasini qabul qildi. Strategiya 2030-yilgacha to'qimachilik sanoatini tubdan isloh qilib, sohaning xomashyo bazasini to'la qayta ishlashga asoslangan "Aylana xomashyo" usuliga transformatsiya qilish orqali yangi xomashyoga ehtiyojni keskin qisqartirishga alohida urg'u bergan. Bundan tashqari, strategiya yana quyidagi ustuvor maqsadlarni ham qamrab olgan.

Strategiyaning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- Mahsulot chidamlilik va qayta ishlanishi: to'qimachilik mahsulotlarining xizmat qilish muddatini oshiradigan va ularni qayta ishlashni osonlashtiradigan yangi dizayn talablarini jori yetish.
- Iste'molchilarning imkoniyatlarini kengaytirish: iste'molchilarga mahsulotning kelib chiqishi va mahsulot ishlab chiqarish jarayonlarining barqarorligi haqida ma'lumot beruvchi raqamli mahsulot pasportini joriy etish.
- Ortiqcha ishlab chiqarishga qarshi kurash: ortiqcha ishlab chiqarish va ortiqcha iste'molni kamaytirish, sotilmagan yoki qaytarilgan to'qimachilik mahsulotlarini yo'q qilishning oldini olish.
- Mikroplastmassalarni kamaytirish: sintetik to'qimachilikdan mikroplastmassalarning tasodifiy chiqishi oldini olish choralari.
- Ishlab chiqaruvchilar mas'uliyatini mahsulotlarining butun "hayot sikli" mobaynida davom etishi:
- Yevropa Ittifoqidan tashqarida chiqindilar eksportini cheklash: to'qimachilik chiqindilarini eksport qilish qoidalarini qat'iylashtirish va barqaror to'qimachilikni global darajada rag'batlantirish.
- Aylana iqtisodiyot modellari: to'qimachilik mahsulotlarini qayta ishlatish va ta'mirlashga qaratilgan biznes modellarini ishlab chiqish.

Manba: https://ec.europa.eu/environment/strategy/textiles-strategy_en

Barqaror mahsulotlar uchun Yevropa Ittifoqining yangi “Ecodesign” Direktivasi

Yevropa Ittifoqining Barqaror Mahsulotlar uchun Ekodizayn Reglamenti (ESPR) 2024-yil 18-iyulda kuchga kirdi. Bu reglament avvalgi 2009-yildagi Ekodizayn Direktivasini almashtirib, mahsulotlarning butun hayotiy davri davomida ekologik barqarorligini yaxshilashga qaratilgan keng qamrovli talablarni joriy etdi.

Bu reglament barcha jismoniy mahsulotlarga (ovqat va yem mahsulotlaridan tashqari) tatbiq etiladi va mahsulotlarning ekologik ta'sirini kamaytirishga qaratilgan.

ESPR – Asosiy Innovatsion Ustuvor Yo'nalishlar:

■ Aylanma iqtisodiyotga mos dizayn

- Mahsulotlar uzoq xizmat qilishi, osongina ta'mirlanishi, yangilanishi va qayta ishlanishi uchun ishlab chiqilishi kerak.

■ Resurslardan samarali foydalanish

- Mahsulotlar ishlab chiqarishda kamroq xomashyo va energiya sarflashga qaratilgan dizayn talab etiladi.

■ Materiallarning tarkibi va xavfsizligi

- Zararli yoki toksik moddalarni aniqlash va cheklash orqali ekologik xavfsizlikni oshirish.

■ Ta'mirlanish va yangilanish imkoni

- Mahsulotlar oson ta'mirlanadigan va ehtiyot qismlari mavjud bo'lishi kerak.

■ Qadoqlash va logistika samaradorligi

- Qadoqlash materiallari kamaytiriladi yoki ekologik alternativalar bilan almashtiriladi.

■ Raqamli Mahsulot Pasporti (Digital Product Passport)

- Mahsulot haqida butun hayot davri davomida axborot (tarkibi, ta'mirlash yo'riqnomasi, utilizatsiya usuli) raqamli shaklda taqdim etiladi.

■ Uzoq muddatli monitoring va hisobot tizimi

- Mahsulotlarning bozordagi ekologik ko'rsatkichlari doimiy ravishda nazorat qilinadi va ochiq e'lon qilinadi.

■ Ikkinchi qo'l va qayta foydalanish bozorini qo'llab-quvvatlash

- Mahsulotlar ikkinchi marta ishlatish, ijaraga berish yoki almashish orqali uzoqroq umr ko'rishga yo'naltiriladi.

Yashil Davlat Xaridlari (Green Public Procurement, GPP). Yevropa Ittifoqidagi davlat organlari har yili ishlash, mahsulotlar va xizmatlar sotib olish uchun taxminan €1,8 trln sarflaydi. ESPR ushbu mablag'larni yanada barqaror yo'nalishga yo'naltirishga yordam beradi, chunki u ma'lum mahsulotlar uchun "yashil" davlat xaridlari (Green Public

Procurement) bo'yicha majburiy qoidalarni joriy etadi. Ushbu qoidalarga ko'ra, davlat xaridorlari eng yuqori barqarorlik va aylanma iqtisodiyot standartlariga javob beradigan mahsulotlarni sotib olishga majbur bo'lishadi. Bu ekologik jihatdan barqaror mahsulotlarga talabni sezilarli darajada oshirishi mumkin, bu esa o'z navbatida, kompaniyalarni ushbu yo'nalishga ko'proq sarmoya kiritishga rag'batlantiradi.

Yevropa Ittifoqining Yashil Davlat Xaridlari (Green Public Procurement, GPP) – bu davlat organlari tomonidan mahsulotlar, xizmatlar va ishlarni butun hayotiy davri davomida ekologik ta'siri kamaytirilgan holda xarid qilish jarayonidir. Bu yondashuv Yevropa Ittifoqining barqaror iqtisodiyotga o'tish strategiyasida muhim rol o'ynaydi.

GPP nima?

Yashil davlat xaridlari – bu davlat xarid qiluvchilari tomonidan ekologik ta'siri past bo'lgan mahsulotlar, xizmatlar va ishlarni tanlash orqali barqarorlik maqsadlariga erishish vositasidir. Bu jarayon ixtiyoriy bo'lib, davlat organlariga ekologik jihatdan qulay mahsulotlarni tanlash imkonini beradi.

GPP ning asosiy maqsadlari

- Ekologik ta'sirni kamaytirish: Mahsulotlar va xizmatlarning butun hayotiy davri davomida atrof-muhitga salbiy ta'sirini minimallashtirish.
- Barqaror iste'mol va ishlab chiqarishni rag'batlantirish: Davlat xaridlari orqali ekologik toza mahsulotlar bozorini qo'llab-quvvatlash.
- Iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish: Yashil xaridlar orqali karbonat angidrid chiqindilarini kamaytirish.

GPP mezonlari

Yevropa Komissiyasi tomonidan ishlab chiqilgan umumiy GPP mezonlari davlat xarid jarayonlariga ekologik talablarni kiritish imkonini beradi. Bu mezonlar mahsulotlar, xizmatlar yoki ishlarning ekologik ta'sirini kamaytirishga qaratilgan.

Korporativ barqarorlikni taftish bo'yicha Yevropa Ittifoqi Direktivasi

2024-yil 25-iyulda “Korporativ barqarorlikni tekshirish bo'yicha siyosat” Direktivasi (Directive 2024/1760 Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD) kuchga kirdi.

Ushbu direktivaning maqsadi – kompaniyalar faoliyatida ham, ularning global yetkazib berish zanjirlarida ham barqaror va mas'uliyatli korporativ xulq-atvorni rag'batlantirishdir. Yangi qoidalar, ushbu direktivaga rioya qiladigan kompaniyalar o'z faoliyatlarining inson huquqlari va atrof-muhitga ta'sirini aniqlab, bartaraf etishini ta'minlaydi, bu esa Yevropada va undan tashqarida amalga oshiriladi.

Qanday kompaniyalar direktiva talablariga amal qilishlari lozim?

Yevropa Ittifoqida joylashgan kompaniyalar:

- **2027-yil 26-iyuldan boshlab:** Xodimlar soni 5000 tadan ortiq va yalpi global aylanmasi 1,5 milliard yevrodan oshgan kompaniyalar.
- **2028-yil 26-iyuldan boshlab:** Xodimlar soni 3000 tadan ortiq va yalpi global aylanmasi 900 million yevrodan oshgan kompaniyalar.
- **2029-yil 26-iyuldan boshlab:** Xodimlar soni 1000 tadan ortiq va yalpi global aylanmasi 450 million yevrodan oshgan kompaniyalar.

Yevropa Ittifoqida joylashmagan, lekin Yevropada faoliyat yuritayotgan kompaniyalar:

- **2027-yil 26-iyuldan boshlab:** Yevropadagi yalpi aylanmasi 1,5 milliard yevrodan oshgan kompaniyalar.
- **2028-yil 26-iyuldan boshlab:** Yevropadagi yalpi aylanmasi 900 million yevrodan oshgan kompaniyalar.
- **2029-yil 26-iyuldan boshlab:** Yevropadagi yalpi aylanmasi 450 million yevrodan oshgan kompaniyalar.

Muhim eslatma: Kichik va o'rta korxonalar (KOK) to'g'ridan-to'g'ri direktiva ta'siriga tushmaydi, ammo ular katta kompaniyalar, jumladan, direktiva talablariga rioya qiluvchi kompaniyalar zanjiriga kirsa, bilvosita ta'sir ko'rishlari mumkin.

https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/sustainability-due-diligence-responsible-business/corporate-sustainability-due-diligence_en

Ishlab Chiqaruvchi Mas'uliyatlarining Kengaytirilishi (EPR)

2024-yil 13-martda Yevropa Parlamenti Yevropa Komissiyasining to'qimachilik mahsulotlarini Yevropa Ittifoqining **Uzaytirilgan ishlab chiqaruvchi mas'uliyati** (EPR) dasturiga kiritish haqidagi taklifini rasman ma'qulladi.

EPR siyosati to'qimachilik ishlab chiqaruvchilari va import qiluvchilarni o'z mahsulotlarini chiqindilarga aylangandan keyin yig'ish, saralash va qayta ishlash uchun moliyaviy javobgarlikka tortish, to'qimachilik chiqindilarini boshqarish xarajatlarini soliq to'lovchilardan ishlab chiqaruvchilarga samarali o'tkazishga qaratilgan.

EPR ning Asosiy jihatlari

■ Ishlab chiqaruvchining mas'uliyati:

Ushbu qoidalar to'qimachilik ishlab chiqaruvchilardan (shu jumladan, import qiluvchilardan) o'z mahsulotlarini to'plash, saralash va qayta ishlashni o'z ichiga olgan mahsulotning hayotiy muddatini boshqarish bilan bog'liq xarajatlarni qoplashni talab qiladi.

■ Eko-modulyatsiya:

Ushbu yondashuvga ko'ra, ishlab chiqaruvchilar uchun EPR to'lovi ularning to'qimachilik mahsulotlarining ekologik samaradorligiga qarab o'zgarishi mumkin va shu bilan ularni yanada barqaror mahsulotlar ishlab chiqarishga rag'batlantiradi.

■ Maqsad – aylanmalikka erishish:

EPR siyosatining asosiy maqsadi aylanma iqtisodiyotni rivojlantirishga ko'maklashish, qayta tiklanadigan xomashyo bazasini ko'paytirish va to'qimachilik sanoati chiqindilari hajmini kamaytirishdir. Bunga ortiqcha ishlab chiqarishni qisqartirish, qayta foydalanish, ta'mirlashni rag'batlantirish, to'qimachilik mahsulotlarini qaytarish va qayta ishlash dasturlarini joriy etish hamda mahsulotlarning raqamli hisobini joriy etish orqali erishiladi.

■ EPR qanday ishlaydi:

Ishlab chiqaruvchini ro'yxatdan o'tkazish: to'qimachilik ishlab chiqaruvchilari EPR sxemasida ishtirok etish uchun tegishli organlarda ro'yxatdan o'tishlari kerak bo'ladi. Chunki, hatto onlayn platformalar ham ro'yxatdan o'tmagan kompaniyalar mahsulotlarini sota olmaydi. EPR sxemalari Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar tomonidan amalga oshiriladi.

■ Moliyaviy hissa:

Ishlab chiqaruvchilar Yevropa Ittifoqi bozorida joylashtirgan matolarning hajmi va atrof-muhitga ta'siri asosida to'lovlarni to'laydilar.

■ Yig'ish va qayta ishlash infratuzilmasi:

Ishlab chiqaruvchilardan yig'ilgan mablag'lar ishlatilgan to'qimachilik mahsulotlarini yig'ish va qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirishni moliyalashtirishga yo'naltiriladi.

Ushbu talablarni qondirish uchun ishlab chiqaruvchilar o'zlarining chiqindilarni yig'ish va qayta ishlash tizimlarini yaratishlari yoki ishlab chiqaruvchining javobgarligi tashkilotiga qo'shilishlari kerak(PRO – Producer Mas'uliyat Tashkilot). PRO – milliy darajada faoliyat yurituvchi jamoa organi bo'lib, EPR doirasida ishlab chiqaruvchilarning qonuniy talablarini amalga oshirish majburiyatini oladi.

EPR ning o'zbek eksportchilariga ta'siri

Yevropalik importchilarning huquqiy muhiti va huquqiy majburiyatlarini aniq tushunish o'zbekistonlik eksportchilarga Yevropa Ittifoqi to'qimachilik bozori bilan hamkorlik qilishga yaxshiroq tayyorgarlik ko'rish imkonini beradi. Chunki Yevropa Ittifoqining to'qimachilik sanoatidagi muhim o'yinchilarning aksariyati allaqachon aylanma biznes modellarini faol ravishda joriy qilmoqdalar va EPR qoidalariga rioya qilish uchun o'zlarining yechimlarini ishlab chiqmoqdalar.

6

Yevropa Ittifoqidagi hamkorlar bilan hamkorlik modellari

Yevropa importchilari bilan hamkorlik modellari

Yevropa Ittifoqining import qiluvchi xaridorlari va ishlab chiqaruvchilar bilan hamkorlik shakllari to'xtovsiz shakllanib bormoqda, lekin quyida mavjud shakllardan eng ko'p tarqalganlari CMT va FPP haqida to'xtalamiz.

Yevropa Ittifoqi xaridorlari To'qimachilik va tikuv sanoati da yetkazib beruvchilar yoki ishlab chiqaruvchilari bilan ko'pincha quyidagi shakllarda hamkorlik qiladi.

Yevropa xaridorlari bilan to'qimachilik va tikuv sanoatida hamkorlikning eng ommoviy usuli bu "buyurtmachining xom ashyosi bilan" ishlab chiqarishga asoslanadi.

CMT (Cut, Make & Trims) – kesish, tikish va tugatish

CMT (Cut, Make & Trim) – bu kiyim-kechak ishlab chiqarish sanoatida keng qo'llaniladigan ishlab chiqarish modeli bo'lib, unda buyurtmachi (masalan, moda brendi yoki chakana savdo kompaniyasi) asosiy materiallar va dizaynni ta'minlaydi, ishlab chiqaruvchi esa faqatgina tikuv ishlari va yakuniy ishlov berish (trim) bilan shug'ullanadi.

CMT Modelining Asosiy Bosqichlari:

1. Cut (Kesish)

- Mijoz tomonidan yuborilgan materiallar andazalarga (patterns) ko'ra kesiladi.
- Bu bosqichda mato qatlamlab kesiladi va belgilab chiqiladi.

2. Make (Tikish)

- Kesilgan materiallar belgilangan dizayn asosida tikiladi.
- Bunda ishchilar yoki mashinalar yordamida kiyimlar tayyorlanadi.

3. Trim (Yakuniy ishlov)

- Yoqalar, tugmalar, fermuarlar, yorliqlar va boshqa detallarning qo'shilishi.
- Yuvish, dazmollash, tozalash va qadoqlash ham shu bosqichga kiradi.

CMT Modelining xususiyatlari

- Buyurtmachi yetkazib beradi:
 - Matolar, aksessuarlar, dizaynlar va baʼzan andazalar ham buyurtmachi tomonidan yuboriladi.
- Ishlab chiqaruvchi bajaradi:
 - Faqat kesish, tikish va yakuniy ishlovni amalga oshiradi.
- Kam kapital talab qiladi:
 - Ishlab chiqaruvchi oʻz hisobidan xomashyo sotib olmaydi, bu esa kichik va oʻrta tikuv sexlari uchun qulay.

CMT ishlab chiqarish qayerda keng tarqalgan?

- Bangladesh
- Vyetnam
- Kambodja
- Turkiya
- Marokash
- Pokiston
- Oʻzbekiston (ayniqsa, eksportga ishlaydigan korxonalar)

Toʻliq ishlab chiqarish modeli (FPP) (FPP – Full Package Production)

FPP Modelining asosiy xususiyatlari:

- Dizayn va texnik hujjatlar

Baʼzan buyurtmachi faqat mahsulot gʻoyasini beradi, qolgan dizayn va texnik chizmalarni ishlab chiqaruvchi tayyorlaydi.

- Materiallarni xarid qilish
 - Matolar, tugmalar, fermuarlar va boshqa aksessuarlar ishlab chiqaruvchi tomonidan sotib olinadi.
- Kesish va tikish (Cut & Sew)
 - Matolar andazalarga koʻra kesiladi, keyin esa toʻliq kiyim tikiladi.
- Trim va yakuniy ishlov
 - Yorliqlar, oʻramlar, dazmollash, tozalash va qadoqlash ishlari bajariladi.

■ Qadoqlash va logistika

- Tayyor mahsulotlar brend talablariga mos ravishda qadoqlanadi va yetkaziladi.

Yuqorida keltirilgan hamkorlik modellariga qo'shimcha tarzda, importchi va ishlab chiqaruvchi o'rtasidagi hamkorlik darajasi va integratsiya bo'yicha farqlanuvchi boshqa hamkorlik modellari ham mavjud:

Original dizayn asosida ishlab chiqarish (OEM – Original Equipment Manufacturer):

- Ishlab chiqaruvchilar mijozning dizayni va spesifikasiyasi asosida mahsulot yaratadi, ammo brendlash jarayonida ishtirok etmaydi.

Shaxsiy savdo markasi (Private Label):

- Ishlab chiqaruvchi tayyor mahsulotni ishlab chiqaradi, biroq mahsulot importchi yoki chakana sotuvchining brendi ostida sotiladi.

Qo'shma korxonalar (Joint Ventures):

- Bu investitsiyalarning umumiy shakli bo'lib, importchi va ishlab chiqaruvchi birgalikda ishlab chiqarish liniyalari yoki yangi brendlar yaratadi.

Ishlab chiqarish narxini shakllantirish modellari

Xalqaro narx belgilash uslublaridan foydalanish ishlab chiqaruvchilarga ishlab chiqarish xarajatlarini samarali boshqarish va muvaffaqiyatli eksport narx siyosatini yo'lga qo'yishda yordam beradi. Bundan tashqari, xalqaro miqyosda qabul qilingan narx belgilash mezonlari tomonlar o'rtasida tushunmovchiliklar xavfini kamaytiradi.

Eng ko'p qo'llaniladigan narx belgilash usuli. Kiyim-kechak mahsulotlarining aksariyat toifalari uchun eng keng tarqalgan narx belgilash usuli bu SAM (Standard Allowed Minutes), ya'ni **“Standart ruxsat etilgan daqiqalar”** hisobiga asoslangan hisoblash metodikasi hisoblanadi.

Ba'zida bu uslub “standart daqiqalik qiymat” deb ham ataladi.

Boshqa usul: “Kunlik narx” (cost-per-day).

SAM asosidagi tannarx hisoblash metodidan tashqari, massaviy ishlab chiqarishga yo'naltirilgan korxonalar orasida "kunlik xarajat" tamoyiliga asoslangan narx belgilash usuli ham mavjud. Ushbu usul, asosan ommaviy ishlab chiqarishga yo'naltirilgan ishlab chiqaruvchilar tomonidan qo'llaniladi.

Mahsulot tannarxini hisoblash bo'yicha misollar 5-ilovada keltirilgan.

Tayyor mahsulotlarni eksport bozorlariga olib chiqish yondashuvlari

Xalqaro bozorlarga chiqishda to'g'ri strategiyani tanlash kiyim-kechak va to'qimachilik eksportchilari uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Chiqish strategiyangiz nafaqat dastlabki muvaffaqiyatni, balki uzoq muddatli o'sish va hamkorliklar uchun poydevorni ham belgilaydi.

Quyida ko'rib chiqishga loyiq bo'lgan asosiy yondashuvlar keltirilgan:

1. To'g'ridan-to'g'ri iste'molchiga savdo (Direct-to-Consumer, D2C)

Bu modelda mahsulotlar bevosita yakuniy mijozlarga sotiladi – ko'pincha onlayn platformalar yoki o'zining chakana savdo nuqtalari orqali. Bu yondashuv vositachilarni chetlab o'tadi va eksportchilarga o'z brendi, narx siyosati va mijozlar tajribasi ustidan to'liq nazoratni beradi.

■ Afzalliklari:

- Vositachilarsiz ishlash orqali yuqori daromad.
- Mijozlardan bevosita fikr olish mahsulot sifatini va mosligini yaxshilashga yordam beradi.
- Mijozlar ishonchini va sodiqligini mustahkamlaydi, bu esa yirik xaridorlarni jalb qilish imkonini oshiradi.

■ O'zbekiston to'qimachilik korxonalari uchun dolzarbligi:

- Bu yondashuv xalqaro bozorga kamroq xavf bilan kirish uchun qulay. Ayniqsa, Amazon, Etsy yoki o'z internet-do'koni orqali to'g'ridan-to'g'ri sotuvlar mahsulot sifatini namoyish etadi va ishonchni oshiradi. Muvaffaqiyatli mijozlar tajribasi yirik distribyutorlar yoki brendlarning e'tiborini jalb qilishi mumkin.

■ Qiyinchiliklar:

- Kichik buyurtmalar uchun logistika tizimini yo'lga qo'yish.

- Ishonchli xalqaro kuryer kompaniyalarini topish.
- Yetkazib berish va qaytarishlar (fulfillment) uchun hamkorlar izlash.

2. Chakana savdo tarmoqlari orqali

Yirik chakana savdo tarmoqlari bilan hamkorlik yangi bozorlarga chiqishning yana bir samarali usulidir. Ular kuchli ishtirok, keng tarmoq va sodiq mijozlar bazasiga ega bo'lib, sizning brendingizga ko'rinish va ishonch keltiradi.

■ Afzalliklari:

- Tayyor mijozlar bazasiga kirish.
- Taniqli savdo tarmog'i bilan hamkorlik brend ishonchligini oshiradi.
- Logistika osonlashadi, chunki savdo tarmoqlari, odatda o'zlari tarqatish va saqlash bilan shug'ullanadi.

■ Qiyinchiliklar:

- Yirik savdo tarmoqlari katta chegirmalar yoki eksklyuziv huquqlar talab qilishi mumkin.
- Sifat va yetkazib berish bo'yicha qat'iy talablar qo'yiladi.

■ O'zbekiston to'qimachilik korxonalari uchun dolzarbligi:

- Zara, H&M yoki Walmart kabi tarmoqlar yaxshi imkoniyat bo'lishi mumkin, ammo ular bilan ishlash uchun kuchli ishlab chiqarish salohiyati va xalqaro standartlarga muvofiqlik zarur. Dastlab kichikroq yoki mintaqaviy chakana sotuvchilar bilan ishlash orqali tajriba orttirish maqsadga muvofiqdir.

3. Xarid agentlari orqali

Xarid agentlari eksportchilarni xalqaro xaridorlar bilan bog'lovchi vositachilardir. Ular mahalliy bozorlar bo'yicha chuqur bilimga va xaridorlar bilan mavjud aloqalarga ega.

■ Afzalliklari:

- Bozorga kirish uchun keng tadqiqot o'tkazmasdan tezkor imkoniyat.
- Xavf kamayadi, chunki agentlar ko'pincha muzokaralarni sizning o'rningizga olib boradi.
- O'z eksport bo'limi bo'lmagan kichik va o'rta korxonalar uchun mos.

■ Qiyinchiliklar:

- Agentlar komissiya oladi, bu esa daromadni kamaytiradi.
- Yakuniy mijoz bilan munosabatlar ustidan cheklangan nazorat.

- O'zbekiston to'qimachilik korxonalari uchun dolzarbligi: Xarid agentlari bilan ishlash qisqa muddatda samarali strategiya bo'lishi mumkin. Ular Yevropa yoki Shimoliy Amerika kabi yuqori talab bo'lgan mintaqalardagi xaridorlar bilan aloqaga chiqishda yordam beradi. Biroq uzoq muddatli rivojlanish uchun agentlarga bog'liqlikni bosqichma-bosqich kamaytirib, to'g'ridan-to'g'ri munosabatlarga o'tish zarur.

7 Hamkor topishga ko'maklashuvchi platformalar

europages

www.europages.com

Europages Xalqaro savdo uchun Yevropaning yetakchi B2B bozoridir. Dunyo bo'ylab 1,4 milliondan ortiq kompaniyalar o'z mahsulotlari bilan ro'yxatdan o'tgan. Europages butun dunyo bo'ylab xaridorlar va sotuvchilarni bog'laydi.

21 xil tilda mavjud

amazon

www.amazon.com

Amazon haqida qisqacha

Katta mijozlar bazasi – Amazon butun dunyo bo'ylab 300 milliondan ortiq faol foydalanuvchilarga ega va xalqaro bozorlarga chiqish uchun eng yaxshi elektron savdo maydoni.

FBA (Fulfillment by Amazon) xizmati – Eksportchilar Amazon omborlaridan mahsulotlarni saqlash va xaridorga yetkazib berish, qaytarib olish xizmatlari

Sertifikatlash va sifat talablari – Amazon xaridorlarni himoya qilish maqsadida mahsulotlarni qat'iy sertifikatlash, yoriqlash va o'rnatilgan talablarga oid talablarga qat'iy amal qilishni qat'iy talab etadi.

FOURSOURCE

www.foursource.com

Foursource Yevropadagi kiyim-kechak va to'qimachilik mahsulotlarini ishlab chiqaruvchilar va xaridorlar o'rtasidagi yirik hamkorlik maydoni.

Unda 90 dan ortiq mamlakatdan 30 000 dan ortiq ishlab chiqaruvchilar ro'yxatdan o'tishgan. Foursource xaridorlarga ishlab chiqaruvchi va yetkazib beruvchilarning mamlakati, mahsulot toifasi, minimal buyurtma miqdori va sertifikatlar bo'yicha qidirish imkonini beradi. Platforma, shuningdek, ishlab chiqaruvchilarga o'z mahsulotlarini virtual ko'rgazmada namoyish etish va o'z kompaniyasi va mahsulotlarini ishonchli mijozlar tarmog'i orasida targ'ib qilish imkoniyatini beradi.

sewport

www.sewport.com

To'qimachilik va tikuv fabrikalariga yangi mijozlarni topishga yordam beruvchi kiyim-kechak ishlab chiqaruvchilar va xaridorlar uchun yirik onlayn platforma.

7200 dan ortiq brendlar tomonidan muvaffaqiyatli ishlatilmoqda.

Maqsadi: kichik va o'rta moda brendlarini butun dunyodagi kiyim ishlab chiqaruvchilar bilan bog'lash:

- Yangi brendlar va moda dizaynerlariga o'z bizneslarini boshlash uchun mos fabrikalarni topishga yordam beradi.
- Xizmat ko'rsatuvchi provayderlar va fabrikalar uchun eshiklarni ochib, ularga yangi mijozlarni jalb qilish imkonini beradi.

8 Yevropa ittifoqiga eksport logistikasi

Yevropa Ittifoqining yangi “Importni nazorat qilish tizimi 2 (ICS2)”

Yevropa Ittifoqining Import nazorat tizimi 2 (ICS2)

Import Control System 2 (ICS2) – bu Yevropa Ittifoqi (YI) hududiga olib kirilayotgan yoki uning hududi orqali tranzit qilinayotgan yuklarning xavfsizligini nazorat qilish uchun zamonaviy oldindan xabardor qilish axborot tizimidir. Yevropa Ittifoqiga tovar olib kirayotgan yoki tranzit qilayotgan barcha iqtisodiy operatorlar (EO) yuk xavfsizligi haqidagi ma'lumotlarni **Kirish Yig'ma Deklaratsiyasi (ENS)** orqali ICS2 tizimiga taqdim etishlari shart.

ENS asosida barcha mahsulotlar xavfsizlik va nazorat jihatidan xavf tahlilidan o'tadi, bu esa maqsadli choralarini qo'llashga imkon beradi. ICS2 xavfi yuqori bo'lgan yuklarni samarali aniqlashga va ularni ta'minot zanjiri bo'yicha eng qulay bosqichda tekshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, qonuniy mahsulotlar aylanishini soddalashtiradi.

2025-yil 1-apreldan yangi talablar kuchga kiradi

2025-yil 1-apreldan boshlab, **temir yo'l va avtomobil transporti orqali YI ga olib kirilayotgan mahsulotlar** uchun yangi xavfsizlik ma'lumotlari talablari kuchga kiradi.

Garchi, to'liq va aniq ENS deklaratsiyasini taqdim etish bo'yicha huquqiy javobgarlik tashuvchiga yuklansa ham, tashuvchi bu ma'lumotlarning aniqligi va to'g'riligida eksportyor tomonidan taqdim etilgan hujjatlarga tayanadi.

ICS2 ga yukdan oldin taqdim etilishi kerak bo'lgan xavfsizlik ma'lumotlari

Bu ma'lumotlar ICS1 o'rnini bosadigan yangi ICS2 tizimiga yukning YI ga yetib kelishidan oldin yuklanishi lozim.

ICS2 tizimiga topshiriladigan ma'lumotlar quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- Tovarning batafsil tavsifi va 6 xonali HS kodi (TIF TN VED kodi).
- Tashuvchi, jo'natuvchi, qabul qiluvchi, xaridor va sotuvchining ma'lumotlari.
- Transport ma'lumotlari (transport vositasi identifikatsiyasi, yo'nalishi, hujjatlari va boshqalar).

Tashuvchi ekspeditorlardan (YI tarkibiga kiradigan yoki kirmaydigan mamlakatlardan qat'i nazar) ichki transport hujjatlari/yuk hujjatlari asosida zarur ma'lumotlarni olishga majbur. Shuningdek, ta'minot zanjiridagi boshqa ishtirokchilardan (masalan, eksportyorlar, YI dagi qabul qiluvchilar, pochta xizmatlari) ham ma'lumotlarni olishi kerak.

Eksportchilar tayyorgarlikni qanday boshlashi kerak?

- ICS2 tizimi bilan batafsil tanishish kerak:
https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/customs-security/ics2_en
- ICS2 talablarini yaxshi biladigan transport kompaniyasini tanlashi kerak.
- Agar sizda hali EORI raqami (Iqtisodiy faoliyat subyekti ro'yxat raqami) bo'lmasa, YI a'zosi bo'lgan mamlakatlarning bojxona organida ro'yxatdan o'tish kerak.

Muhim eslatma: ICS2 da EORI kim tomonidan taqdim etilishi kerak?

ICS2 tizimida EORI raqamini kim taqdim etishi kerakligi ENS deklaratsiyasini kim topshirayotganiga bog'liq:

- Agar xorijdagi eksportyor (YI tashqarisidagi sotuvchi) o'zi ENS ni topshirmasa, u holda EORI raqami talab qilinmaydi.
- Agar ENS ni transport kompaniyasi (tashuvchi, ekspeditor yoki bojxona vakili) topshirsa, u o'zining YI da ro'yxatdan o'tgan EORI raqamini ko'rsatishi shart.

Asosiy nuqtalar:

- ENSni mahsulotlarni YI ga olib kirishga javobgar tomon topshiradi (aviatashuvchi, dengiz liniyasi, ekspeditor, pochta/kuryer xizmati).
- Ushbu tomon YI da ro'yxatdan o'tgan EORI raqamiga ega bo'lishi kerak.
- Xorijdagi eksportyorlar ENS topshirmasa, ularga EORI kerak emas.

Agar siz vaqtda tayyor bo'lmasangiz, nima bo'ladi?

- Mahsulotlar YI chegarasida to'xtatilishi mumkin.
- Bojxona ruxsatisiz olib o'tilmaydi.
- Noto'g'ri yoki yetarli bo'lmagan deklaratsiyalar:
 - Rad etilishi,
 - Qo'shimcha tekshiruvlarga olib kelishi,
 - Talablarga rioya qilinmagani uchun jazolovchi choralar ko'rilishi mumkin.

Joriy etish bosqichlari

ICS2 tizimi bosqichma-bosqich ishga tushirilmoqda:

- **1-bosqich:** 2021-yil mart – havo orqali yuk tashuvchi ekspress kuryerlar va pochta operatorlari uchun.
- **2-bosqich:** 2023-yil mart – umumiy havo yuk tashuvchilarni ham qamrab oldi.
- **3-bosqich:** 2024-yil 3-iyundan – dengiz, avtomobil, temir yo'l va daryo transporti uchun ham joriy etildi.

Bu talablar faqat EU-27 mamlakatlariga emas, balki Norvegiya, Shveysariya va Shimoliy Irlandiyaga ham tatbiq etildi.

Asosiy talablar

- **ENS (xulosaviy kirish deklaratsiyasi):** Mahsulotlar haqida elektron tarzda va oldindan ma'lumot topshirilishi shart.
- **EORI raqami:** Har bir TIF ishtirokchisida Yevropa Ittifoqi TIF ishtirokchisi raqami (EORI) bo'lishi lozim.
- **Ma'lumot aniqligi:** Xatoliklar yoki yetarlicha ma'lumot bo'lmagan deklaratsiyalar rad etiladi. Shuning uchun TIF ishtirokchilari xatolarni kuzatib borishi va to'g'rilab qayta yuborishi zarur.

Biznesga ta'siri

ICS2 tizimi Yevropaga mahsulot import qilayotgan barcha ishtirokchilarga taalluqli:

- **Yuk tashuvchilar va ekspeditorlar** – vaqtida va aniq deklaratsiya topshirish uchun javobgar.
- **Importchi va eksportchilar** – logistika hamkorlari ICS2 talablariga rioya qilayotganini nazorat qilishlari kerak.
- **TIF ishtirokchilari** – kerakli ma'lumotlarni o'z vaqtida taqdim etish uchun o'zaro hamkorlik qilishlari lozim.

Qoidalariga to'g'ri amal qilmaslik import jarayonining kechikishiga, ortiqcha tekshiruvlarga va jarimalarga olib kelishi mumkin.

Yevropa Ittifoqiga asosiy transport koridorlari

O'zbekiston Yevropa Ittifoqi bilan savdo aloqalarini faol ravishda kengaytirmoqda va bunda samarali logistika yo'nalishlarini tanlash muhim ahamiyatga ega.

Yevropaga asosiy transport koridorlari

1. Qozog'iston va Rossiya orqali

Yo'nalish:

- **Qozog'iston → Rossiya → Yevropa Ittifoqi mamlakatlari** (Polsha, Latviya) orqali asosan avtomobil va temir yo'l transporti.
- Quruqlikdagi o'tish punktlari ishlatiladi, masalan, Brest (Belarus) yoki Kuznitsa-Biala Podlaska (Polsha).

Quyidagi mahsulotlar uchun mos keladi: to'qimachilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, kimyo mahsulotlari, qurilish materiallari.

O'rtacha vaqt sarfi: 20–30 kun.

Narxi: nisbatan arzon, lekin Rossiyaga qo'llanilgan sanksiyalar tufayli narxda va vaqtda o'zgarishlar kuzatilmoqda.

Xavflar:

- Geosiyosiy vaziyat tufayli Rossiya orqali tranzitda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklar.
- Transport tariflarining oshishi.

2. Transkaspiy transport koridori (Turkiya orqali)

Yo'nalish:

- Avtomobil yoki temir yo'l yo'nalishi: **O'zbekiston → Qozog'istonning Aktau porti → Kaspiy dengizi → Boku porti (Ozarbayjon) → Gruziya → Turkiya → Yevropa Ittifoqi.**
- O'rta koridor temir va suv yo'lidan foydalaniladi.
- Turkiya (Mersin porti) orqali dengiz tranziti mumkin.

Quyidagilar uchun mos keladi: to'qimachilik, sanoat uskunalari, kimyo mahsulotlari, quritilgan mevalar.

Shartlar: 25–35 kun.

Narxi: o'rtacha, ammo barqaror.

Afzalliklari:

- Barqaror geosiyosiy muhit.
- Turkiya va Yevropa Ittifoqi portlariga kirish.

Xavflar:

- Aktau va Boku portlarining cheklangan sig'imi sabab uzoq navbatlar.
- Gruziya va Turkiya bilan chegarada mumkin bo'lgan kechikishlar.

3. Eron va Turkiya orqali

Yo'nalish:

- Temir yo'l yoki avtomobil transporti: **O'zbekiston → Turkmaniston → Eron (Bandar Abbas porti) → Turkiya → Yevropa Ittifoqi.**
- O'rtayer dengizi orqali Italiya, Ispaniya, Fransiya portlariga dengiz transporti.

Quyidagilar uchun mos keladi: to'qimachilik, qishloq xo'jaligi mahsulotlari, paxta, qurilish materiallari.

Shartlar: 25–40 kun.

Narxi: Rossiya orqali tashishdan yuqori.

Afzalliklari:

- O'rtayer dengizi portlarining doimiy va katta miqdorda yuk tashish imkoniyatlari.

Xavflar:

- Yetkazib berish muddatining nisbatan sekinligi.
- Eronga qo'llanilgan sanksiyalar sababli bu davlat hududidan o'tmaslikka doir cheklovlar ko'pligi.

4. Havo yo'li (Tez, lekin qimmat)

Yo'nalish:

- Toshkent, Samarqand, Navoiy shaharlaridan Frankfurt, Amsterdam, Milan, Parij va boshqa Yevropa aeroportlariga to'g'ridan-to'g'ri reyslar.

Quyidagilar uchun mos keladi: Yuqori qo'shilgan qiymatli qimmatbaho kiyim-kechaklar, zargarlik buyumlari, farmasevtika mahsulotlari, tez buziladigan mahsulotlar (mevalar, sabzavotlar).

Shartlar: 1–3 kun.

Narxi: yuqori.

Afzalliklari:

- Eng tez yetkazib berish usuli.
- Yuqori ishonchlilik.

Xavflar:

- Havo yuklarining yuqori stavkalari.
- Yuk tashish hajmiga cheklovlar.

Yo'nalishlarning solishtirma jadvali

Yo'nalish	Yetkazish muddati	Narxi	Asosiy mahsulotlar	Xatarlar
Rossiya orqali	20-30 kun	Past	 To'qimachilik Mevalar Qurilish mollari	Sanksiya cheklovlari, kechikishlar
Kaspiy va Turkiya orqali	25-35 kun	O'rtacha	 To'qimachilik Kimyoviy mahsulotlar Uskunalar	Portlarning cheklangan utkazish quvvati
Eron va Turkiya orqali	25-40 kun	O'rtacha	 Paxta Qurilish mollari Qishloq xo'jaligi mollari	Siyosiy xatarlar, sanksiya cheklovlari
Havo orqali tashish	2-7 kun	Yuqori	 Mevalar Dorilar Zargarlik buyumlari	Yuqori narx

Yakuniy Tavsiyalar

Katta hajmdagi mahsulotlarni ommaviy eksporti uchun: Transkaspiy transport yo'lagi yoki Rossiya orqali o'tuvchi yo'nalish (agar sanksiyalar yukga ta'sir qilmasa) eng ma'qul variant hisoblanadi.

Yuqori qiymatga ega va tez buziladigan mahsulotlar uchun: havo transporti G'arbiy Yevropa davlatlariga yetkazib berishda eng yaxshi yechim bo'lib qolmoqda.

Rasmlar: <https://www.cargoo.com/simplifying-ics2-compliance-with-cargoo/>

9

Eksportchilar uchun foydali resurslar

ACCESS2MARKETS

Access2Markets – bu Yevropa Ittifoqi Komissiyasi tomonidan tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarini qo'llab-quvvatlash maqsadida ishlab chiqilgan bepul onlayn portaldir. Ushbu portal Yevropa Ittifoqida mahsulotlar importi yoki eksportiga oid batafsil ma'lumot olish imkonini beradi, jumladan, import talablari, import boji to'lovlari, mahsulot kelib chiqish qoidalari va savdo statistikasi.

Mahsulotga oid ma'lumotni olish uchun, tizimga mahsulotning **“HS Code”** (TIF Kodi) yoki shunchaki nomini yozish kifoya.

Mahsulotning to'g'ri kodini topish uchun ham portaldagi **“Qidiruv”** vositasidan foydalanish mumkin.

Mahsulotingiz import talablari haqida bilish uchun esa quyidagi ma'lumotlarni **“My Trade Assistant”** bo'limiga kiriting:

- Mahsulotning TIF kodi (Yevropa Ittifoqida – CN Code, xalqaro miqyosda – HS Code).
- Mahsulot kelib chiqqan mamlakat,
- Mahsulot yetkaziladigan mamlakat.

Access2Markets (<https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>) portalining asosiy funksiyalari portalining asosiy funksiyalari

1. Boj stavkalarini qidirishvositasi:

- Eksport qiluvchilarga TIF kodlari yoki mahsulot tavsifi orqali amaldagi import tariflari, maxsus bojlari va QQS stavkalarini topishga yordam beradi.

2. ROSA – Kelib chiqish qoidalarini tekshirishning interaktiv vositasi:

- Eksport qiluvchilarga o'z mahsulotlari imtiyozli savdo bitimlari (masalan, GSP yoki erkin savdo bitimlari) doirasida chegirmali tariflarga mos kelish-kelmasligini aniqlashga yordam beradi.

3. Mahsulotga qo'yilgan talablarga oid ma'lumotlar:

- Yevropa Ittifoqi me'yorlariga muvofiq bo'lishi uchun talab etiladigan standartlar, texnik talablar va sertifikatlar haqida ma'lumot beradi.

4. Ko'p tilli qulay interfeys.

Access2Markets dan foydalanish misollari

Portalga kirish:

Access2Markets portalining imkoniyatlarini <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/> ilova orqali kirib foydalanib ko'rish mumkin.

Buning uchun portalda ro'yxatdan o'tish ham talab qilinmaydi.

Misol tariqasida, Yevropa Ittifoqiga paxtadan tayyorlangan futbolkalarni import qilish shartlari bo'yicha muhim ma'lumotlarni ko'rib chiqamiz:

Buning uchun **“My Trade Assistant”** bo'limiga o'tamiz va qidiruv satriga mahsulot kodi — **6109100000** ni kiritamiz.

Portalning bosh sahifasining pastki qismida quyidagi rasmda ko'rsatilgan «My Trade Assistant» bo'limini ko'rish mumkin.

My Trade Assistant

Portal bosh sahifasining pastki qismida quyidagi suratda aks ettirilgan “My Trade Assistant” bo'limini ko'rish mumkin. Paxtali futbolkani Yevropa Ittifoqiga olib kirish shartlari haqida ma'lumot topish uchun “Mening” bo'limiga “6109100000” mahsulot kodini, eksport qilayotgan va import qilayotgan davlatlar nomi kiritiladi va qidiruv tugmasi bosiladi.

So'ngra, sariq rang bilan chizilgan mahsulot kodini bosish orqali biz ushbu mahsulot uchun import talablari haqida batafsil ma'lumotga ega bo'lamiz.

Browse
 list of goods

Browse in the complete list of goods

Articles of apparel and clothing accessories, knitted or crocheted

- T-shirts, singlets and other vests, knitted or crocheted
 - Of cotton**
 - T-shirts
 - Other

01 02 03 04 05 06 07 08 09 10

11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

Import to EU

Results for product code 6109.10.0010 from Uzbekistan to Germany

Tariffs
 latest update: 11 June 2025

Rules of origin ▼
 The rules of origin self-assessment tool (ROSA)
 Origin documentation and verification

Taxes
 Import requirements ▼
 Trade flow statistics

Origins/ Measure type

Tariff

ERGA OMNES 12.00%
 Third country duty
EU law: R1734/96 ▼

GSP+ (incentive arrangement for sustainable development and good governance)
 Tariff preference

0%
 Check if your product is originating and can benefit from this preferential rate with the [Rules of origin self-assessment tool \(ROSA\)](#)
EU law: R0078/12

Regulation number	Start date	End date	Publication date	Journal number	Journal page	Legislation
00678/12	01.01.2014	-	31.10.2012	L 303	1	View regulation

Keyin, sahifaning chap ustunidagi tegishli havolalarni bosish orqali siz ushbu mahsulotni Yevropa Ittifoqiga import qilishda qo'yiladigan maxsus talablarga oid ma'lumotlarni topishingiz mumkin. Har bir talab bo'yicha havolani tanlab, siz tegishli qonunchilik hujjatlarini, zaruriy hujjat namunalari, Yevropa Ittifoqidagi mas'ul tashkilotlarning aloqa ma'lumotlari, tanlangan Yevropa mamlakatida ichki soliqqa tortish (QQS va aksiz stavkalari) haqida ma'lumotlarni topishingiz mumkin.

Shuningdek, ushbu portalda siz ushbu mahsulot uchun imtiyozli tarif tizimidan foydalanish maqsadida mahsulot kelib chiqish mamlakatini aniqlash qoidalari hamda O'zbekistondan Yevropa Ittifoqi mamlakatlari uchun ushbu mahsulotning importi bo'yicha statistik ma'lumotlarni topishingiz mumkin.

Access2Markets portalidan foydalangan holda O'zbekistondan Yevropa Ittifoqi mamlakatlariga ayrim turdagi to'qimachilik mahsulotlarini eksport qilish talablarini aniqlashga quyida bir necha misollar keltirilgan

PAXTALI IP-KALAVA

O'zbekistondan Germaniyaga paxtali kalava iplarini eksport qilishda qanday talablar qo'yilishini quyidagi misol orqali ko'rib chiqamiz.

XI BO'LIM. TO'QIMACHILIK MATERIALLARI VA TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI

52 GURUH. Paxtali

Kod: 5205230000

Mahsulot tavsifi:

	■ undan ortiq paxta bo'lgan, chakana sotuv uchun mo'ljallanmagan paxtali kalava iplari
	■ dtex gacha
	■ 43 dan 53 gacha bo'lgan ip

Ishlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yorliqlash qoidalari
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklovlar to'qimachilik
- EU Ecolabel "EU Ekologik yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aksiz solig'i – 0%

	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	imtiyoz berilmagan davlatlarga	4%	R1789/03
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R978/12

PAXTALI MATO

Paxta matosini O'zbekistondan Germaniyaga eksport qilishda qanday talablar qo'yilishini quyidagi misolda ko'rib chiqamiz:

XI bo'lim. TO'QIMACHILIK MATERIALLARI VA TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI

52 GURUH. Paxtali

Kod: 52008221600

Mahsulot tavsifi:

5208	Tarkibida 85% yoki undan ortiq paxta tolasi bo'lgan, sirt zichligi 200 g/m ² dan ortiq bo'lmagan paxta matolari
5208 22 16	Sirt zichligi 100 g/m ² dan 130 g/m ² gacha va kengligi 165 sm dan oshmaydigan tekis to'quv

Ishlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar qo'llaniladi:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yorliqlash qoidalari
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklolar
- to'qimachilik
- EUEcolabel "EUEko – yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab (pol va devor qoplamalariga taalluqli emas)

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aksiz solig'i – 0%

Boj Turi	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	imtiyoz berilmagan davlatlarga	8%	R1789/03
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R0978/12

TRIKOTAJ MATOLAR

O'zbekistondan Germaniyaga trikotaj matolarni eksport qilishda qanday talablar qo'yilishini quyidagi misol orqali ko'rib chiqamiz:

XI bo'lim. TO'QIMACHILIK MATERIALLARI VA TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI

60-GROUP. Trikotaj yoki trikotaj matolar mashina yoki qo'lda

Kod: 600062100

Mahsulot tavsifi:

6006	Boshqa trikotaj matolar, mashina yoki qo'lda tayyorlangan
6006 21	▪ paxtadan

Clshlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar qo'llaniladi:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yoriqlash qoidalar
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklovlar to'qimachilik
- EUEcolabel "EUEko – yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab (pol va devor qoplamalariga taalluqli emas)

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aktsiz solig'i – 0%

Boj Turi	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	imtiyoz berilmagan davlatlarga	8%	R1789/03
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R0978/12

TRIKOTAJ MATOSI

O'zbekistondan Germaniyaga trikotaj mahsulotlarini, xususan, erkaklar ichki kiyimini eksport qilishda qanday talablarga rioya qilinishi kerakligini ko'rib chiqamiz:

XI bo'lim. TO'QIMACHILIK VA TIKUV MATERIALLARI VA TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI

61-BOB. Trikotajdan tayyorlangan kiyim-kechak buyumlari va aksessuarlari mashina yoki qo'lda tayyorlangan

Kod: 610711000

Mahsulotlar tavsifi:

6107	Erkaklar yoki o'g'il bolalar uchun trikotaj yoki trikotajdan tikilgan ichki ishtonlar, tungi ko'ylaklar, pijamalar, xalatlar va shunga o'xshash buyumlar:
6107 11	▪ Paxtadan tikilgan ichki shimlar va shortiklar

Ishlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar qo'llaniladi:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yorliqlash qoidalari
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklolar to'qimachilik mahsulotlari
- Shaxsiy himoya vositalari uchun texnik standartlar (majburiy EEC direktivasiga kiruvchi mahsulotlar uchun)
- EUEkolabel "EUEko – yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab (pol va devor qoplamalariga taalluqli emas)

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aksiz solig'i – 0%

Boj turi	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	imtiyoz berilmagan davlatlarga	12%	R1789/03
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R0978/12

TRIKOTAJ MAHSULOTLARI

O'zbekistondan Germaniyaga trikotaj mahsulotlarini, xususan, paxtadan yasalgan futbolka eksport qilishda qanday talablarga rioya qilinishi kerakligini ko'rib chiqamiz.

XI bo'lim. TO'QIMACHILIK VA TIKUV MATERIALLARI VA TO'QIMACHIK MAHSULOTLARI

61-BOB. Trikotajdan tayyorlangan kiyim-kechak buyumlari va aksessuarlari mashina yoki qo'lda to'qish

Kod: 6109100000

Mahsulotlar tavsifi:

6109	Trikotaj, mashinada yoki qo'lda trikotaj qilingan futbolka, uzun yengli ko'ylaklar va boshqa pastki ko'ylaklar:
6109 10	Paxtadan

Ishlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar qo'llaniladi:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yorliqlash qoidalari
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklovlar to'qimachilik mahsulotlari
- Shaxsiy himoya vositalari uchun texnik standartlar (majburiy EEC direktivasiga kiruvchi mahsulotlar uchun)
- EUEkolabel "EUEko – yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab (pol va devor qoplamalariga taalluqli emas)

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aksiz solig'i – 0%

Boj Turi	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	imtiyoz berilmagan davlatlarga	12%	R1789/03
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R0978/12

XI bo'lim. TO'QIMACHILIK VA TIKUV MATERIALLARI VA TO'QMACHIK MAHSULOTLARI

63-GURUH. Boshqa tayyor to'qimachilik mahsulotlari; to'plamlar; ishlatilgan kiyimlar va ishlatilgan to'qimachilik buyumlari; latta-putta.

Kod: 630210

Tavsif mahsulotlar:

6302	Yotoq jildlari, stol uchun, hojatxona va oshxona uchun matolar
630210	Choyshab, trikotaj yoki mato

Ishlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar qo'llaniladi:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yoriqlash qoidalari
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklovlar to'qimachilik mahsulotlari
- Shaxsiy himoya vositalari uchun texnik standartlar (majburiy EEC direktivasiga kiruvchi mahsulotlar uchun)
- EUEkolabel "EUEko – yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab (pol va devor qoplamalariga taalluqli emas)

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aksiz solig'i – 0%

Boj Turi	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	imtiyoz berilmagan davlatlarga	12%	R1789/03
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R0978/12

63-BOB. To'qimachilikdan tayyorlangan boshqa buyumlar; to'plamlar; ishlatilgan kiyimlar va ishlatilgan to'qimachilik; lattalar.

Kod: 630260

Tavsif mahsulotlar:

6302	Yotoq jildlari, stol uchun, hojatxona va oshxona uchun matolar
6302 60 00 90	Paxta teri sochiqlari (bolalar uchun emas)

Ishlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar qo'llaniladi:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yorliqlash qoidalar
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklovlar to'qimachilik
- EUEcolabel "EUEko – yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab (pol va devor qoplamalariga taalluqli emas)

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aksiz solig'i – 0%

Boj Turi	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	imtiyoz berilmagan davlatlarga	12%	R1734/96
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R0978/12

62-Bo'lim. Trikotajdan tashqari kiyim va kiyim aksessuarlari mahsulotlar

Kod: 6203 1910

Tavsif mahsulotlar:

6203	Erkaklar kostyumlari, kurtkalar, shimlar, kombinezonlar va shortilar
62031910	Paxtadan tikilgan erkaklar yoki o'g'il bolalar kostyumlari, ansamblari, kurtkalar, blazerlar, shimlar, ko'ylakli va belbog'li kombinezonlar, shimlar va shortilar (suzish kiyimlari bundan mustasno).

Ishlab chiqarilgan mamlakat: O'zbekiston

Belgilangan mamlakat: Germaniya

Ushbu to'qimachilik mahsulotlari guruhiga quyidagi talablar qo'llaniladi:

Maxsus talablar:

- To'qimachilik mahsulotlarini yorliqlash qoidalari
- Ba'zi kimyoviy moddalardan foydalanish bo'yicha cheklovlar to'qimachilik mahsulotlari
- Shaxsiy himoya vositalari uchun texnik standartlar (majburiy EEC direktivasiga kiruvchi mahsulotlar uchun)
- EUEkolabel "EUEko – yorliq" to'qimachilik mahsulotlari uchun – ixtiyoriy talab (pol va devor qoplamalariga taalluqli emas)

Germaniyada ushbu mahsulot uchun ichki soliq:

- QQS stavkasi – 19%
- Aksiz solig'i – 0%

Boj Turi	Qo'llanishi	Boj	Qonunchilik
ERGA OMNES	Imtiyozsiz hamma davlatlarga	12%	R1789/03
GSP+	Imziyorli davlatlarga	0%	R0978/12

Eksport imkoniyatlari xaritasi (Export Potential Map)

 ITC | Export Potential Map

<https://exportpotential.intracen.org/en/>

Savdoni rivojlantirish uchun eksport imkoniyatlarini aniqlash

Eksport salohiyati xaritasi ITC (Xalqaro savdo markazi) eksport salohiyatini baholash metodologiyasidan foydalangan holda iqtisodiy tahlilni amaliy savdo ma'lumotlariga aylantiradigan bepul vositadir.

Moslashuvchan va ulashish oson bo'lgan vizual materiallarga ega Eksport potensial xaritasi quyidagilarni aniqlashga yordam beradi:

- Eksport salohiyatiga ega mahsulotlar, bozorlar va yetkazib beruvchilar
- Eksportni diversifikatsiya qilish imkoniyatlari.

Global Trade Helpdesk

 Global Trade Helpdesk

www.globaltradehelpdesk.org/en

Bir joyda savdo imkoniyatlari dunyosini kashf eting

Import, bozor dinamikasi, tariflar, qoidalar, potensial xaridorlar va boshqalar haqida batafsil ma'lumot oling.

Global bilan nima qilishingiz mumkin Savdo Yordam xizmati?

- Biznesingizni yangi bozorlarga kirishga tayyorlang
- Moliyalashtirish, savdo strategiyasini ishlab chiqish, tarqatish va savdoning boshqa jihatlari uchun hamkorlarni toping, turli manbalardan olingan ma'lumotlarni birlashtiradi va axborotni qamrab olish chuqurligi bozorga qarab farq qilishi mumkin.

Ushbu platforma turli manbalardan olingan ma'lumotlarni birlashtiradi, va axborot qamrovi chuqurligi bozorga qarab farq qilishi mumkin.

Global to'qimachilik akademiyasi (Global Textile Academy)

International
Trade
Centre

www.globaltextileacademy.com

To'qimachilik va tikuv sanoati global iqtisodiyot, savdo, bandlik, ijtimoiy va ekologik jihatlarga katta ta'sir ko'rsatadi.

Ushbu sektorni yanada rivojlantirish uchun ITC ning Elyaf, to'qimachilik va kiyim-kechak (FTC) dasturi to'qimachilik va tikuv sanoatiga qiziqqan barcha mutaxassislar Xalqaro Savdo Markazi (ITC) tomonidan uning benefitsiarlari va hamkorlari uchun taqdim etilgan o'quv materiallari va resurslaridan foydalanish imkoniyatini ta'minlash uchun ushbu platformani yaratdi.

IN Global To'qimachilik Akademiya butun qiymat zanjirini qamrab oluvchi keng assortimentdagi materiallarga kirishni ta'minlaydi – toladan tayyor kiyimgacha.

Xalqaro to'qimachilik va kiyim-kechak assotsiatsiyasi (ITAA) – (The International Textile and Apparel Association)

INTERNATIONAL TEXTILE
& APPAREL ASSOCIATION

www.itaaonline.org/useful-resources

To'qimachilik, moda va tikuv sanoatida ishlaydigan mutaxassislar, tadqiqotchilar, o'qituvchilar va talabalarni birlashtirgan yetakchi xalqaro tashkilotdir.

ITAA ning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- To'qimachilik va tikuv sanoati da tadqiqot va innovatsiyalarni rivojlantirish
- Soha mutaxassislarining ta'lim va kasbiy o'sishini qo'llab-quvvatlash
- Moda sanoatida barqaror va axloqiy amaliyotlarni targ'ib qilish
- Bilim va tajriba almashish uchun global tarmoq yaratish

ITAA quyidagilarni amalga oshiradi:

- Xalqaro konferensiyalar va seminarlar

- To'qimachilik sanoatidagi tendensiyalar va texnologiyalar bo'yicha tadqiqotlar
- Kasbiy rivojlanish va o'qitish dasturlari

Tashkilot dizayn, ishlab chiqarish va savdoda yangi yondashuvlar va texnologiyalarni ilgari surish orqali to'qimachilik va moda sanoati kelajagini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Xalqaro kiyim-kechak federatsiya (IAF) – (The International Apparel Federation)

(IAF) kiyim-kechak, moda va to'qimachilik sanoatida faoliyat yurituvchi kompaniya va uyushmalar vakili bo'lgan dunyodagi yetakchi tashkilotdir.

IAF ning maqsadlari va vazifasi

To'qimachilik va tikuv sanoatining ishlab chiqaruvchilari, brendlari, chakana sotuvchilari va uyushmalarini xalqaro darajada **birlashtirish**.

Moda sanoatida **innovatsiyalar, barqarorlik va raqamlashtirishni rag'batlantirish**.

Global ta'minot zanjirlarini soddalashtirish uchun **xalqaro savdo standartlarini ishlab chiqish**.

Mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlik orqali **ilg'or tajriba va bilimlarni ilgari surish**.

IAFnima qiladi?

Muhokama qilish uchun **xalqaro sammitlar va konferensiyalar** tashkil qiladi Sanoatdagi asosiy muammolar.

Moda sohasida **global barqarorlik tashabbuslarini** ishlab chiqadi tarmoqlar.

Biznes va hukumat o'rtasidagi muloqotni osonlashtiradi savdo va tartibga solish masalalari.

To'qimachilik va tikuv sanoatida **raqamlashtirish va avtomatlashtirishni** qo'llab-quvvatlaydi.

IAF 60 dan ortiq mamlakatlar manfaatlarini ifodalaydi va jahon to'qimachilik sanoati samaradorligi va barqarorligini oshirish uchun ishlab chiqaruvchilar, brendlar va chakana sotuvchilar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash bo'yicha faol ish olib boradi.

2025-yil yanvar oyi holatida Yevropa Ittifoqi a'zo davlatlarining Qo'shilgan Qiymat Soliq (QQS) STAVKALAR

Mamlakat	Kamaytirilgan (%)	Standart (%)
Avstriya	10 / 13	20
Belgiya	6 / 12	21
Bolgariya	9	20
Xorvatiya	5 / 13	25
Kipr	5 / 9	19
Chex Respublikasi	12	21
Daniya	-	25
Estoniya	9 / 13	22
Finlyandiya	10 / 14	25,5
Fransiya	5,5 / 10	20
Germaniya	7	19
Gretsiya	6 / 13	24
Vengriya	5 / 18	27
Irlandiya	9 / 13,5	23
Italiya	5 / 10	22
Latviya	5 / 12	21
Litva	5 / 9	21
Lyuksemburg	8	17
Malta	5 / 7	18
Niderlandiya	9	21
Polsha	5 / 8	23
Portugaliya	6 / 13	23
Ruminiya	5 / 9	19
Slovakiya	5 / 19	23
Sloveniya	5 / 9,5	22
Ispaniya	10	21
Shvetsiya	6 / 12	25

Manba: <https://www.globalvatcompliance.com/globalvatnews/vat-rates-in-europe-2021/>

STATEMENT ON ORIGIN

To be made out on any commercial documents showing the name and full address contact details of the exporter and consignee as well as a description of the goods and the date of issue (1)

The exporter (Number of Registered Exporter – unless the value of the consigned originating products does not exceed EUR 6 000 (2)) of the products covered by this document declares that, except where otherwise clearly indicated, these products are of ... preferential origin (3) according to rules of origin of the Generalized System of Preferences of the European Union and that the origin criterion met is ... (4).

Footnotes:

(1) Where the statement on origin replaces another statement in accordance with **Article 97d**, this shall be indicated and the date of issue of the original statement shall also always be mentioned.

(2) Where the statement on origin replaces another statement, the subsequent holder of the goods establishing such a statement shall indicate his name and full address followed by the mention «acting on the basis of the statement on origin made out by [name and full address of the exporter in the beneficiary country], registered under the following number [Number of Registered Exporter of the exporter in the beneficiary country]».

(3) Country of origin of products to be indicated.

(4) Products wholly obtained: enter the letter «**P**»; Products sufficiently worked or processed: enter the letter «**W**» followed by the **Harmonized Commodity Description** and **coding System (Harmonized System)** heading at the **four-digit level** of the exported product (example «**W**» **9618**); where appropriate, the above mention shall be replaced with one of the following indications: «**EU cumulation**», «**Norway cumulation**», «**Switzerland cumulation**», «**Turkey cumulation**», «**regional cumulation**», «extended cumulation with **country X**»

“2-ilova”ning o‘zbekcha varianti

(Eksport qilishda “Statement of on Origin Ma’lumotnomasi” ingliz tilida taqdim etiladi)

MAHSULOT KELIB CHIQISHI TO‘G‘RISIDAGI MA’LUMOTNOMA

Kelib chiqish to‘g‘risidagi ma’lumotnoma eksportchi va yuk qabul qiluvchining ismi, to‘liq manzili va aloqa ma’lumotlari, shuningdek, mahsulotlarning tavsifi va hujjat rasmiylashtirilgan sana ko‘rsatilgan har qanday tijorat hujjatida rasmiylashtiriladi (1). Mahsulotlar ushbu hujjatda ko‘rsatilgan eksportchi (Agar jo‘natilayotgan kelib chiqishi mos keladigan mahsulotlarning qiymati 6 000 yevrodan oshmasa, Ro‘yxatdan o‘tgan eksportchi raqami talab qilinmaydi (2)) deklaratsiya qiladi-ki, agar boshqacha ko‘rsatilmagan bo‘lsa, bu mahsulotlar Yevropa Ittifoqining Umumiy Preferensiyalar Tizimi (Generalized System of Preferences) kelib chiqish qoidalariga muvofiq.. imtiyozli kelib chiqishga ega (3) va bajarilgan kelib chiqish mezonini.. (4).

Izohlar:

(1) Agar kelib chiqish to'g'risidagi bayonot 97d-moddaga muvofiq boshqa ma'lumotnoma almashtirayotgan bo'lsa, bu haqda ko'rsatma berilishi va asl bayonotning berilgan sanasi ham doimo ko'rsatilishi kerak.

(2) Agar bayonot boshqa ma'lumotnoma almashtirsa, mahsulotlarning keyingi egasi bayonotni rasmiylashtirayotganda o'z ismi va to'liq manzilini, shuningdek, quyidagi matnni ko'rsatishi kerak: "foydalanilayotgan kelib chiqish bayonoti asosida harakat qilmoqda [foydalanuvchi davlatdagi eksportchining ismi va to'liq manzili], ro'yxatdan o'tgan eksportchi raqami [foydalanuvchi davlatdagi eksportchining ro'yxat raqami]".

(3) Mahsulotlarning kelib chiqqan davlati ko'rsatilishi kerak.

(4) Agar mahsulotlar to'liq ishlab chiqarilgan bo'lsa – "P" harfini kiriting; Agar mahsulotlar yetarlicha qayta ishlangan yoki qayta ishlab chiqarilgan bo'lsa – "W" harfini kiriting va undan keyin eksport qilinayotgan mahsulotning Harmonizatsiyalangan Tovar Tavsifi va Kodlash Tizimi (Harmonized System) bo'yicha to'rt raqamli kodini kiriting (masalan: "W" 9618); zarurat tug'ilganda, bu belgilash quyidagilardan biri bilan almashtirilishi mumkin: **"YI umumiy yig'ish" (EU cumulation), "Norvegiya umumiy yig'ish", "Shveysariya umumiy yig'ish", "Turkiya umumiy yig'ish", "mintaqaviy umumiy yig'ish", "X davlati bilan kengaytirilgan umumiy yig'ish"**.

STANDART VA IMTIYOZLI BOJ STAVKALARINING QIYOSIY JADVALI

Mahsulot kodi (HS)	Mahsulot nomi	YI standarti import boji	Standart GSP	GSP+
6106, 6206	Ko'ylak va bluzkalar (erkaklar, ayollar, bolalar)	12%	8,5%	0%
6103, 6203	Pidjaklar, blazerlar (erkaklar, bolalar)	12%	8,5%	0%
6104, 6204	Pidjaklar, blazerlar (ayollar, bolalar)	12%	8,5%	0%
6110	Jemperlar, pulloverlar, kardiganlar (barcha toifalar)	12%	8,5%	0%
6101, 6102, 6201, 6202	Paltolar, kurtkalar, shamoldan himoyachilar (barcha toifalar)	12%	8,5%	0%
6105, 6205	Maykalar, ko'ylaklar, (shu jumladan, bolalar uchun)	12%	8,5%	0%
6107, 6207	Ichki kiyim, pijama (erkaklar, bolalar)	12%	8,5%	0%
6108, 6208	Ichki kiyim, pijama (ayollar, bolalar)	12%	8,5%	0%
6111, 6209	Bolalar kiyimlari, (shu jumladan, kombinezonlar)	10,5%	7%	0%
6302	Uy matolari (choyshab, sochiq)	12%	8,5%	0%

Eslatmalar:

- GSP+ (GSP+) to'qimachilik mahsulotlari uchun to'liq bojdan ozod qilishni ta'minlaydi.
- Standart GSP bojlarni 3,5 foiz punktga kamaytiradi.
- Yevropa Ittifoqi standart bojlari ko'pgina to'qimachilik mahsulotlari uchun 12% va bolalar kiyimlari uchun 10,5% <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/home>

TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARINI YEVROPA ITTIFOQINING EKOLOGIK SERTIFIKATI "EUECO-LABEL" TALABLARIGA MUVOFIQLIGINI DASTLABKI BAHOLASH JADVALI

Yevropa Ittifoqi Komissiyasi 2009-yil 9-iyuldagi 2009/567/ sonli qarori

Hayot sikli bosqichlari	Me'zonlar	Me'yorlar
Ishlab chiqarish (tolalar)	Tola turi	- Barcha tolalar, minerallar tolasidan, shisha tolasi, metal tolasidan, uglerod tolasidan va boshqa noorganik tolalardan tashqari, ishlatilishi mumkin - Ushbu turdagi tolaning mezonlari, agar bu tola mahsulotdagi umumiy tekstil tolalari og'irligining 5% dan kam bo'lsa yoki tola ikkilamchi xomashyodan ishlab chiqarilgan bo'lsa, bajarilishi shart emas
Ishlab chiqarish (tolalar)	Totalarda toksik qoldiqlarning miqdorini cheklash	- Akril tolasi: akrilonitrid < 1.5 mg/kg - Paxta: ba'zi pestitsidlarning qoldiqlari < 0.05 ppm - Elasten va poliuretan: qizil organik qo'shimchalarning mavjud emasligi - Yuvilmagan jun va boshqa keratinli tolalar: ba'zi pestitsidlar bo'yicha cheklavlar - Qo'lda ishlab chiqarilgan selluloza: AOX < 250 ppm - Poliester: antinomiya < 260 ppm - Polipropilen: qo'rg'oshin asosidagi pigmentlar yo'qligi
Ishlab chiqarish (tolalar)	Tolalar ishlab chiqarish jarayonida havoning ifloslanishini kamaytirish	- Akril: akrilonitrid < 1 g/kg - Elasten va poliuretan: aromatik diizosiyonatlar < 5 mg/kg - Qo'lda ishlab chiqarilgan selluloza: S < 120 g/kg (sun'iy tolalar) va 30 g/kg (shtepel) - Polyamid: N20 < 10 g/kg poliamid 6 va < 50 g/kg poliamid 6.6 - Poliester: uchuvchan organik birikmalar (VOCs) < 1.2 g/kg
Ishlab chiqarish (tolalar)	Tolalar ishlab chiqarish jarayonida havoning ifloslanishini kamaytirish	- Chia va boshqa tolalar: COD/TOC (kimyoviy kislorod iste'moli/umumiy organik uglerod) namlash suvida kamida 75% (konoplya) va 95% (chiy, boshqa) kamaytirilgan - Viskoza: Zn < 0,3 g/kg - Mis tolasi: Cu < 0,1 ppm - Yuvilmagan jun va boshqa keratin tolalari: Ishlab chiqarish joyidan tashqarida ishlov berish: COD < 60 g/kg, COD kamayishi 75% Ishlab chiqarish joyida ishlov berish: COD < 5 g/kg, pH 6<pH<9 va T < 40°C
Ishlab chiqarish (jarayonlar va kimyoviy moddalar)	Atrof-muhit va sog'liq uchun zararli moddalardan foydalanishni cheklash	90% taroq va ip yasash moylari, moylash va ishlov berish materiallari, birlamchi ip yasash uchun emulsiya preparatlari, yuvish vositalari, matolarni yumshatish va kompleks hosil qiluvchi agentlar yetarlicha biodegradatsiyalanuvchi bo'lishi yoki qayta ishlaniishi kerak. - Mineral moylardagi polisiklik aromatik uglevododrodlar (PAH) 3% dan kam bo'lishi kerak. Seriy birikmalarining, galogenlangan tashuvchilarining mavjud bo'lmashligi - Polos va depigmentatsiya jarayonida og'ir metallarning va formaldegidning mavjud bo'lmashligi - APEOlar, DTDMAC, DSDMAC, DHTDMAC, EDTA, LAS, DTPA, xromlashtirishning bo'lishi - Matoni, ipni va tayyor mahsulotni oqartirishda xlorli agentlarning ishlatilmasligi - Bo'yoqlardagi aralashmalar darajasi (ppm – promil): Ag<100; Ba<100; Co<500; Se<20; Fe<2500; B<50; Cd<20; Cr<100; Cu<250; Hg<4; Ni<200; Pb<100; Sb<50; Sn<250; Zn<1500; Mn<1000

Hayot sikli bosqichlari	Me'zonlar	Me'yorlar
		▪ Pigmentlardagi aralashmalar darajasi (ppm – promil): As<50; Cd<50; Cr<100; Hg<25; Pb<100; Sb<250; Zn<1000; Ba<100; Se<100 ▪ Transport yoki saqlash jarayonida xlorofenollar, polixlorobifenillar va tinchlanmagan organik birikmalar mavjud emasligi ▪ Faza foydalanishda faollashtirilgan biotsidlar yoki biostatik mahsulotlar mavjud emasligi ▪ Cu, Cr yoki Ni asosidagi metallarga boy kompleks bo'yoqlarning suvga chiqarilishi: 20% dan ko'p emas (selluloza bo'yashda), 7% (boshqa bo'yoq jarayonlari uchun). Ishlov berishdan keyin: Cu<75 mg/kg (tolalar, iplar, matolar), Cr<50 mg/kg, Ni<75 mg/kg ▪ Aromatik aminlar ro'yxatiga kiritilgan azo bo'yoqlarning mavjud emasligi ▪ Kanserojen, mutagen yoki reproduktiv tizimga toksik deb tasniflangan bo'yoqlar mavjud emasligi (67/548 / EEC Direktivasi asosida) ▪ Potensial allergen bo'lishi mumkin bo'lgan bo'yoqlar mavjud emasligi, agar terga chidamliligi > 4 bo'lsa ▪ Bosma pastalarida 5% dan kam uchuvchi organik birikmalar bo'lishi kerak. Plastizol asosidagi bosma mavjud bo'lmazligi ▪ Formaldegid < 30 ppm teri bilan bevosita aloqada bo'lgan mahsulotlar uchun. 20 ppm chaqaloqlar va kichik bolalar uchun mo'ljallangan mahsulotlar uchun va 75 ppm boshqa mahsulotlar uchun ▪ Nam ishlov berishdagi COD (kimyoviy kislorod iste'moli) < 25 g/kg bo'lishi kerak. Agar ishlov berish joyida bo'lsa, pH 6<pH<9 va T < 40°C ▪ Kanserojen, mutagen, reproduktiv tizimga toksik va atrof-muhit uchun xavfli deb tasniflangan birikmalarni o'z ichiga olgan 0,1% dan ortiq yong'in oldini olish yoki ishlov berish moddalarining mavjud emasligi (67/548/EEC Direktivasi asosida) ▪ Kichik qismlar va bo'sh junlar uchun anti-boshlash ishlov berishiga ruxsat etiladi ▪ Qoplamalar, laminatlar va membranalar: 67/548/EEC Direktivasi bo'yicha R-fazaga kiritilgan plastifikatorlar yoki erituvchilarning mavjud bo'lmazligi
Qo'llanilishi	Sifat va uzoqqa chidamlilik	Yuvish va quritish jarayonida o'lchamlarning o'zgarishi: ▪ Trikotaj mahsulotlari uchun 8%, dasturxon to'rlari uchun 8%, boshqa to'qilgan mahsulotlar uchun 6%, olib tashlanadigan va yuviladigan parda va mebel matolari uchun 2% ▪ Rang bardoshliligi: terga, yuvishga, nam va qurigan ishqalashga, yorug'likka (me'yorlarga qarang)

TO'QIMACHILIK VA TIKUV MAHSULOTLARI TANNARXINI HISOBLASH MISOLLARI

Hamkor fabrikalarning operatsion samaradorligini baholash, xarajat tahlilini o'tkazish va ishlab chiqarish samaradorligini aniqlashda Yevropa to'qimachilik korxonalari SAM (Standartli Ruqsat Etilgan Daqiqa) tizimidan foydalanadi. Bu usul unumdorlikni baholash, mehnat xarajatlarini hisoblash va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish uchun yagona mezon sifatida xizmat qiladi.

Standard Allowed Minute (SAM) nima?

SAM – bu tikuv fabrikasida bir dona kiyim yoki muayyan operatsiyani bajarish uchun me'yoriy belgilangan vaqt (daqiqa). Bu ko'rsatkich, malakali ishchi optimal sharoitda biror ishni qancha vaqtda bajarishi kerakligini ifodalaydi.

SAM qanday hisoblanadi:

SAM quyidagilar asosida aniqlanadi:

- Ish vaqtining kuzatuv (masalan, yelka tikish, tugma tikish va hokazo)
- Harakatlar tahlili (masalan, GSD – General Sewing Data usuli)
- Oldingi tajriba asosida baholash

Misol:

Agar bir dona ko'ylak tikishga 20 daqiqa ketadigan bo'lsa, unda $SAM = 20$ bo'ladi.

Narxni xisoblashda SAM qanday qo'llaniladi?

1. Mehnat xarajatlarini hisoblash:

2. Mehnat narxi = $(SAM \times \text{bir daqiqalik ish haqi})$

Agar $SAM = 20$ daqiqa, ishhaqi = \$0.05/daqiqada

Mehnat narxi = $20 \times 0.05 = \$1.00$

3. Mahsulot tannarxini hisoblash (FOB narxi):

4. Quyidagi xarajatlar qo'shiladi:

- Mato va aksessuarlar narxi
- Umumiy xarajatlar (elektr energiyasi ijara to'lovalri va boshqalar)
- Foyda

Misol:

- Mehnat: \$1.00
- Materiallar: \$2.50
- Umumiy xarajatlar: \$0.50
- Foyda: \$0.50 → Umumiy narx (FOB) = \$4.50

5. Ishlab chiqarish samaradorligini baholash:

6. Fabrika SAM bilan haqiqiy bajarilgan vaqtni solishtirib, liniyalar yoki ishchilarning unumdorligini tahlil qiladi.

SAM nima uchun kerak:

- Aniq tannarx hisoblash imkonini beradi.
- Ishlab chiqarish rejasini tuzishga yordam beradi.
- Ish liniyasini muvozanatlash imkonini beradi.
- Adolatli ish haqi tizimi uchun asos bo'ladi.

Mana, kiyim tikish jarayonida ma'lum bir operatsiyani bajarish uchun zarur bo'lgan standartlashtirilgan vaqtni (SAM – Standard Allowed Minute) hisoblash bo'yicha bosqichma-bosqich misol:

1-qadam. Mavjud fabrika ish vaqtini daqiqalarda hisoblang

XYZ deb nomlangan uydirma kompaniyaga asoslanib, xarajatlarni hisoblaymiz. Kiyim-kechak ishlab chiqaruvchi, XYZ). Bu ko'ylak ishlab chiqarishga ixtisoslashgan 100 nafar ishchiga ega fabrika. Fabrika CM (kesish va tikish) xizmatlarini ko'rsatadi, ya'ni u faqat matoni kesish va uni tikish bilan shug'ullanadi.

Xarajatlarni hisoblashda birinchi qadam fabrika xodimlarining kiyim-kechak ishlab chiqarish uchun necha daqiqa samarali ishlashi mumkinligini aniqlashdir. XYZ ish kunlari bo'yicha mavjud ish vaqtini hisoblab chiqadi.

Fabrika ko'rsatkichlari	Ja'mi
Oyiga 24 ish kuni x 100 xodim	2,400
Kundalik ish vaqti (8 ish soat, 1 soatlik tanaffus)	7
Oylik jami foydali ish soati (2400x7)	16,800
Oylik foydali ish vati minutlarda (16 800x60)	1,008,000
100 ta xodimning yillik foydali ish vaqti (1 008 000x12) munutlarda	12,096,000

Etibor bering, mavjud ish daqiqalari soni har bir ishchi yeti soat davomida uzluksiz ishlaydi degan taxminga asoslanadi. Biroq, amalda bu ishlab chiqarish liniyalarida kamdan-kam uchraydi. Tajriba shuni ko'rsatadiki, hatto samarali fabrikada ham ish vaqtining 25% ga yaqini quyidagi omillar tufayli yo'qoladi:

- uskunalarining buzilishi,
- kesishdagi kechikishlar,
- ishlab chiqarish liniyalarini moslashtirish.

2-qadam. Fabrika xarajatlarini hisoblang

Ikkinchi qadam fabrikani ishlatish uchun yillik xarajatlarni aniqlashni o'z ichiga oladi. Fabrika xarajatlarini quyidagi kategoriyalarga bo'lish mumkin:

- **To'g'ridan-to'g'ri mehnat xarajatlari** ishlab chiqarish bilan bevosita bog'liq bo'lgan barcha ishlarni, masalan, kesish, tikish, sifatni nazorat qilish va qadoqlashni o'z ichiga oladi.
- **Bilvosita mehnat xarajatlari** ishlab chiqarish bilan bilvosita bog'liq bo'lgan ishlarni o'z ichiga oladi, masalan, boshqaruv, ma'muriy vazifalar, inson resurslari, sotish va sotib olish.
- **Qo'shimcha xarajatlarga** ijara, foizlar, sug'urta, sayohat va transport kabi xodimlardan tashqari barcha xarajatlar kiradi.

XYZ misoli uchun quyidagilarni hisobga oling:

Yillik asosiy mehnat xarajatlari	\$300,000
Yillik yordamchi mehnat xarajatlari	\$120,000
Boshqaruv xarajatlar	\$50,000
Jami ishlarning xarajati	\$470,000

3-qadam. Fabrika ishlab chiqarish faoliyatidagi BIR DAQIQA lik xarajatni aniqlash

Fabrikaning yillik xarajatlari aniqlangandan so'ng, bir ish daqiqasi narxini hisoblash mumkin. Formula quyidagicha:

- Bir daqiqalik ish haqi = (To'g'ridan-to'g'ri ish haqi + Bilvosita ish haqi + Qo'shimcha xarajatlar) Yil davomida ishlab chiqarishning umumiy vaqti.
- Bir daqiqaga sarflangan mehnat narxi fabrikaning ishdan chiqishi uchun zarur bo'lgan bir daqiqalik mehnat qiymatini aks ettiradi (zararsiz va foydasiz).

Misol XYZ uchun:

Tavsif	Natija
Bir daqiqada to'g'ridan-to'g'ri ish haqi \$300 000 / 12 096 000	\$0,025
Bir daqiqada yordamchi ish haqi \$120 000 / 12 096 000	\$0,0099
Bir daqiqa Boshqaruv xarajatlari \$50 000 / 12 096 000	\$0,00415
XYZ fabrikasida bir ish daqiqasi uchun umumiy zarar qiymati (\$0,025 + \$0,0099 + \$0,00415)	\$0,039

4-qadam. Mahsulot uchun SAM ni aniqlash

XYZ fabrikasi uchun bir ish daqiqasi narxini hisoblab chiqdik, endi bir xodimga ma'lum bir kiyim-kechak ishlab chiqarish uchun o'rtacha qancha vaqt ketishini o'lchash vaqti keldi – bu holda, ko'ylak. Operatsion sikl alohida operatsion elementlarga bo'linadi va har bir element uchun kuzatilgan vaqt qayd etiladi.

Bu jarayonni sekundomer va bloknot bilan bitta xodim yordamida amalga oshirish mumkin. CM (Cut&Make) usulida vaqtni hisoblashda quyidagi elementlarni kiritish kerak:

1. Matoni tekshirish
2. Matoni bo'shashtirish
3. Andozalash
4. Keshish
5. Kesilgan qismlarni ishlab chiqarish maydoniga tashish
6. Tikuv
7. Sifat nazorati
8. Nuqsonlarni tuzatish
9. Dazmollash
10. Upakovkalash
11. Yakuniy ishlov berish
12. Yakuniy sinov

Buyurtmaga qarab, boshqa operatsiyalar uchun vaqtni hisobga olishingiz kerak bo'lishi mumkin, masalan:

- yuvish,
- chop etish,
- kashta tikish,
- kiyimlarga rang berish.

Ushbu jarayon aniq SAM qiymatini olish imkonini beradi, bu mahsulot tannarxini keyingi hisoblash uchun ishlatiladi.

Fabrika ish faoliyatini nazorat qilish dasturi

Katta fabrikalar ko'pincha SAM o'lchash dasturidan foydalanadilar. Ushbu dastur vaqtni hisoblash jarayonini avtomatlashtirishga yordam beradi va hisob-kitoblarning aniqligini oshiradi. Ushbu dasturlar ma'lum bir operatsiyani bajarish uchun zarur bo'lgan vaqtni bashorat qilish uchun operatorning qo'llari va tana harakatlari kabi kirish ma'lumotlariga tayanadi.

SAM ni hisoblash uchun mashhur dasturlar:

1.GSD (Umumiy tikuv ma'lumotlari):

- Tikuv ishlab chiqarish operatsiyalarini tahlil qilish uchun foydalaniladi.
- Jarayonlarni optimallashtirish va standart vaqtlarni aniqlashga yordam beradi.

2.Sew Easy:

- Mahsulotlarni tikish uchun zarur bo'lgan vaqtni hisoblash uchun qulay dastur.
- Kichik va o'rta fabrikalar uchun ideal.

3.MOD APTS (oldindan belgilangan vaqt standartlarini modulli tartibga solish):

- Turli ishlab chiqarish jarayonlari uchun ishlatiladi.
- Harakatga modulli yondashuv asosida.

4.Time SSD (Tikish vaqti standart ma'lumotlari):

- Operatsion vaqtlarini hisoblash uchun internet portal.
- Foydalanish oson va boshqa tizimlar bilan integratsiya.

5.Pro-SMV (Standart daqiqa qiymati):

- To'qimachilik sanoatida SMV ni o'lchash uchun maxsus ishlab chiqilgan dastur.

Dasturdan foydalanish afzalliklari:

- Vaqtni baholashda subyektivlikni kamaytirish.
- Hisob-kitoblardan vaqtni tejash.
- Jarayonni optimallashtirish orqali samaradorlikni oshirish.
- Xarajatlarni nazorat qilish va ishlab chiqarishni rejalashtirish yaxshilandi.

Agar siz ushbu dasturlarni fabrikangizda amalga oshirmoqchi bo'lsangiz, to'g'ri vositani tanlash sizning ehtiyojlaringiz va byudjetingizga bog'liq bo'ladi.

Ishlab chiqarish tezligi mahsulotingizning yakuniy narxiga va raqobatbardoshligingizga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Xodimlarning aniq vazifalarni bajarish vaqti ishlab chiqarish liniyasining muvozanatiga, xodimlarning tajribasiga va ularning motivatsiyasiga qarab farq qilishi mumkin.

Buyurtma hajmi ishlab chiqarish liniyasining samaradorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi: katta buyurtmalar kichiklarga qaraganda ancha samaraliroq ishlab chiqariladi. Samaradorlikning oshishi ishlab chiqarish liniyalarining yanada muvozanatli ishlashi va kamroq buyurtmalarni qayta ishlash uchun zarur bo'lgan kamroq qayta tashkil etish bilan bog'liq.

5-qadam. SAM asosida CM (Cut&Make) narxini hisoblang

Faraz qilaylik, XYZ fabrikasi bitta ko'ylak uchun SAM ni o'lchadi va u 25 daqiqani tashkil qildi.

Odatda, 25% yo'qotilgan vaqtni va 20% fabrika foyda foizini hisobga olish uchun samarasizlik omili sifatida kiritilgan.

Bu raqamlar aniq fabrika va buyurtmaga qarab farq qilishi mumkin.

Tavsif	Natija
SAM (har bir ko'ylak uchun 25 daqiqa) x 1,25 (yo'qotilgan vaqt)	31,25
CM narxi : 31,25 SAM x \$0,039	\$1,22
20% foyda fabrikalar	\$0,24
Final narxi CM	\$1,46

CM narxini Fabrikaning kunlik operatsion xarajatlariga asoslanib hisoblash

Ushbu bo'limning boshida tushuntirilganidek, CM narxini hisoblashning yana bir usuli mavjud. Ushbu usul kunlik xarajatlarga asoslanadi. U, asosan katta hajmdagi buyurtmalarni ishlab chiqaradigan yirik CM fabrikalar tomonidan qo'llaniladi.

100 nafar ishchi bilan XYZ fabrikamizga qaytaylik. Fabrikaning umumiy xarajatlari yiliga 470 000 dollarga baholanmoqda. Agar umumiy xarajatlarni ishlab chiqarish jarayoniga jalb qilingan xodimlar soniga bo'lsak, har bir xodimga to'g'ri keladigan umumiy xarajatlarni quyidagicha bo'ladi:

$$\$470,000/100 = \text{har bir xodimga yiliga } \$4,700,00$$

Agar bir yilda 288 ish kuni bo'lsa, bir kunlik xarajat quyidagicha bo'ladi:

$$\$4,700,00/288 = \text{kuniga } \$16,32$$

Bu bitta ishchining kuniga to'lashi kerak bo'lgan narx.

Tavsif	Natija
Fabrikaning umumiy yillik xarajatlari	\$470,000
Xodimlar soni	100
Yilning ish kunlari	288
Fabrikaning operatsion xarajatlari ishchi soni bo'linganda	\$16,32

Faraz qilaylik, 12 000 dona ko'ylak uchun katta buyurtma berilgan. Ushbu buyurtma ko'ylaklarni to'liq hajmda ishlab chiqarish uchun 25 kun davomida 30 kishidan iborat ishlab chiqarish liniyasini talab qiladi. Ushbu 25 kun ishlab chiqarish liniyasini sozlash, liniyani muvozanatlash va uskunaning buzilishi kabi muammolar tufayli ishlab chiqarish samaradorligining 25% yo'qotilishini o'z ichiga oladi.

Tavsif	Natija
XYZ fabrikasida 12 000 ko'ylak uchun buyurtma	
Jalb qilingan xodimlar miqdori	30
Ishchilar kunlari	25
Narxi (30 x 25) x 16,32 dollar	\$12,240,00
Foyda normasi	20%
Mijoz uchun umumiy narx	\$14,688,00
Birlik uchun narx	\$1,22

Muharrir: Z.Kudratov
Dizayn va maket: A. Yuldasheva

Nashriyot litsenziyasi № 9183-7961.
Bosmaga topshirilgan sana: xx.xx.2025
Hajmi: 60x84 1/16. Shrifts: «Arial». Bosma usuli: ofset.
Shartli bosma varaq: xx. Adadi: xxx nusxa.

Nashriyot uyi: “Baktria Press”
Toshkent shahri, Nukus ko'chasi
Tel: +998 (93) 583-73-43
E-mail: baktriapress@gmail.com

— bosmaxonasida chop etildi
Manzil: Toshkent sh.,

Germaniya federal kompaniyasi sifatida GIZ
Germaniya Federativ Respublikasi hukumatini
barqaror rivojlanishga ko'maklashish maqsadida
xalqaro hamkorlik sohasida belgilangan vazifalarni
amalga oshirishda qo'llab-quvvatlaydi.

Chiqish ma'lumotlari

Nashriyot
Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
(Germaniya xalqaro hamkorlik jamiyati)

Bosh ofislar
Bonn va Eshborn shaharlari, Germaniya

“O'zbekistonda umumiy imtiyozlar tizimidan (GSP+)
samarali foydalanishni qo'llab-quvvatlash”
O'zbekiston-Germaniya loyihasi

Chimkent ko'chasi, 7a
100029, Toshkent sh., O'zbekiston
Tel. + 998 71 280 67 51

www.giz.de

Muallif(lar)/Mas'ul shaxs(lar)/Muharrir(lar)
G. Kaxxarova, A. Qodirov / Z. Kudratov

Dizayn/Sahifalash
A. Yuldasheva

Rasmlar/Manbalar
GIZ arxivi / tashqi veb-saytlari
Internet havolalari
Ushbu nashrda keltirilgan tashqi veb-saytlarga
yo'naltirilgan havolalarning mazmuni uchun
javobgarlik har doim ularning tegishli noshirlariga
yuklanadi.

GIZ bunday mazmundan o'zini butunlay cheklaydi.
Ushbu nashrning mazmuni uchun GIZ mas'uliyatni
o'z zimmasiga oladi.

Nashr etildi

Toshkent shahri

Germaniya Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot Federal
Vazirligining (BMZ) topshirig'i bilan

2025-yil, avgust

Nashr bepul tarqatiladi.

ISBN 978-9910-8132-7-6

9 789910 813276